

ESTUDI HISTÒRIC DE LA FINCA DEL C. URGELL, 176- 180. BARCELONA

MÒNICA MASPOCH OLLER

BARCELONA, 20 DE DESEMBRE DE 2021

SUMARI

- Consideracions prèvies, p. 2-3
 - Localització, p. 4-12
 - Descripció, p. 13- 25
 - Evolució històrica, p. 26- 55
 - Valoració Patrimonial, p. 56-64
 - Documents Consultats, p. 65- 66
-

CONSIDERACIONS PRÈVIES

El present treball encarregat des del Dept. Patrimoni Arquitectònic Històric i Artístic, ha tingut com a objectiu la realització de l'estudi històric de l'edifici del c. Urgell, 176-180 propietat del Bisbat de Barcelona. L'edifici no està protegit ni forma part del catàleg general, raó per la que en el present estudi s'ha intentat obtenir el màxim de dades objectives per tal de fer-ne una valoració patrimonial.

A l'hora de generar l'estudi s'ha pogut accedir a totes les dependències i estances de l'edifici, a excepció del local situat a la banda oest, ocupat per Caritas, i al terrat. Aquest treball de camp i consulta d'arxius han permès generar totes les imatges fotogràfiques incloses en les pàgines següents, realitzades els mesos d'octubre-novembre del present any 2021. No ha estat possible obtenir planimetries actuals de l'edifici.

En el capítol d'evolució històrica de la finca es presenten les dades i informacions recollides i interpretades en el període de temps esmentat anteriorment. En el seu marc s'ha buscat els orígens i l'evolució de l'edifici, al mateix temps que s'ha documentat el màxim possible els projectes arquitectònics i modificacions que van donar lloc a la creació i destrucció dels seus elements patrimonials més significatius. Aquesta documentació s'ha recollida a través d'una recerca completa en diferents arxius de referència de la ciutat. Cal dir que tot el fons documental de la Unió Cooperatista Barcelonesa, promotora de l'immoble, es troba digitalitzat a l'Arxiu Nacional de Catalunya ([ANC2-103](#)), un fons custodiat per la Fundació Roca Galés, per la qual cosa pràcticament tota la documentació referent als orígens de l'immoble es localitza en aquest fons. Així mateix també s'ha consultat l'inventari dels fons patrimonial Riera-Garriga de l'Arxiu Municipal de Lloret de Mar que conté fons fotogràfic dels germans Riera, i per tant de l'empresa Francesc Riera. Donada la quantitat d'imatges preservades i la manca de descripció detallada de cada una d'elles, no s'ha pogut fer una cerca exhaustiva del fons donada la naturalesa d'aquest encàrrec. La consulta a l'Arxiu Municipal del districte de l'Eixample tampoc ha donat fruits pel que fa a obres més recents en l'immoble.

La realització d'aquest treball s'ha basat en la interpretació dels materials fotogràfics i documentals localitzats fins l'actualitat per tal de conèixer els elements patrimonialment més destacables i la seva evolució amb el pas del temps. Tanmateix, es recomana que qualsevol actuació realitzada a l'edifici no menystingui la possibilitat que emergeixin capes històriques latents no detectades en aquest estudi.

En aquest treball s'inclou una valoració patrimonial en la qual s'esmenten els elements més rellevants i representatius de l'edifici. Basada en criteris objectius, aquesta valoració pretén defensar aquells elements representatius que configuren els projectes arquitectònics històrics i la seva significació dins d'un context cronològic i estructural. Aquestes conclusions haurien de facilitar la presa de decisions a l'hora de judicar sobre la voluntat de preservació de l'edifici i/o el grau de conservació òptim en relació a futures intervencions sobre la seva estructura .

Les reproduccions de documents s'han realitzat in situ als arxius i s'han de considerar com a fotografies de treball. Per a qualsevol ús de les informacions o imatges fotogràfiques incloses en el present estudi serà necessari citar-ne l'origen i autoria. Les imatges d'arxiu no poden reproduir-se ni publicar-se per a un ús diferent al d'aquest estudi.

NOTA: Els documents citats al text es poden veure clicant al link de la signatura.

LOCALITZACIÓ

La finca objecte d'estudi s'emplaça a la parcel·la número 176-180 del Carrer Comte d'Urgell, en el límit occidental del barri de l'Antiga Esquerra de l'Eixample, en el Districte de l'Eixample (Barcelona).

Aquesta parcel·la es troba en una zona que, a inicis del s. XVIII, formava l'àmbit extramurs de Barcelona, a 1 Km de la muralla de la ciutat i del seu extrem septentrional, el Baluard de Tallers. Es tractava d'una àrea eminentment suburbana del pla de Barcelona, caracteritzat pels seus camps de cultiu de secà. Des de temps molt pretèrits, aquesta zona perifèrica es va caracteritzar per la convivència entre les activitats agrícoles d'abastiment de la ciutat i les activitats de circulació i allotjament inherents als principals accessos de la mateixa: el Portal de Sant Antoni i el Portal de l'Àngel.

Aquella àrea de la perifèria urbana de Barcelona estava afectada per les Zones Polèmiques Militars instituïdes per l'exèrcit espanyol, és a dir, l'espai lliure que una plaça forta com Barcelona necessitava per a exercir la seva defensa, i en la qual s'establien excepcions legals i governatives. Entre aquestes excepcions cal destacar la prohibició d'edificar en aquestes terres del Pla, que no podien allotjar construccions importants de caràcter perenne.

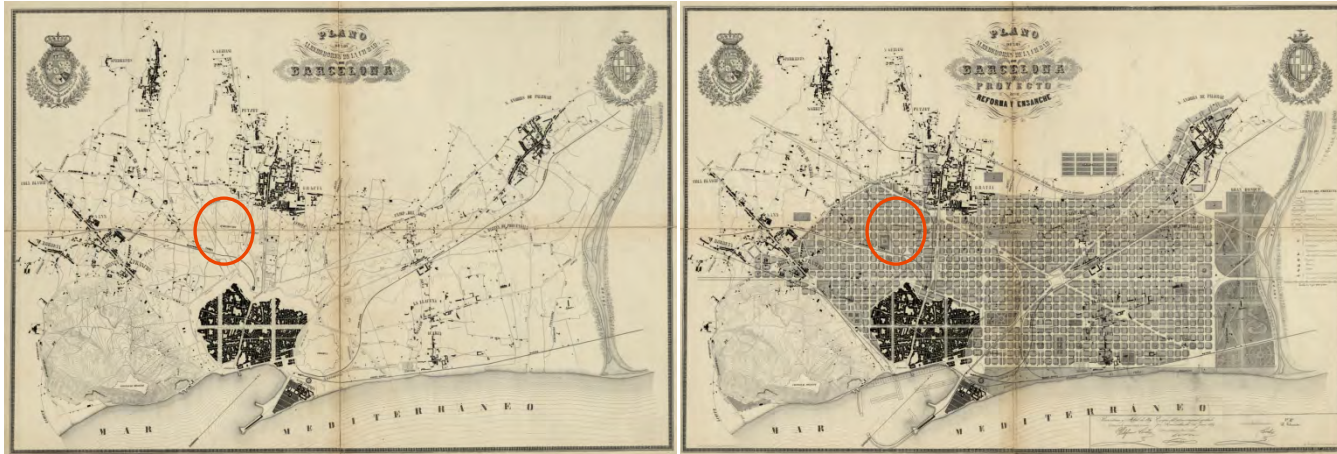

Fragment de "Le plan de Barcelonne et de ses environs très exactement levés sur les Lieux, par un Ingenieur en 1706. Mis au jour à Amsterdam par Nicolas Visscher avec Privilege". S'hi ha ressaltat l'emplaçament de l'actual barri de l'Antiga Esquerra de l'Eixample, que en aquell moment configurava el rodal agrícola de la Ciutat Comtal.
Font: IGN. 0403_47-C-1.

A inicis del s. XIX, Barcelona havia augmentat exponencialment la seva població i, tanmateix, no disposava d'espais per ampliar el seu nucli urbà, contret dins de la seva muralla i mancada de parcel·les disponibles per allotjar noves edificacions. El permís per a la demolició de les muralles que impedièn el seu creixement urbà no va arribar fins el 1854, després d'importantes tensions socials i controvèrsies entre administracions. En aquell context es començà a debatre sobre com es podia fer créixer la ciutat facilitant alhora l'enllaç i l'accessibilitat entre la capital del principat i la resta de viles del Pla, i promoure el seu embelliment i modernització.

Un any després, el 1855, l'enginyer Ildefons Cerdà (1815-1876) havia acabat una proposta d'eixamplament de la ciutat, que no rebria llum verda definitiva fins el 1860, quan l'Estat imposà el seu projecte, en perjudici dels d'altres arquitectes i enginyers locals que havien proposat fórmules urbanístiques molt diferents. El projecte de Cerdà es basava en la conformació d'una traçat ortogonal de

carrers en una quadrícula orientada segons la direcció dels vents més favorables. Amb aquest projecte s'aprova una trama uniforme de carrers de 20m d'ample aproximat. La quadrícula disposada per Cerdà suposava una nova ordenació de l'espai, però també comportava dificultats de comunicació entre punts distants de l'extensió urbana, el que va justificar la creació d'artèries tangents com l'Avinguda Diagonal, el Paral·lel, la Meridiana i l'Avinguda de Roma.

A mà esquerra, "Plano de los alrededores de la ciudad de Barcelona" dibuixat per Ildefons Cerdà el 1855. A mà dreta, "Plano de los alrededores de la ciudad de Barcelona y proyecto de su reforma y ensanche" dibuixat pel mateix Cerdà el 1861. Les zones agrícoles periurbanes estaven cridades a acollir una nova ciutat reticular: l'Eixample. Font: ICGC. RM-267959 i RM-267960

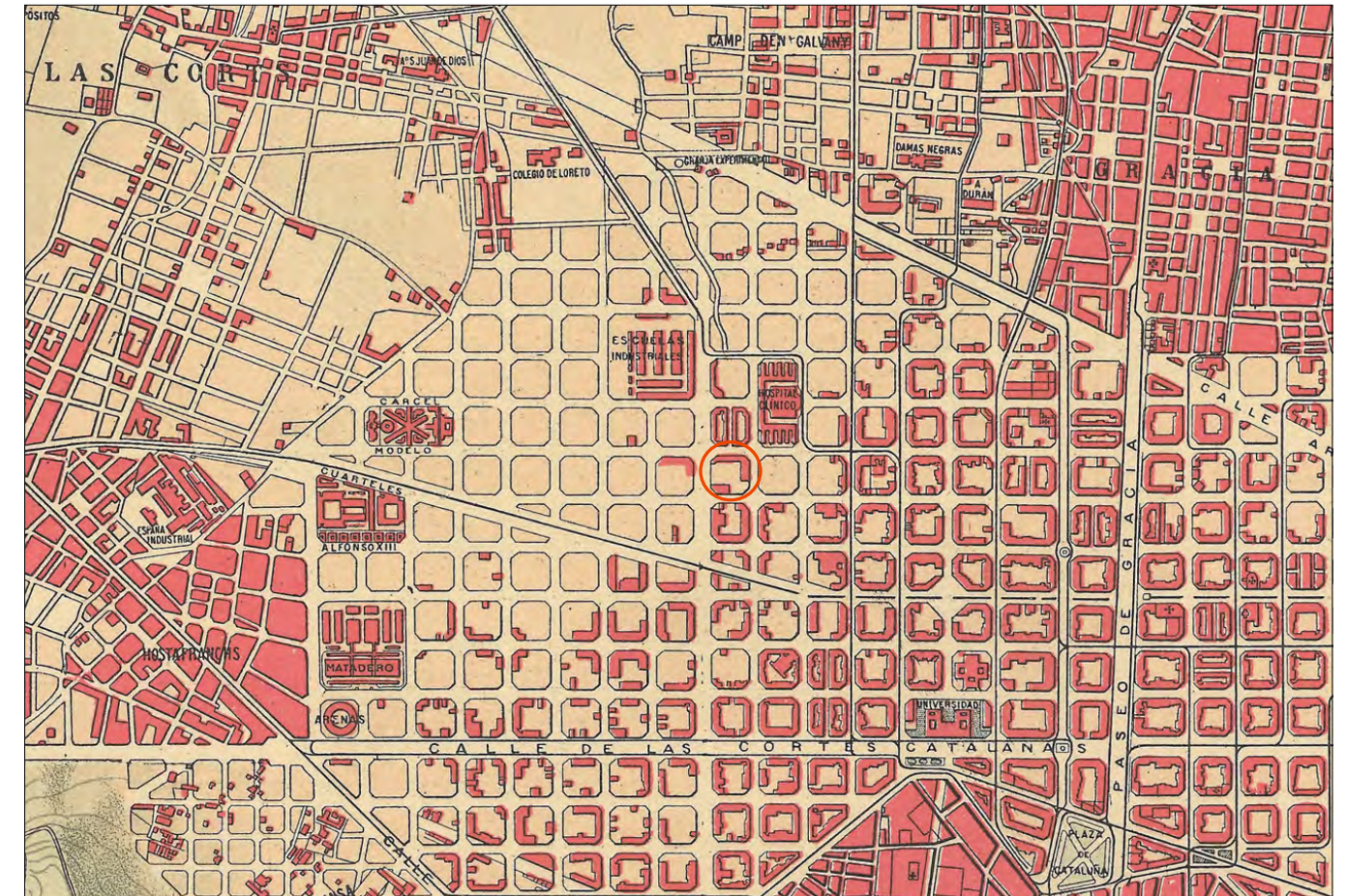
Les illes de cases de Cerdà es caracteritzaven per la seva superfície quadrangular amb els angles aixamfranats i es conceberen com espais oberts a la ciutadania, mitjançant patis interiors destinats al lleure que, al mateix temps, havien de garantir la circulació d'aire i de llum, amb la pretensió de millorar les condicions d'higiene de la població. Les grans dimensions d'aquestes illes de cases eren la solució als problemes de saturació i dimensió que presentaven els habitatges i indústries del casc antic de la ciutat.

La presència de les instal·lacions de l'antiga Fàbrica Batlló i de les vies del ferrocarril 'Madrid-Zaragoza-Alicante' al Carrer d'Aragó i a l'Avinguda de Roma va provocar que la consolidació del traçat urbanístic de la banda de l'Eixample que ens ateny es produís de manera més lenta i dificultosa que d'altres barris del nou Districte.

La consolidació de l'Esquerra de l'Eixample es produí paral·lelament a la institució, en aquesta àrea, d'un seguit d'equipaments com l'Escola Industrial (1906), l'Hospital Clínic i la Facultat de Medicina (1907) o el Mercat del Ninot (1935). Aquests equipaments van servir, junt amb el desenvolupament de les línies de

tramvia vers Sarrià i Les Corts i el posterior soterrament de les vies del ferrocarril de la 'MZA', per atraure promotors interessats en la construcció d'habitatges, especialment a partir de la dècada de 1930.

En aquest context la Unió Cooperativista Barcelonesa va escollir la parcel·la 176-180 del Carrer del Comte d'Urgell amb la finalitat de construir-hi la seva seu, edificada entre els anys 1930 i 1931.

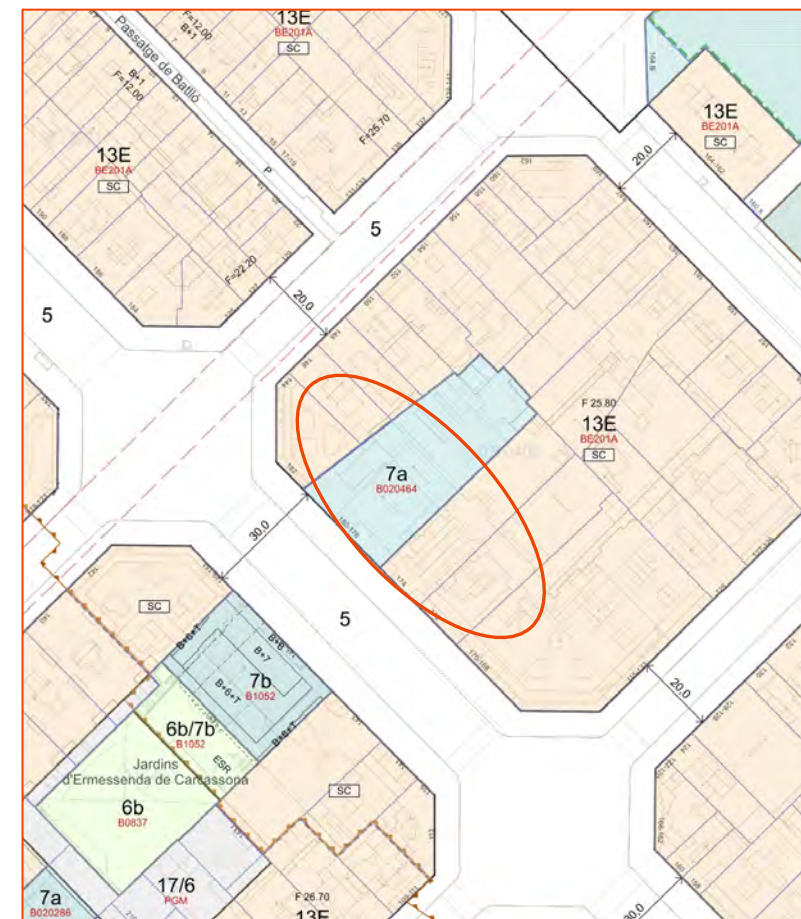
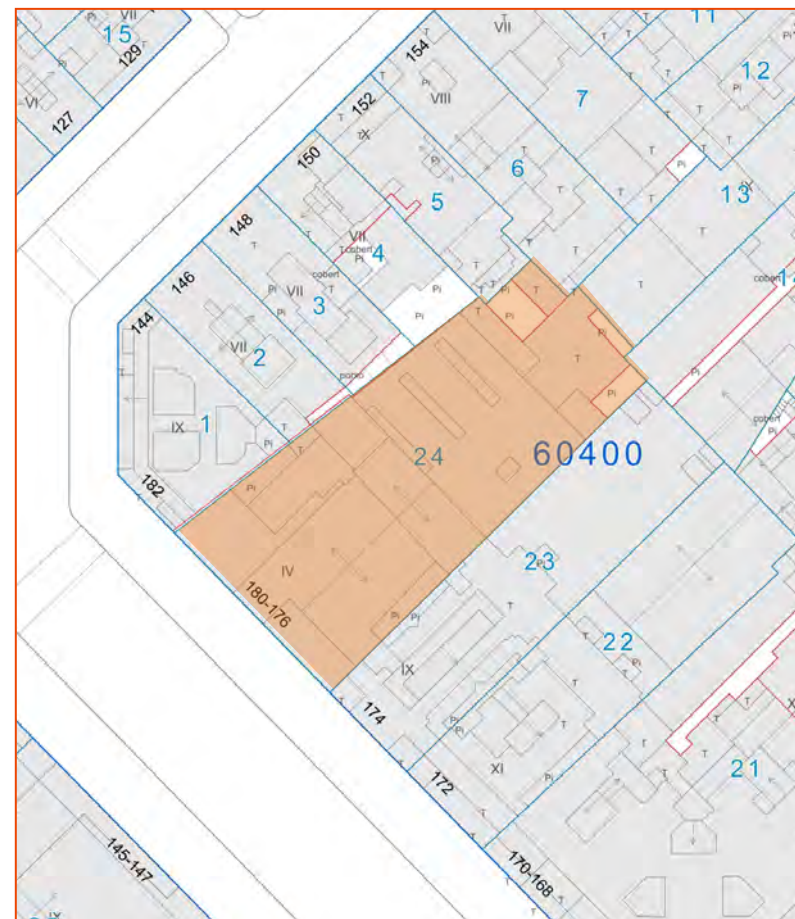
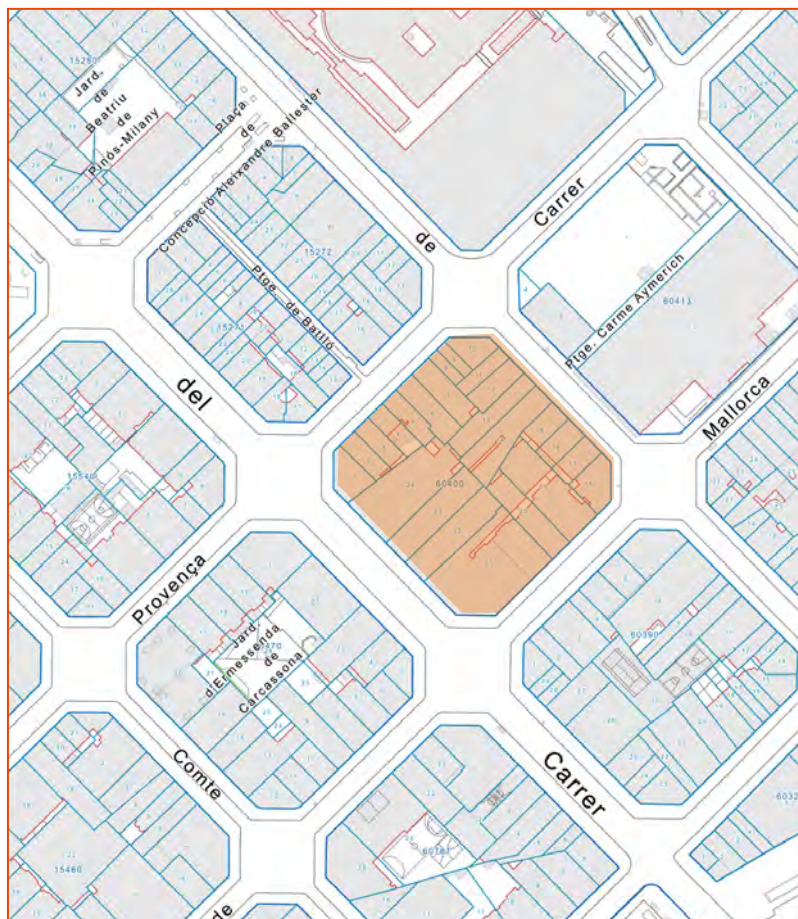

Fragment del "Plano General de Barcelona" dibuixat l'any 1920 i publicat dins de la "Enciclopedia Ilustrada Seguí". S'hi pot observar que el desenvolupament urbanístic d'aquella zona no s'havia pràcticament desenvolupat. S'hi ha ressaltat, al bell mig, l'illa de cases on es troba la parcel·la objecte d'estudi, llavors encara buida. Font: ICGC. RM.216634.

Ubicació

L'edifici de l'antiga Unió Cooperativista Barcelonesa, situat en una parcel·la pràcticament rectangular, està format per dos volums: el principal, orientat al Carrer Comte d'Urgell, està format per planta baixa, planta principal, planta primera i coberta de dos aiguavessos amb el carener perpendicular a la façana. Per la seva banda, el volum interior està format per una planta baixa amb coberta de terrat pla transitable. La parcel·la se situa al front sud-occidental de l'illa de cases delimitada pel Carrer de Provença (nord-oest), el Carrer de Villarroel (nord-est), el Carrer de Mallorca (sud-est) i el Carrer del Comte d'Urgell (sud-oest). Les seves coordenades UTM (H31, ED50) són: 41.38714783785491, 2.1521955071323586.

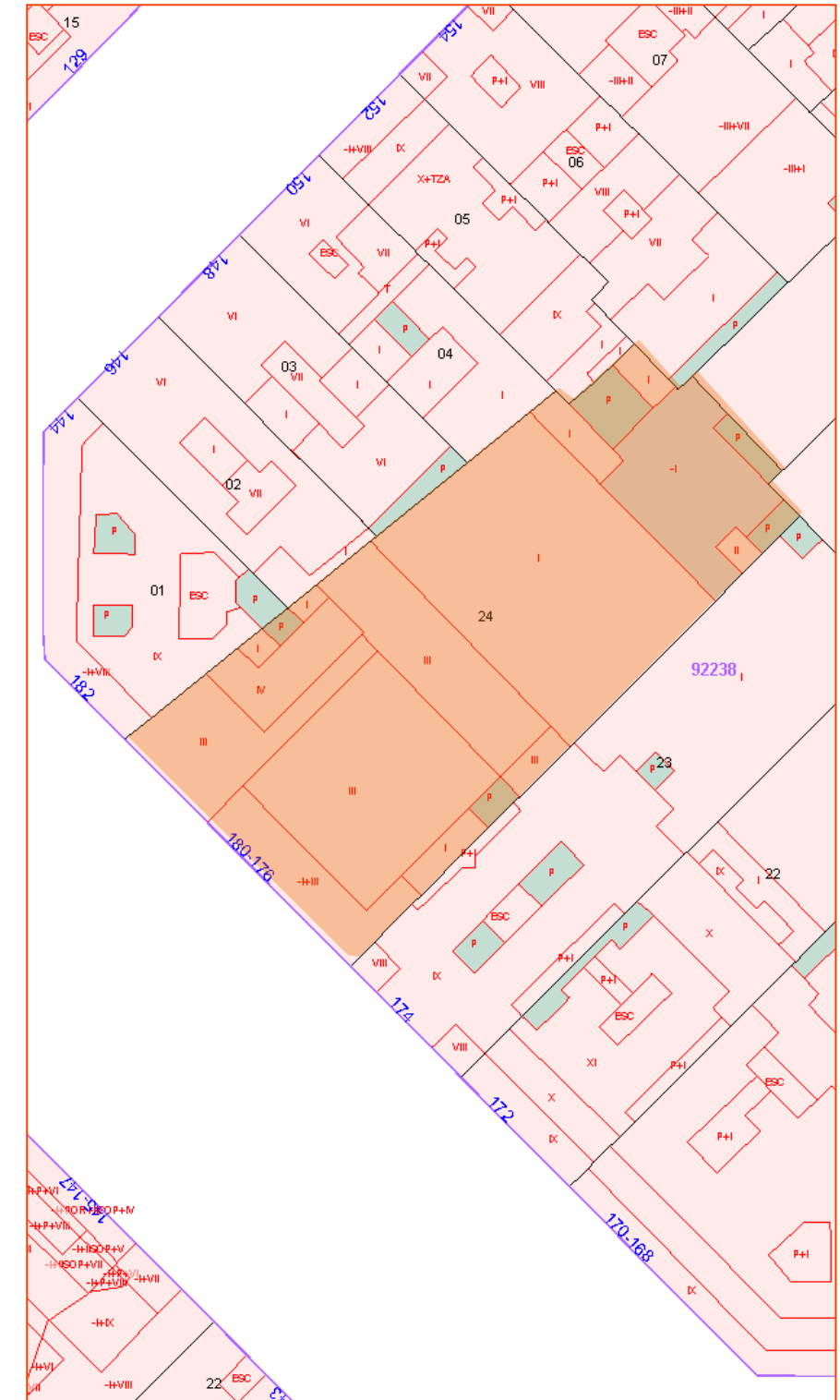
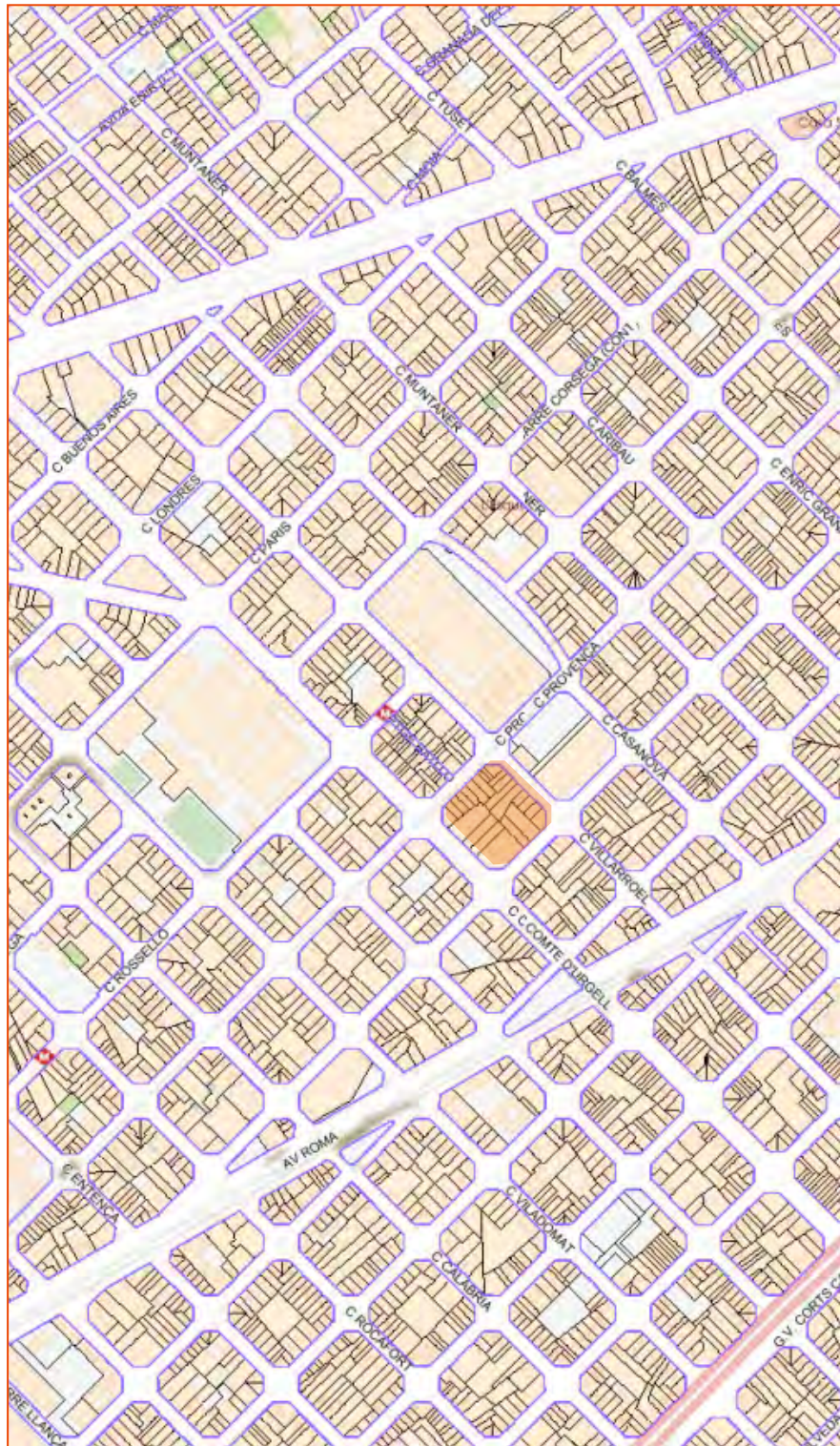
De la documentació parcel·laria i urbanística de la finca, proporcionada per l'Ajuntament, se'n extreu que es tracta de la parcel·la número 024 de l'illa de cases 02 60400. De la mateixa font es desprèn que, segons el Pla General Metropolità, la finca és la única de tota la illa de cases que compta amb una qualificació urbanística de "7a" –Equipaments actuals– mentre que la resta de parcel·les presenten una qualificació "13E" –Subzona de la zona de densificació urbana Eixample–.

Plànols parcel·laris del sector de l'Antiga Esquerra de l'Eixample on es troba l'illa de cases i la parcel·la que centra l'interès d'aquest document. A mà dreta, plànol urbanístic de la parcel·la. Font: Punt d'Informació Cartogràfica de Barcelona

El Cadastre del Ministeri d'Hisenda es refereix a l'edifici com una finca construïda sense divisió horitzontal, atorgant-li la referència cadastral 9223824DF2892C0001DT i fixant-ne la seva adreça al número 176 del Comte d'Urgell (08036, Barcelona). La mateixa font defineix la finca com un terreny urbà d'usos religiosos que va ser sotmès a reedificació l'any 1980. Amb tot, la parcel·la figura oficialment amb una superfície gràfica total de 1.372 m² i una superfície total edificada de 3.049 m².

Tres plànols de localització de l'illa de Cases, de la parcel·la i de l'edifici objecte d'estudi, dins de la trama urbanística del Barri de l'Antiga Esquerra de l'Eixample. Font: Seu electrònica del Cadastre

En aquesta pàgina, quatre vistes panoràmiques de l'illa de cases on es localitza la finca objecte d'estudi. Font: Bing Maps.

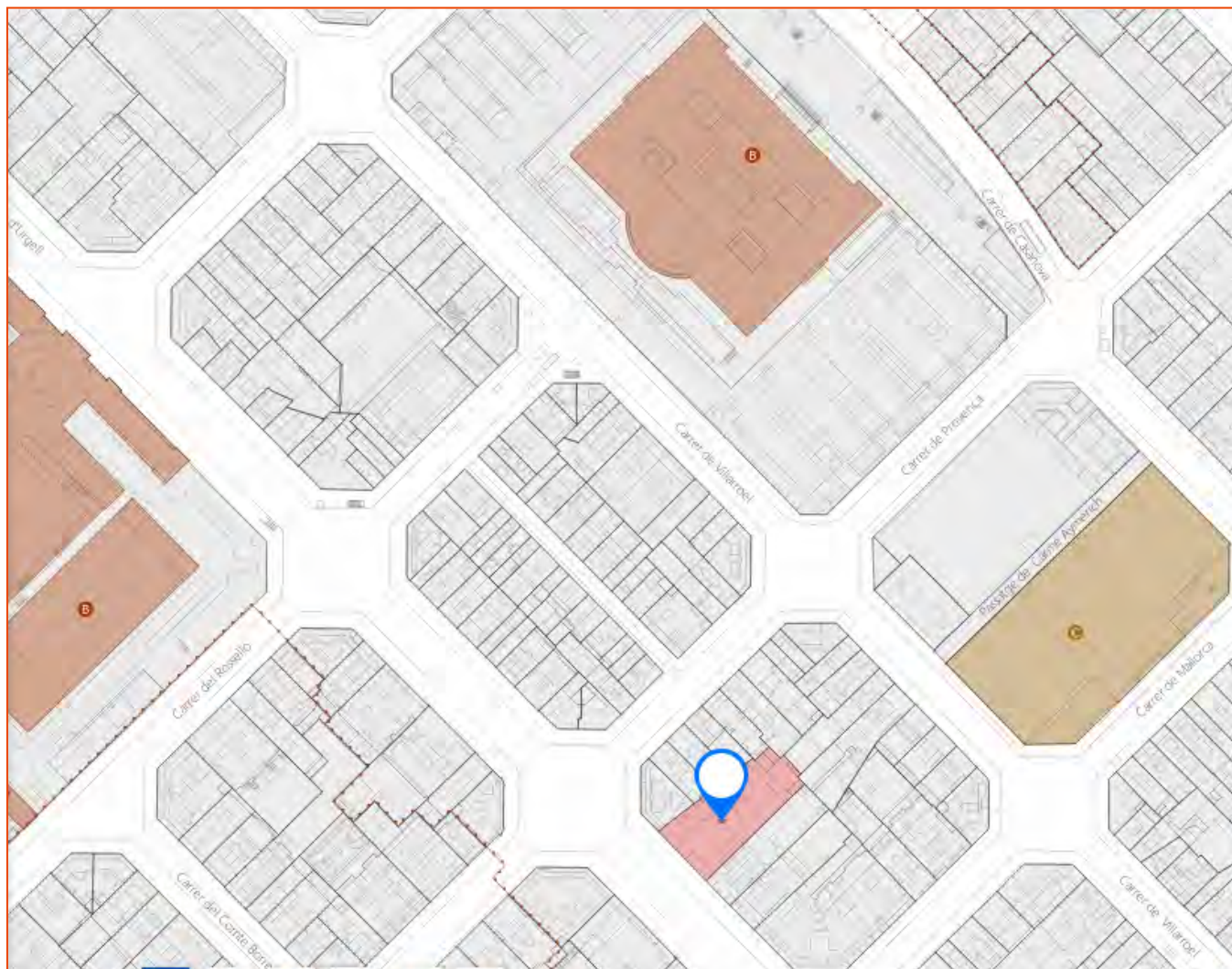

Vista satel·litària de l'any 2018.

Font: Portal d'Informació Urbanística de Barcelona.

Planejament

Plànol del Catàleg de Patrimoni de Barcelona, on s'hi ha ressaltat la finca objecte d'estudi (sense protecció patrimonial) i els elements patrimonials del seu entorn: la Facultat de Medicina i l'Escola Industrial (elements B) i el Mercat del Ninot (C). Font: Portal d'Informació Urbanística de Barcelona.

Tot i els seus valors patrimonials i històrics, la finca 176-180 del Carrer del Comte d'Urgell no ha estat inclosa dins el Catàleg Arquitectònic de la Ciutat amb una fitxa pròpia que li permeti gaudir d'un nivell de protecció específica.

Val a dir, tanmateix, que la parcel·la forma part del Conjunt Especial de l'Eixample, inclosa dins la fitxa 1486 del Catàleg de Patrimoni. Aquest conjunt és identificat de la següent manera:

“Cerdà plantejà l'Eixample de la ciutat de Barcelona ocupant la totalitat de l'anomenat 'Pla de Barcelona' i arribant fins als pobles veïns, abastant fins i tot zones dels seus termes municipals, mitjançant una extensa xarxa viària quadrangular organitzada per carrers paral·lels al mar tallats per altres carrers perpendiculars. S'obtenen d'aquesta manera unes 'illes' quadrades (amb una diagonal que segueix l'orientació nord sud) que es tallen en els angles i formen espais octogonals a les cruïlles. Els carrers tenen un mínim de 20 m d'amplada amb alguns de 30 i altres que arriben fins als 50 m, i la seva malla ortogonal només es trenca amb dues grans vies en diagonal.

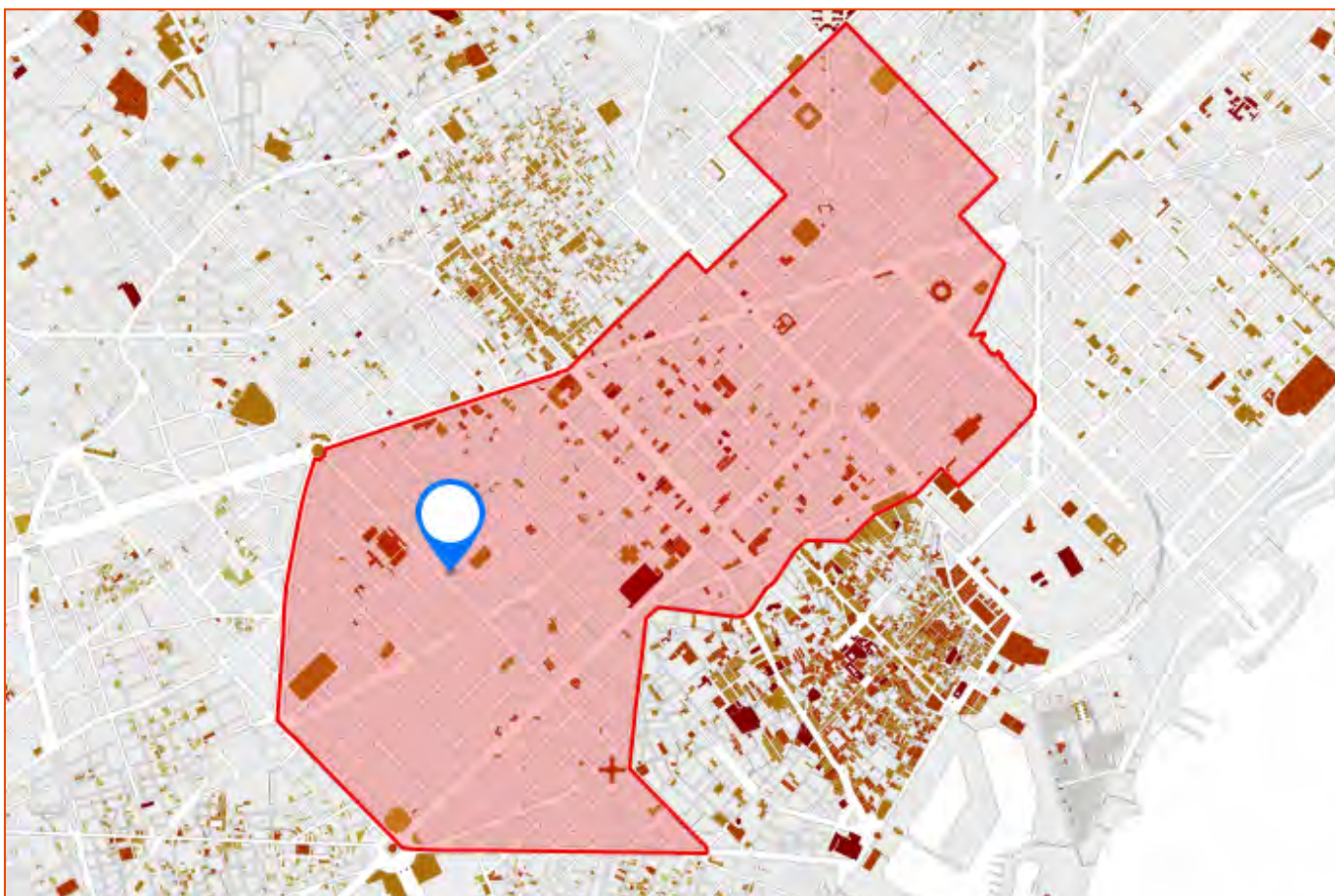
En el projecte original es deixaven algunes illes lliures d'edificació per tal d'ubicar-hi espais verds i equipaments com esglésies, escoles, mercats... Cerdà preveia també la construcció de tres hospitals, un escorxador, un cementiri i un gran bosc al costat del riu Besòs. El projecte preveia també que les edificacions ocupessin només dos costats de les illes deixant la resta com a espais lliures per als veïns.

Tot i les importants modificacions que va sofrir el projecte, les més importants de les quals són l'anul·lació dels espais lliures previstos i l'ocupació dels quatre costats de les illes (successives modificacions de les normes urbanístiques van permetre l'augment de les fondàries edificables, l'augment del nombre de plantes i la construcció d'àtics i sobreàtics), l'Eixample manté les seves característiques més importants. L'ocupació, feta en un termini relativament breu, permet que hi trobem una arquitectura molt homogènia que amb els anys s'ha transformat en representativa de tota la ciutat.

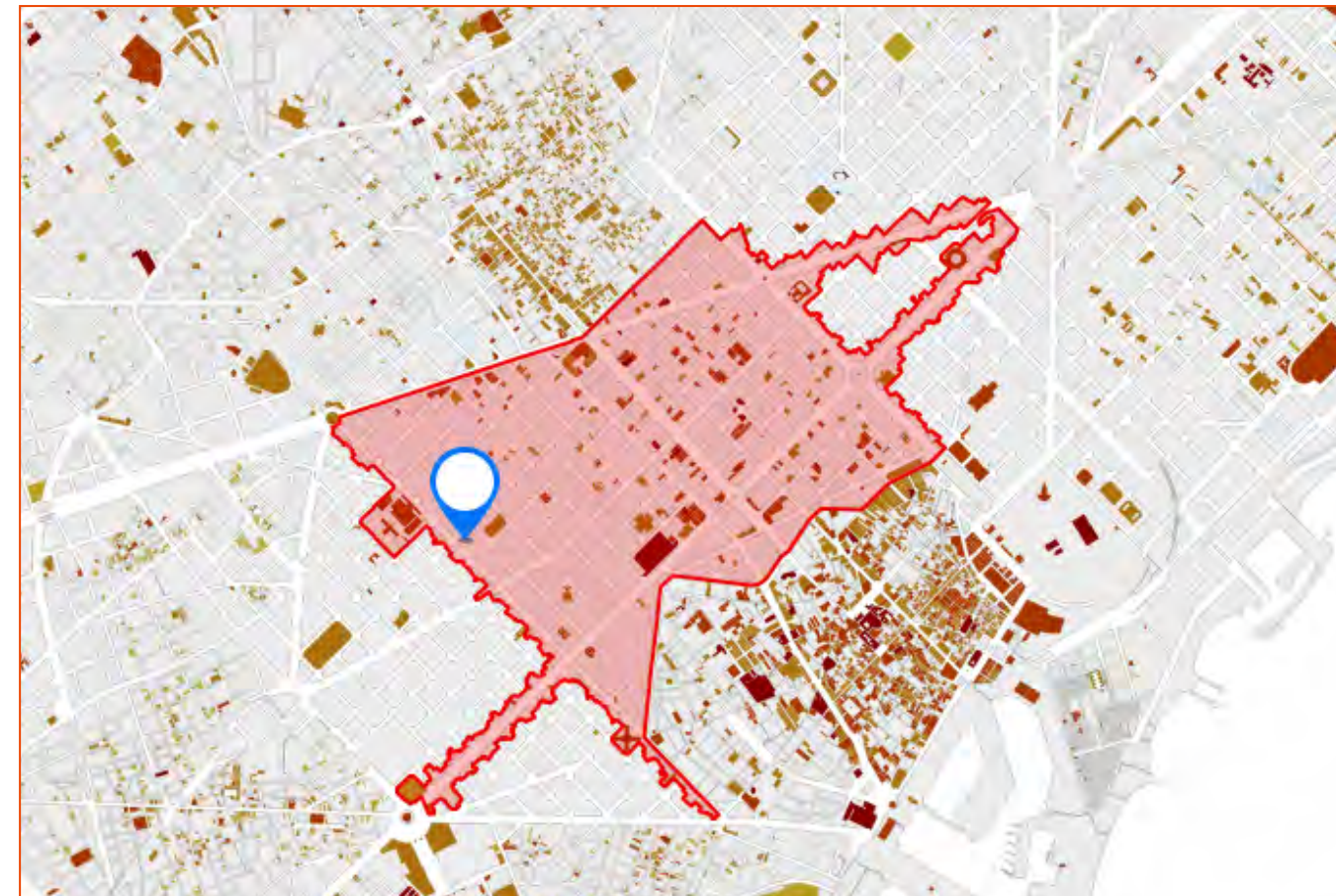
L'ocupació es va fer bàsicament amb edificis d'habitatges però també hi trobem equipaments, especialment els religiosos (esglésies, convents, asils...), també edificis destinats a l'ensenyament (la Universitat, escoles, el conservatori de música...), l'Hospital Clínic, mercats (Sant Antoni, la Concepció, el Ninot...), i també edificis industrials, alguns dels quals han estat transformats i reutilitzats (Can Batlló, Editorial Montaner i Simón...). La concentració de la major part d'edificis d'interès a la part central del conjunt fa que es defineixi un Sector de Conservació.”

Aquesta prevenció patrimonial implica els següents condicionants a l'hora d'intervenir sobre les parcel·les incloses dins d'aquest Conjunt Especial de l'Eixample:

“A més a més de les determinacions que es concreten per a cada un dels edificis, elements i conjunt catalogats o protegits de manera individual (vegeu resta de fitxes d'aquest Pla Especial) en tot el seu àmbit, és d'aplicació l'Ordenança de Rehabilitació i Millora de l'Eixample (articles 20 i 21 de l'Ordenança sobre Protecció del Patrimoni Arquitectònic Historicoartístic de la ciutat de Barcelona) que no es modifica.

Plànol del Catàleg de Patrimoni de Barcelona, on s'hi ha ressaltat els límits del Conjunt Especial de l'Eixample (identificador 1486) i la ubicació de la finca objecte d'estudi. Font: Portal d'Informació Urbanística de Barcelona.

Plànol del Catàleg de Patrimoni de Barcelona, on s'hi ha ressaltat els límits del Sector de Conservació de l'Eixample (identificador 3211) i la ubicació de la finca objecte d'estudi.

Per tant, en l'interior de l'àmbit del conjunt es manté el SECTOR DE CONSERVACIÓ, sobre el qual actua la Comissió de Manteniment i Millora de l'Eixample. La seva delimitació és: Av. Diagonal (del núm. 389 al 481-483), Còrsega (del núm. 312 al 436), pg. Sant Joan (del núm. 2 al 146 i del 1 al 129-147), Trafalgar (del núm. 1 al 63), Fontanella (del núm. 1-3 al 21-23), Pelai (del núm. 1 al 39), Ronda Sant Antoni (del núm. 1 al 63), Ronda Sant Pau (del núm. 1 al 79) i Comte d'Urgell (del núm. 1 al 261-263 i del 2-4 al 298-300). Inclou també els edificis de Gran Via Corts Catalanes (del núm. 373-385 al 521 i del 699A al 765 i del 380-382 al 522 i del 708 al 828B) i de l'av. Diagonal (del núm. 296 al 272-274 i del 223 al 323)".

Com s'ha dit més amunt, aquesta parcel·la queda també inclosa en del Sector de Conservació de l'Eixample, definit per la fitxa 3211 del Catàleg de Patrimoni (vegi's els seus límits en la pàgina següent).

Al llarg dels segles XX i XXI la legislació municipal ha sotmès aquest sector a diferents àmbits de planejament que es tradueixen en els següents plans d'ordenació i d'usos:

Plans d'Ordenació:

- B1690 - Modificació del Pla General Metropolità per regular el sistema d'equipaments d'allotjament dotacional al municipi de Barcelona (2020).
- BE201 - Text Refós de l'Ordenança de Rehabilitació i Millora de l'Eixample (2005).
- B020464 - MPGM al sector dels carrers de Manso, Viladomat, Calàbria i Parlament, i reconeixement de l'equipament de la parròquia de Sant Isidor. Comte d'Urgell 176-180 (2002).

- BE201A - MPGM puntual de les NNUU per a l'adequació del règim urbanístic del Conjunt Especial de l'Eixample, creació de la qualificació 13 Eixample (2000).
- B020117 - PE de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de la Ciutat de Barcelona a l'àmbit del districte de l'Eixample (1999).

Plans d'Usos:

- B1702 - Suspensió de l'atorgament de llicències i/o comunicats i altres autoritzacions municipals. (CUINES INDUSTRIALS - PLATS PREPARATS) (2021).
- B1697 - Pla Especial Urbanístic per a la regulació dels establiments d'allotjament turístic, albergs de joventut, habitatges d'ús turístic, llars compartides i residències col·lectives docents d'allotjament temporal a la ciutat de Barcelona (PEUAT) (2021).
- B1682 - Pròrroga Suspensió potestativa prèvia regulació de llars compartides a la ciutat (2020).
- B1654 - Pròrroga Suspensió potestativa prèvia d'Habitatges d'Ús Turístic i edificis d'habitatges d'ús turístic a la ciutat de Barcelona (2019).
- B1555 - Pla Especial Urbanístic per a la implantació d'instal·lacions de subministrament per a vehicles a motor a la ciutat de Barcelona (2019).
- B1649 - Pla Especial Urbanístic per a la regulació dels jocs d'atzar a la ciutat de Barcelona (2019).
- PECAB15 - PE d'Equipament Comercial Alimentari de Barcelona (PECAB) (2015).
- B1095 - Modificació de l'Ordenança Municipal d'Activitats i Establiments de Concurrencia Pública, pel que fa als locals on s'exerceix la prostitució (2009).
- PECNAB - Pla Especial de comerç NO alimentari de la ciutat de Barcelona (PECNAB) (2007).

DESCRIPCIÓ

Façana

L'edifici es manifesta al carrer amb una façana de maó massís revestit de morters de calç grassa que articulen els acabats ornamentals del frontis, tant pel que fa les superfícies com els emmarcaments de les seves obertures. Es tracta d'una façana de trets clarament classicistes que destaca per la seva composició horitzontal i l'articulació d'un joc de plens i buits molt regular, a l'entorn d'un eix central d'axialitat. Les seves obertures es vertebreren en set eixos verticals i tres registres horitzontals, corresponents a cada nivell de l'edifici. Per dotar la façana d'un major dinamisme i monumentalitat aquestes obertures es presenten agrupades en cinc cossos verticals estructurats seguint el ritme compositiu simètric del tipus "B-C-A-C-B" (vegi's fotografia al peu de la pàgina).

Els cossos central (A) i laterals (B) es caracteritzen per la presència, entre la planta principal i primera, de pilastres ornamentals d'inspiració jònica floral que sostenen visualment la cornisa de l'edifici, en forma d'entaulament clàssic ornat a dentellons. Cadascun dels tres cossos es presenta rematat, al nivell de la coberta, per un tester semicircular motllurat. El tester central (A) presenta un crucifix motllurat, mentre que els testers laterals (B) estan perforats amb un ull-de-bou circular. Tots els testers estan flanquejats de dues hídries-obeliscs que fan que els eixos verticals de les pilastres ultrapassin l'alçada de l'edifici, dotant-lo de major plasticitat.

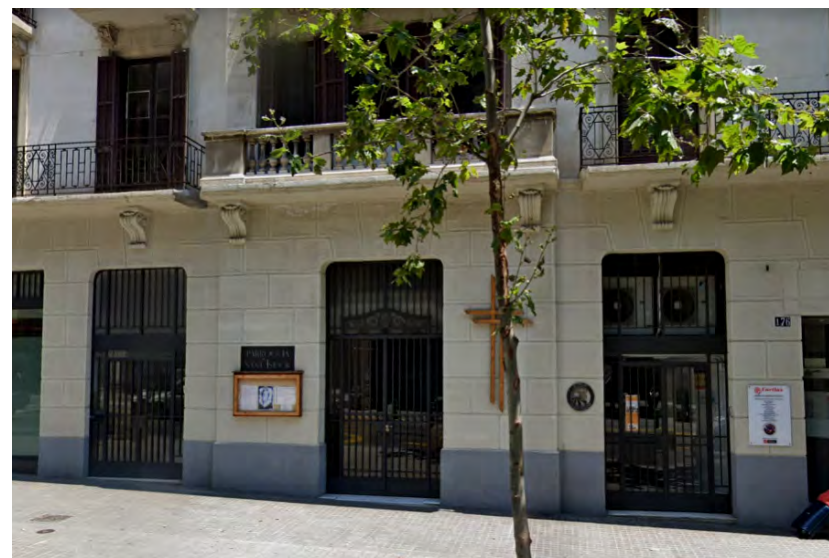
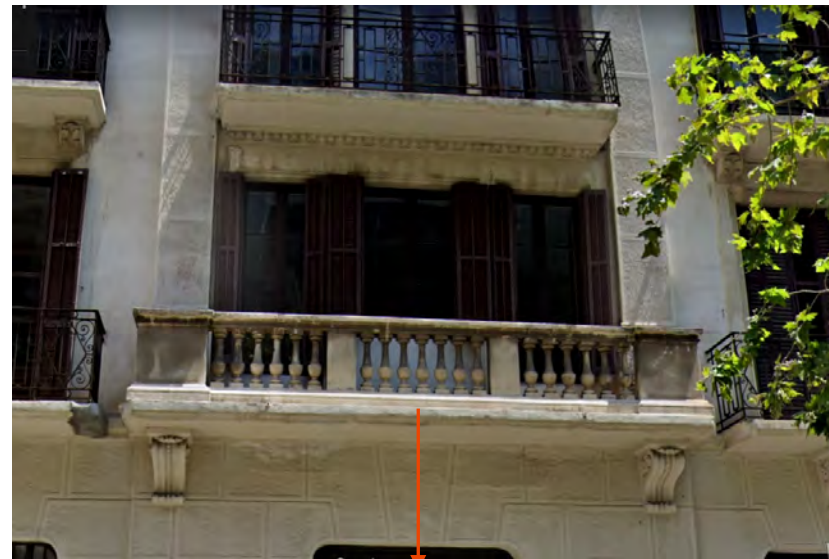
Per la seva banda, els cossos intermedis (C) presenten una major sobrietat ornamental i estan coronats, per damunt de la cornisa en forma d'entaulament, per un parapet calat de balustres de formigó motllurat.

Els paraments de la planta baixa es presenten revestits amb morter texturitzat de manera que es genera un sòcol horitzontal sobre el que reposa un fals carreuat encoixinat que simula la utilització de grans lloses rectangulars de pedra disposades a trencajunt. A aquest mur s'hi practicaren les set obertures que permeten l'accés des del carrer als locals de la Planta Baixa, tots ells coronats per arcs deprimits còncaus (o llindes d'imposta arrodonida). Noti's, tanmateix, que els dos arcs de l'extrem dret de la façana van perdre la seva forma original en ser rebaixats en una desafortunada intervenció posterior. Els tres portals centrals conserven els seus tancaments originals de vidre laminat i ferro forjat, amb reixes a base de barrots de secció quadrada. El portal central presenta major ornamentació, amb la porta ornada amb circumferències de forja i rematada per un entaulament ondulat decorat amb un escut ovoïdal flanquejat de rotlles vegetals.

La planta principal s'obre a l'exterior per mitjà de portes balconeres allindanades, amb emmarcaments motllurats a tors i escòcies. El cos central (A) presenta les seves portes balconeres agrupades en tres buits que comparteixen muntants, formant una àmplia porta balconera trigèmima. Les portes dels cossos A i B s'obren a balcons parapetats amb balustres motllurats, mentre que els balcons dels cossos C s'obren a balcons correguts tancats amb baranes de forja a base de barrots de secció quadrada. El disseny d'aquesta forja presenta quarts alternats amb rombes envoltats de reganyols entrellaçats, al centre i als extrems de la barana. Tots els balcons presenten la llosana suspesa damunt de parelles de mènsules en forma de voluta enroscada.

La planta primera s'articula amb portes balconeres coronades d'arcs de mig punt, emmarcades amb una motllura esplandida i rematada per una dovella ornamental en forma de medalló ovoide flanquejat de rotlles vegetals. Per la seva banda, el cos central (A) presenta de nou una agrupació de tres portes balconeres, totes elles de mig punt. En aquest cas, els emmarcaments no estan esplandits i només l'arc central, lleugerament més alt, està rematat per un cartutx ovoïdal emmarcat de palmetes i garlandes de llorer. En aquest nivell, totes les portes balconeres s'obren a balcons individuals tancats amb baranes de forja que presenten el mateix disseny que els del pis inferior. En aquest cas, però, les seves llosanes reposen damunt de mènsules motllurades amb fulles d'acant, a excepció feta del balcó del cos central (A), amb una simple motllura a oves i dards.

Pel que fa els tancaments de les dues plantes superiors, totes elles conserven les seves fusteries originals: totes presenten les clavendes (plafons inferiors) de fusta massissa i els plafons superiors de vidre laminat sostinguts per llistons i verguerons de fusta. A l'interior es conserven els porticons, també amb clavendes i faixes de fusta i les seves ferramentes: la barralleva i les frontisses fetes de ferro forjat. A més, també es conserven la major part de les persianes plegables de llibret, a base de lamel·les horitzontals regulables i amb els batents que s'obren cap enfora. Aquest element, típic de l'edifici llewantina, serveix per matisar la radiació solar, permetre la ventilació creuada i, al mateix temps, preservar la intimitat dels interiors.

Per últim, cal remarcar que l'entaulament que ornamenta la cornisa d'aquesta façana, conté, en el seu fris, les petites finestres conilleres o respiradors que permetien ventilar la cambra d'aire existent entre el forjat de la darrera planta i la superfície de la coberta.

Soterrani

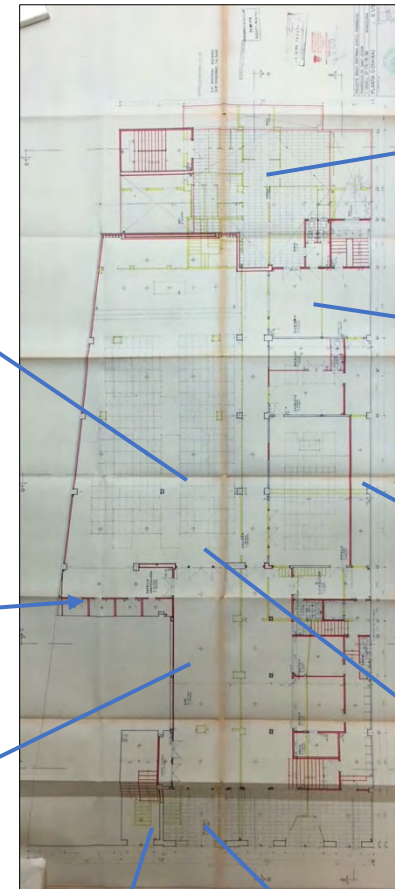
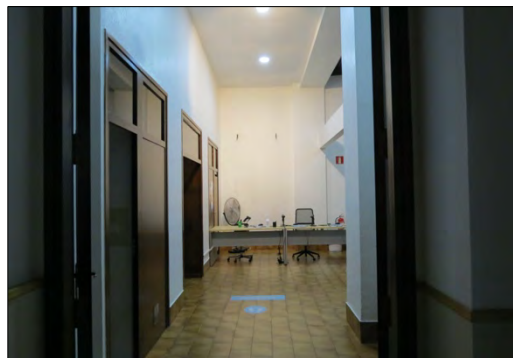

Diverses imatges del soterrani de la finca, a excepció de la banda ocupada pel banc. Vegi's com es tracta d'un espai diàfan al qual s'accedeix tant des de l'extrem nord-est de planta baixa, com des del pati posterior, obres que són el resultat de la reforma del 1979.

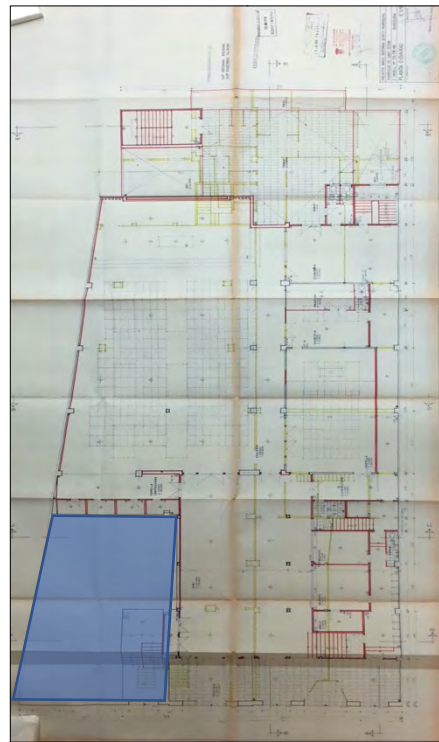

Planta baixa

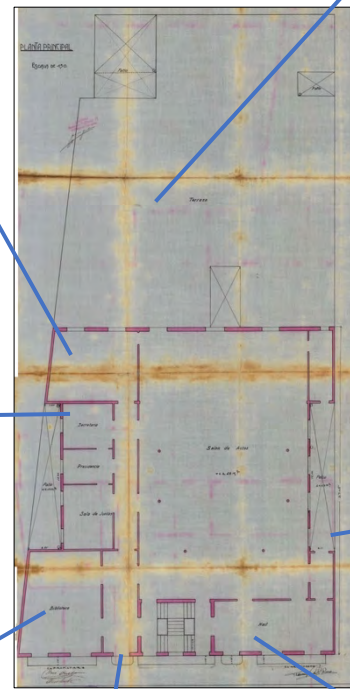
Tal com s'indica a l'evolució històrica de l'edifici, la planta baixa és la zona més que més transformacions ha sofert al llarg dels anys. Primerament per la seva compartimentació en dos locals comercials i posteriorment per la unificació de la resta de l'espai. Donat que no tenim planimetries actuals per tal de referenciar els espais s'ha utilitzat el plànol presentat en un projecte de modificació del 1979 que només es va realitzar parcialment.

Planta baixa i soterrani de la vessant sud-oest de la finca que des del 1956 s'hi ubica una sucursal bancària. Tal com s'observa a les imatges es tracta d'una obra recent sense cap interès patrimonial.

Planta Principal

Observi's com a la planta principal es preserva pràcticament la mateixa distribució del projecte original així com els elements de fusteria, paviments i en gran part de les aules també els cels-rasos.

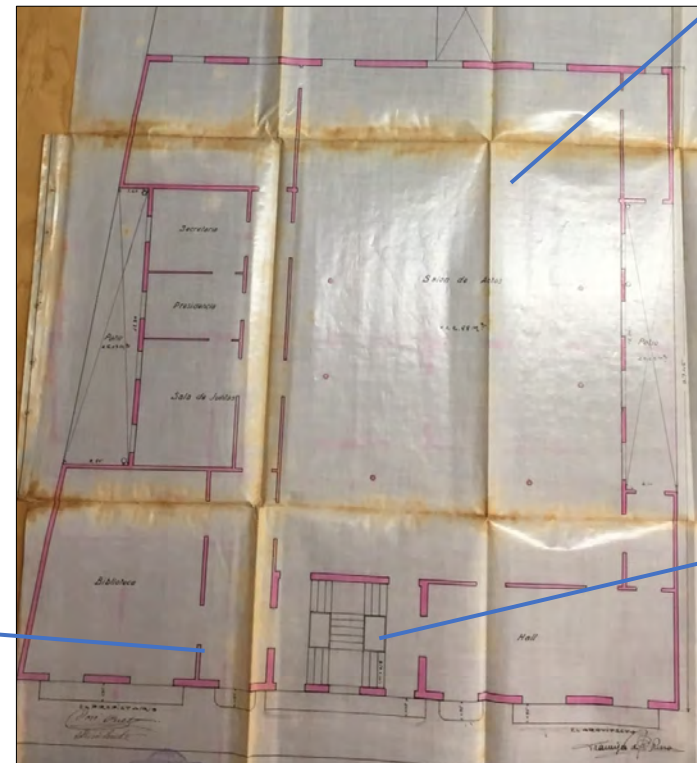
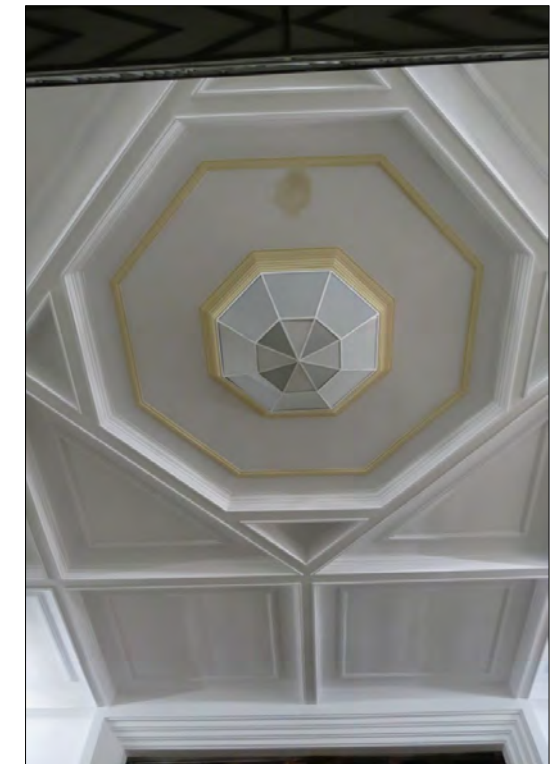
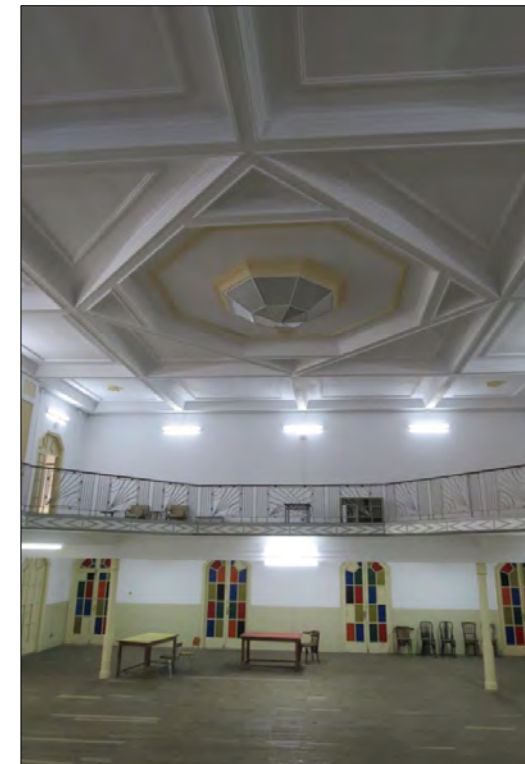

Sala d'actes

Si bé la façana desenvolupa un estil bàsicament classicista, els interiors de l'edifici reclamen una atenció especial pel seu peculiar llenguatge noucentista d'inspiració art-déco, amb elements estructurals i ornamentals basats en formes geomètriques tangents.

L'accés a la planta primera es produeix a través d'una complexa escala de tipus imperial que permet salvar els grans desnivells existents ocupant un espai ínfim de la superfície de l'edifici. Es tracta d'una escala sobre voltes rampants de maó de pla, amb llurs graons revestits de lloses monolítiques de marbre blanc, tant pel que fa l'estesa com la contrapetja. Cadascun dels replans de l'escala presenta, també, un enllosat de cairons de marbre blanc disposats de punta. La barana de l'escala, feta a base de barrots de forja de secció quadrada i perfil serpentejant, presenta un passamans de fusta motllurada i reposa damunt d'un entornpeu del mateix material.

A través d'aquesta escala s'accedeix als corredors i salons que envolten la sala d'actes. Els seus murs estan enguixats i presenten un arrimador d'estuc motllurat de color cru que imita un aplacat de lloses pètries disposades a trencajunt. Els terres d'aquests corredors presenten rajoles de ciment hidràulic de color ocre disposades de punta i amb un ornament en forma de rotlle vegetal en un dels seus angles.

La sala d'actes de l'antiga Unió Cooperativista Barcelonesa és l'espai més rellevant de l'edifici. Es tracta d'un gran saló de planta rectangular de gairebé 723 m² de superfície i que engloba dos nivells d'alçat: la platea, en el rasant de la planta principal; i la tribuna, en el rasant de la planta primera.

La Sala d'actes s'estructura de la següent manera: la caixa escènica està associada al flanc més occidental de l'espai, mentre que la tribuna es desenvolupa per mitjà d'una gran volada en forma de "U" que mediatitza la resta de costats de la sala. Cadascun d'aquests costats presenta, a nivell de platea, quatre portes d'accés que converteixen la sala d'actes en un espai totalment permeable a la resta de la planta. Totes elles presenten una llinda poligonal amb els angles deprimits rectilinis i tant els seus emmarcaments com les dues fulles batents que les tanquen són fets de fusta massissa motllurada a quarts, a excepció dels que estan orientats al cel obert meridional, que presenten plafons de vidre laminat. En aquest nivell, els murs es presenten enguixats i pintats de color blanc, amb un arrimador de pintura plàstica de color crema en la seva part inferior. El paviment està configurat per una tarima de parquet de posts de fusta encadellades disposades a l'anglesa.

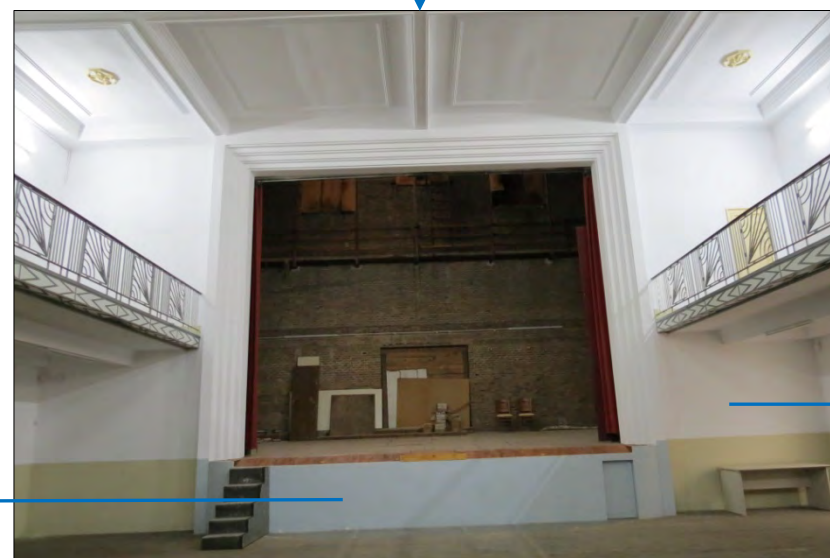
La tribuna, de perfil semi-octogonal, està conformada per tres trams de gran volada que generen un nivell de circulació a mitja alçada. Aquesta estructura se sosté amb sis pilars de fosa de secció hexagonal sobre les que reposen les bigues que creuen transversal i longitudinalment el forjat de la tribuna. Al nivell superior, la tribuna està tancada amb una barana feta de ferro forjat pintat de color platejat. Es tracta d'una barana de barrots de secció quadrada generant formes serpentejants, amb plafons ornamentals en forma de semicercles concèntrics i feixos radials. La barana reposa damunt d'un interessant entornpeu lluminós fet de plafons de PVC blanc amb emmarcaments de forja platejada amb travessers en forma de puntes de sageta cap-i-cuades.

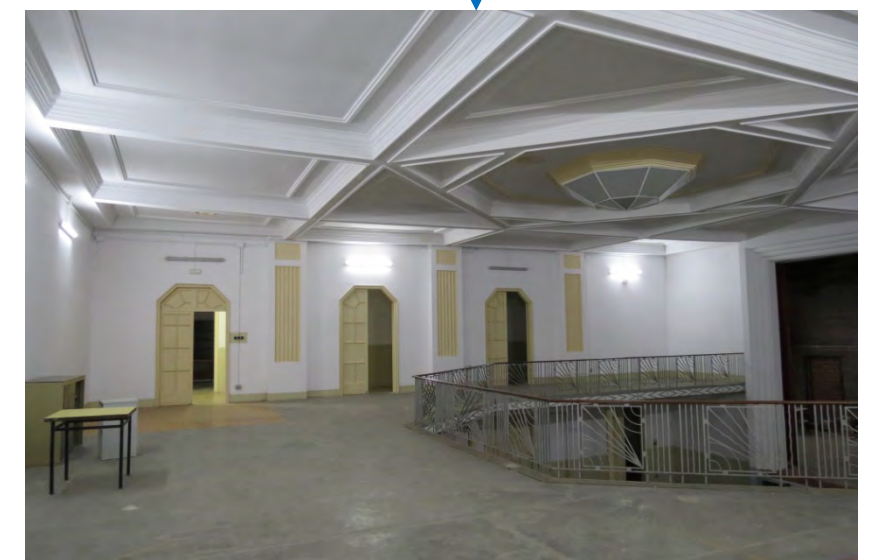
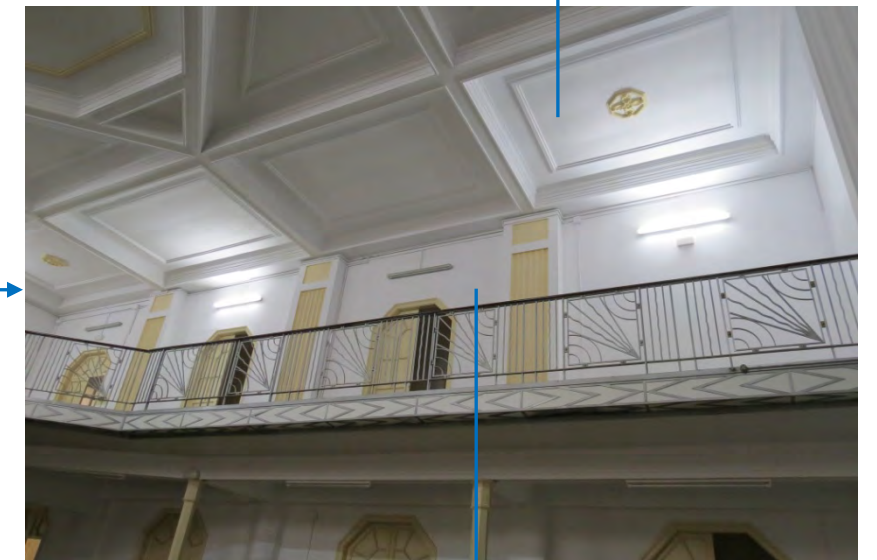
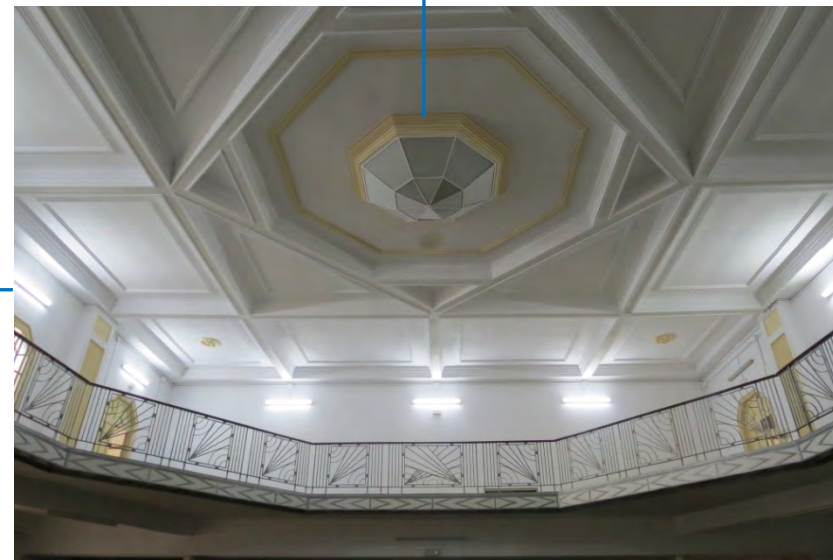
Pel que fa el nivell de tribunes, els murs de tancament es presenten ritmats per pilastres ornades amb quaters motllurats amb sis estries d'aresta viva cadascun. Entre pilastra i pilastra s'hi obren, només en els murs laterals, portes i finestres que presenten les mateixes característiques que les portes de la platea: allindanades, amb els angles deprimits rectilinis i tancats amb dues fulles batents. En aquest nivell, el terra està configurat per un paviment continu de ciment.

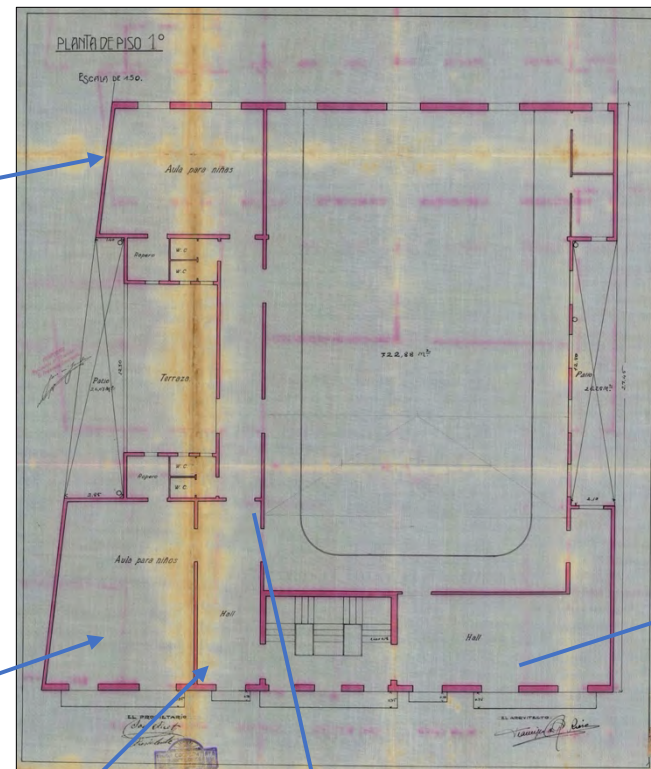
El sostre de la sala d'actes destaca per la seva estructura cassetonada, en què les bigues que creuen l'espai transversal i longitudinalment formen quarters quadrats revestits amb motlures d'escaiola a base de platabandes esglaonades. Els quarters situats a les cantonades de la sala presenten, al bell mig del cel·las, un floró octogonal amb quatre fulles d'acant. El tram central d'aquest sostre destaca per la major complexitat del seu cassetonat, generant una motllura octogonal de grans dimensions. Al bell mig d'aquest octògon hi ha un llum en forma de mig dodecaedre, a base de plafons de PVC blancs i perfils metàl·lics blancs.

La caixa escènica és una superfície elevada que s'obre a la sala d'actes a través d'un gran prosceni allindanat amb emmarcaments d'escaiola motllurada de forma esglaonada i amb els angles abossellats.

Planta primera

La planta principal també preserva pràcticament intacte la distribució primigènica però, a diferència de la planta principal, té més espais compartimentats resultat de reformes posteriors, i han desaparegut més cel-rasos.

EVOLUCIÓ HISTÒRICA

La Unión Cooperatista Barcelonesa (UCB)

La Unió Cooperatista Barcelonesa va néixer l'1 de gener del 1927 de la fusió de dues cooperatives ja històriques en aquell moment, "El Reloj" (1901) i "La Dignidad"(1903). Des del 1905 gestionaven conjuntament el Forn Col·lectiu de les Corts, primer per proporcionar-se pa i després es va ampliar amb noves seccions de matança del porc, elaboració d'espardenyes i producció d'aigües carbòniques¹. Aquesta unió és la resposta d'una tendència general en aquella dècada a la concentració de forces, iniciada pels sindicats i promoguda en aquest cas per la Federació de Cooperatives de Catalunya. Així, en aquell moment no només es creà la Unión Cooperatista Barcelonesa sinó que un any més tard aparegueren també la Unió de Cooperatives del Fort Pienc i la Unió de Cooperatives de Mataró. Cal tenir en compte que la dècada dels anys 20 suposà el creixement de les cooperatives i la configuració de les cooperatives de segon grau, és a dir, les fàbriques propietat de cooperatives de consum. La primera fou la de pastes de sopa i posteriorment, als anys 30, de xocolata, sabó i aigües carbòniques, entitats que finalment s'uniren i per crear Productos Coop al 1934.

En el moment de la fusió cada una de les cooperatives van aportar els seus actius i passius, obtenint amb la unió un total de 905.176 ptes. Així "El Reloj" aportà el seus 427 socis i l'edifici de la seva seu al c. Borrell 253, espai que es destinà a la seu social i forn, mentre que "La Dignidad" aportà 233 socis i el seu edifici al c. Villarroel 163, que fou destinat a botiga [\(ANC2-103-T-138\)](#).

La majoria d cooperatives van créixer considerablement durant el període republicà amb l'aprovació de la llei estatal de cooperatives que delimitava i definia les entitats i això suposà un avenç en les seves normatives i funcionaments. Fou en aquest període quan la majoria de cooperatives existents, moltes de les quals ja portaven 50 anys funcionant, decidiren millorar o construir les seves seus. Aquest fou el cas de L'Andreuena, Cooperativa La Moral de Badalona, i com no, la Unió Cooperatista Barcelonesa objecte d'aquest estudi que comprà el solar el 1928 i aixecà el nou edifici entre 1930 i 1931.

El seu creixement des dels inicis fou important, i al construir el nou edifici tenien, la seu de Villarroel - Urgell, la seu de c. Borrell llogada i ocupada posteriorment per la Fàbrica d'aigües carbòniques i al adherir-se la cooperativa "Adelanto Obrero" l'any 1932, tingueren a més una nova sucursal al c. Peu de la Creu i, posteriorment, una segona al c. Morales.

¹ Dades extretes de la revista Acción Cooperativa, 7 de febrero del 1936

L'any 1934 s'aprovava a Catalunya la Llei de bases de la Cooperació redactada per Joan Ventosa i Roig, un document que reforçava l'autonomia de les cooperatives i refermava l'impuls que van tenir en aquest període d'anys, una etapa de bonança que la Unió Cooperatista Barcelonesa també tingué.

L'any 1936, la revista Acción Cooperativa dedicava un ampli reportatge a la Unió Cooperativa Barcelonesa indicant que amb 1350 associats era "la más importante en la actualidad de las cooperativas de consumo catalanes" "también la más conocida por haber sido el centro de importantes asambleas y congresos del movimiento catalán". (AC, 7-02-1936).

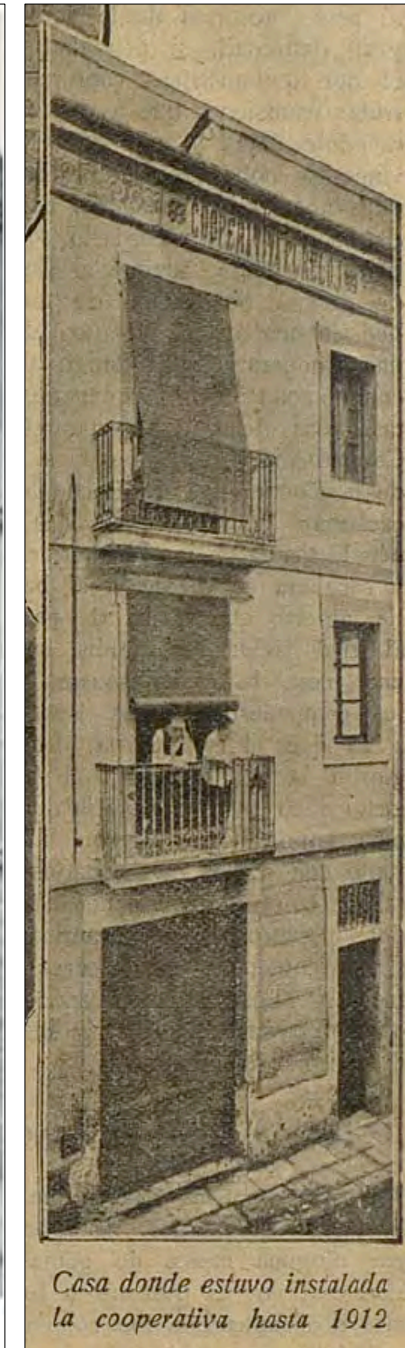
[...] cuenta esta entidad con las secciones de Horno y Pastelería, montadas a la moderna, y cuyos obradores se caracterizan por la más escrupulosa limpieza y pulcritud; la elaboración de embutidos y demás derivados del cerdo, con su obrador, estibas y secaderos; la confección de alpargatas, y hasta hace poco, la fabricación de bebidas carbónicas, cuya industria se ha ampliado, constituyendo una cooperativa de segundo grado [...]

Años	Socios	Ventas	Exc. perc.	Activo
1927	803	2.047.506	92.909	993.165
1928	885	2.243.526	107.525	1.051'272
1929	958	2.313.235	119.072	1.099.812
1930	1.011	2.373.781	84.725	1.372.341
1931	1.068	2.748.998	79.146	1.642'511
1932	1.173	2.748.443	82.676	1.706.829
1933	1.239	2.942.737	67.339	1.757.121
1934	1.325	3.136.053	97.522	1.830.344

Dades publicades a la revista Acción Cooperativa de l'evolució de la Unió Cooperativa Barcelonesa per tal d'indicar el seu creixement a partir de la seva fusió el 1927 i en el període d'anys previs a l'esclat de la Guerra Civil (AC, 07-2-1936)

(1929. BA)

Casa donde estuvo instalada la cooperativa hasta 1912

A l'esquerra façana de l'edifici de La Dignidad al c. Villarroel, 163, avui desaparegut, que amb la construcció de a finca del c. Urgell passà a ser la botiga de la cooperativa (Imatge extreta del llibre de M. Dalmau Gràfica de Cooperatives...). A la dreta, façana de l'edifici la cooperativa El Reloj fins el 1912 i la del c. Borrell, que fou arrendat a partir del 1931 (Fotografia de AC, 07-2-1936 i del llibre de M. Dalmau Gràfica de Cooperatives...)

La Unió Cooperatista Barcelonesa redactà els seus estatut el 1943 després de la nova llei de cooperatives del 1942. En aquests estatut s'indicava que l'objecte de la Cooperativa era millorar la condició econòmica i social dels seus associats i amb un objectiu més gran d'acabar amb el sistema econòmic d'aquell moment. Amb aquest objectiu doncs produïrien i vendrien els productes necessàries que serien pel consum dels seus afiliats, és a dir, els principis d qualsevol cooperativa de consum.

El número de socis mínim s'estableix en 200 i cada un d'ells tindrà l'obligació de comprar els productes a que ofereix la cooperativa. L'import per ser soci serà la compra de cinc títols de 100ptes que es podran abonar en terminis fins a un màxim de tres anys. Cal destacar que entre moltes altres coses s'estableix en els estatuts la voluntat de crear una forta xarxa d'activitats culturals, benèfiques, socials i morals pel benestar espiritual dels associats, i de fet la secció de cultura de l'entitat fou molt potent i el teatre que construïren de grans dimensions també mostra aquest interès [\(ANC2-103-T-6\)](#).

La Unió Cooperatista Barcelonesa , com moltes altres cooperatives, començà a tenir problemes econòmics els anys posteriors a la Guerra Civil, situació que s'evidencia amb la hipoteca que han de fer el 1954 dels dos edificis, el lloguer de part de la planta baixa de l'edifici del c. Urgell, la venda de la seu del c. Villarroel al 1957, i finalment la venda de l'edifici del c. Urgell al Bisbat de Barcelona al 1962.

Adquisició del terreny i construcció de la finca

La compra del terreny que es localitzava a la part posterior de la seu del c. Villarroel, 163 per tal de construir una nova seu per a la cooperativa, feia temps que era un dels objectius de la UCB, però no va ser fins al mes de desembre del 1928 que aquest es posa a la venda. Així a l'assemblea del 20 de desembre del 1928 es va decidir la seva compra *"[...] la comisión de obras , hija de la necesidad imperiosamente sentida por la entidad, de dar a los adheridos un local adecuado para satisfacer los anhelos de Cultura con una espléndida Biblioteca y Salón de conferencias a unos, veladas Artístico-Teatrales, recreativas, a otros, actos que contribuyan a la fraternización de socios y familiares [...] Los primeros anhelos de la Comisión, fueron adquirir el solar existente en la calle Urgel (entre Mallorca i Provenza) contiguo con el edificio de la calle Villarroel, 163 de nuestra propiedad , por su fachada interior. No fue posible en aquella fecha continuar las gestiones para adquirirlo"*. És a dir, s'havia generat una comissió d'obres per arreglar l'edifici que ja ocupaven Villarroel 163, però aleshores s'assabenten que està a la venda el terreny posterior i *"convencidos Junta y Comisión de que el bello proyecto de centralización de las operaciones de producción y venta, así como todo el movimiento social, seria el paso mas gigantesco que podía dar la Cooperativa, iniciaron las gestiones"*. Aquesta voluntat de comprar el terreny de la part posterior de la finca de Villarroel era, lògicament, perquè això els permetia generar una comunicació entre l'antic edifici i el nou que volien construir. En un primer moment s'aprovà en junta que durant cinc anys el socis paguessin setmanalment una nova quota per tal de fer front a les despeses de la nova obra, però un mes després es desestimà aquesta idea i es feu front a les obres amb els diners de la cooperativa i posteriorment, el mes de juny del 1931, amb un préstec de 100.000 ptes [\(ANC2-103-T-29\)](#).

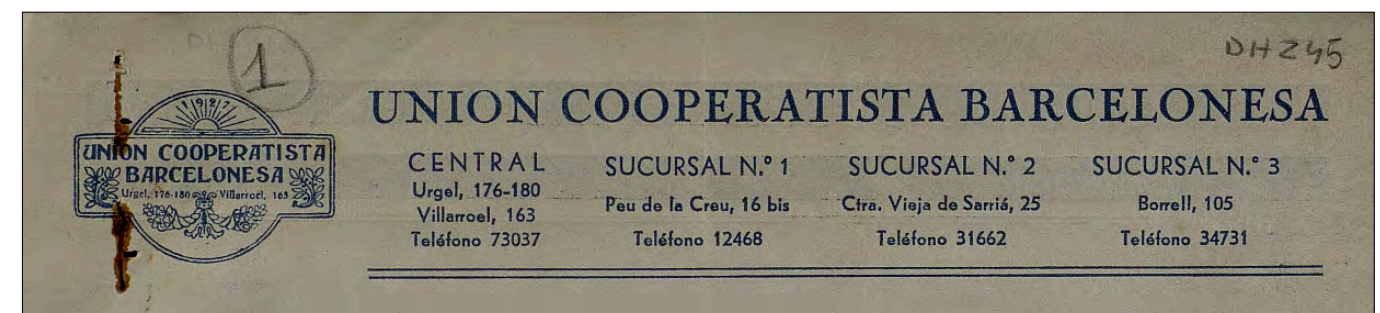
Aprovada doncs la proposta en assemblea a finals del 1928, el 20 de febrer del 1929, José Puet, com a president de la UCB va comprar el terreny als germans Rosés Ibbotson, -Manuel, Tomàs i Antoni, hereus de Ramón Rosés Feliu, família terratinent des de segles de la zona de Les Corts-, pel preu de 182.684ptes. La compra era d'una porció de terreny per edificar de 1.314m² que formava part d'un terreny més gran de 2.789m², el qual limitava pels c. Urgell, Provença, Villarroel i Mallorca [\(ANC2-103-T-125\)](#).

El mes de desembre del mateix 1929 en una reunió extraordinària de la Junta Directiva i la Comissió d'obres s'aprova el plec de condicions per a la realització d'un concurs per designar l'empresa constructora que es faria càrrec de les obres [\(ANC2-103-T-14\)](#). En aquell moment 22 empreses havien sol·licitat formar part del concurs, i s'acorda que es repartiran 11 còpies de plecs i plànols repartides per ordre alfabètic, i en dos dies les hauran de tornar i es repartiran entre la resta d'empreses. El 15 de març

s'obren les propostes presentades per al concurs de les diferents empreses constructores i es tria per unanimitat l'opció presentada per l'empresa Francisco Riera per ser la més econòmica de totes les presentades, i per la demostrada solvència de l'empresa, coneguda per part dels membres de la Comissió d'Obres i la Junta Directiva. Es diu que l'empresa s'haurà d'ajustar als plànols presentats executats per l'enginyer Sr. Santiago, qui serà el director de l'obra [\(ANC2-103-T-14\)](#).

No s'ha localitzat cap projecte o document del plec de condicions per al concurs de l'obra i tampoc de les tasques fetes per l'enginyer esmentat com a director de l'obra. La lectura de les actes de les reunions generals i extraordinàries entre el mes de novembre del 1931 i el mes de març del 1932 ha facilitat algunes dades aïllades del procés de plantejament del projecte i la seva evolució general, però en cap cas hi apareixen detalls del procés.

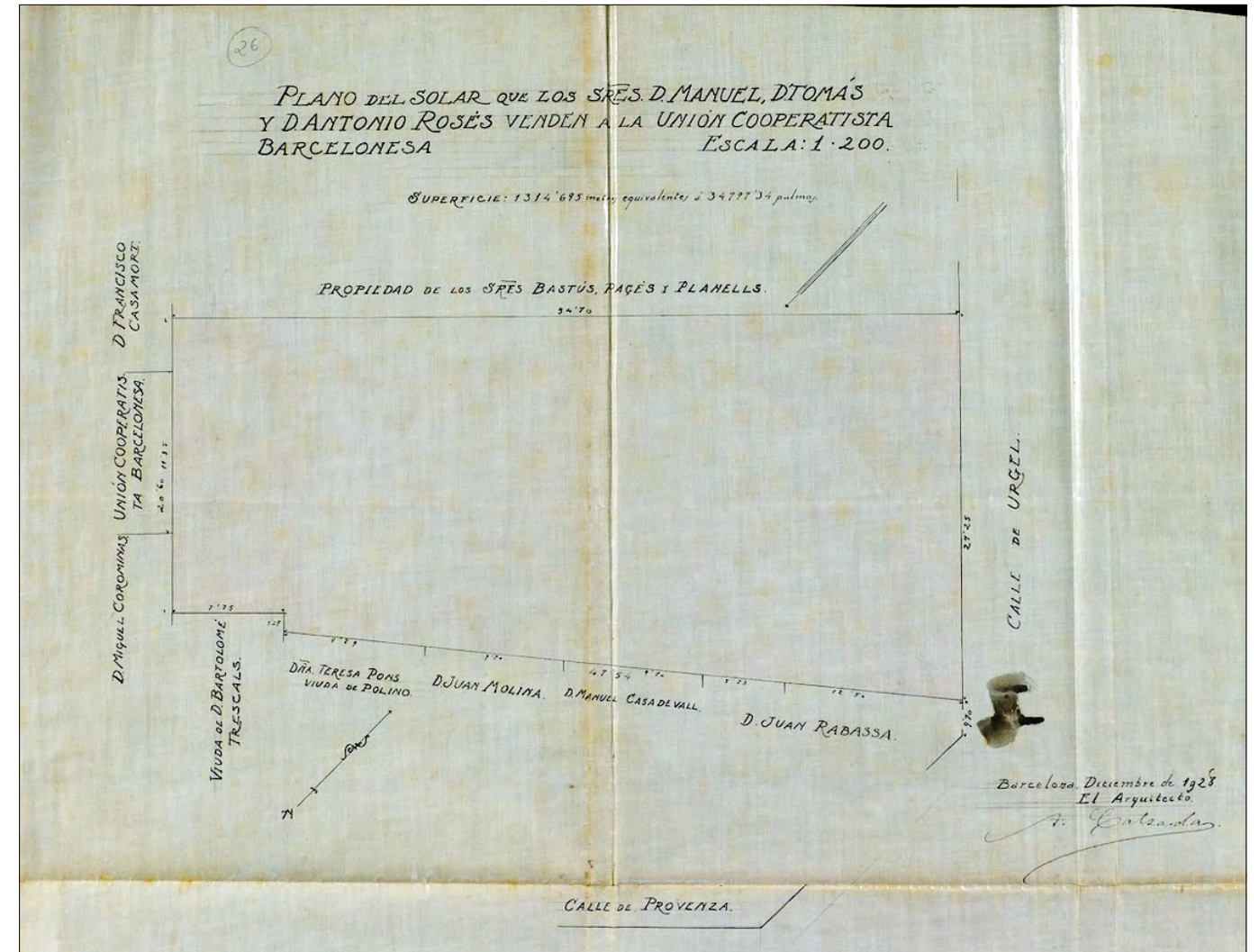
Les obres s'inicien de seguida i consta, a l'acta de la reunió del dia 4 de juny, que aquell mes ja estava a punt de començar-se la façana i es plantegen com fer l'acte de col·locació de la primera pedra. La marxa de les obres devia discorre sense cap incidència tot i que el mes de setembre del 1930 s'indica que s'ha hagut de modificar una mica el projecte inicial per adaptar-se al terreny. Així mateix, en les actes d'algunes de les reunions extraordinàries es diu que es visitaran altres teatre de centres similars per agafar idees per al del seu nou local, com per exemple el de la seu de el Foment Martinenc, o bé a proposta de la secció de cultura, es farà una excursió a la Pineda del Prat perquè *"teniendo noticias de algún teatro casi modelo, en lo que cabe a teatros de Centro, desean visitarlo antes de hacer el nuestro"*.

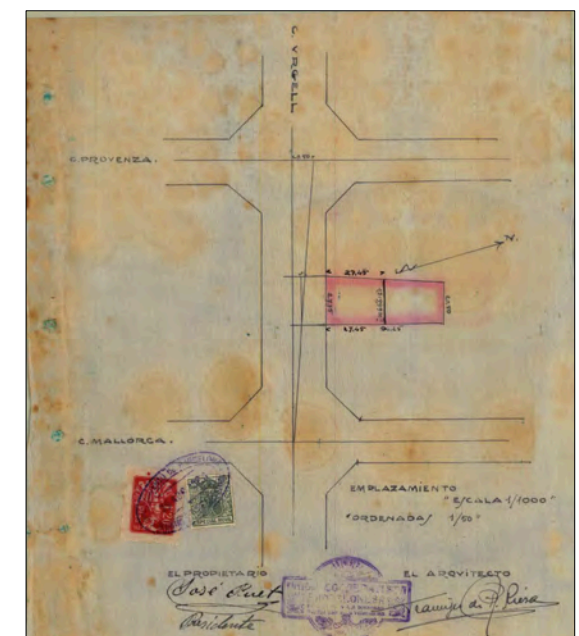
El 15 d'abril de 1930, l'arquitecte Francesc de P. Riera Clariana va demanar permís per a construir un edifici propietat de la Unió Cooperatista Obrera, tal com s'anomena a l'expedient, de soterrani, planta baixa, planta principal i un pis. Just un més després fou aprovada la seva demanda amb caràcter provisional per tal d'iniciar les obres, però els pagaments de llicències s'efectuaren el mes d'octubre del 1931 i l'aprovació definitiva de la construcció l'agost del 1932 ([AMCB, EIX-46123/1930 Q127](#)).

Francesc de Paula Riera Clariana (1896-1972) fou arquitecte i membre d'una família de constructors força prolífers en aquells anys. Des de la meitat del segle XIX, el seu avi Francesc Riera Vall va iniciar-se en el sector de la construcció amb una empresa que participà en obres destacades, com la construcció del cimbori de la catedral de Barcelona. El seu fill Francesc Riera i Gossé, pare del F. Riera i Clariana, treballà en diverses ocasions amb l'arquitecte Josep Puig i Cadafalch, i a la seva mort el 1933, foren Francesc de Paula Riera i Clariana i el seu germà els que es van fer càrrec de l'empresa Francisco Riera , SA, una empresa que donà lloc a la constructora Riera SA la qual va perdurar fins a la primera dècada del segle XXI².

Tal com s'ha vist, Francesc Riera fou l'empresa constructora que guanyà el concurs que va fer la cooperativa per a la construcció de l'edifici i en tot cas el seu projecte partia del plec de condicions elaborat per l'enginyer Santiago qui va ser el director de l'obra³, per tant desconeixem el grau d'empremta personal de l'arquitecte en el projecte d'aquesta finca. A Barcelona, sabem de la seva participació també l'any 1930 en la reforma de la finca del c. Consell de Cent, 310, obra d'E. Sagnier, o la Casa Quadras Prim a Via Laietana, 5 , però igual que passa a la finca que ens ocupa, amb el dubte de quin era el nivell de participació individual i el de l' empresa.

A dalt, plànol adjuntat al document de compra del terreny en el que s'indiquen els límits en el moment de la venda. Vegi's com el límit per la part posterior és amb l'edifici de Villarroel 163 que ja formava part de la Unió Cooperatista Barcelonesa. (ANC2_103_T_125). A la dreta, plànol d'ubicació presentat per l'arquitecte el 1930 en la demanda de permís per a la construcció. (AMCB, EIX-46123/1930_Q127).

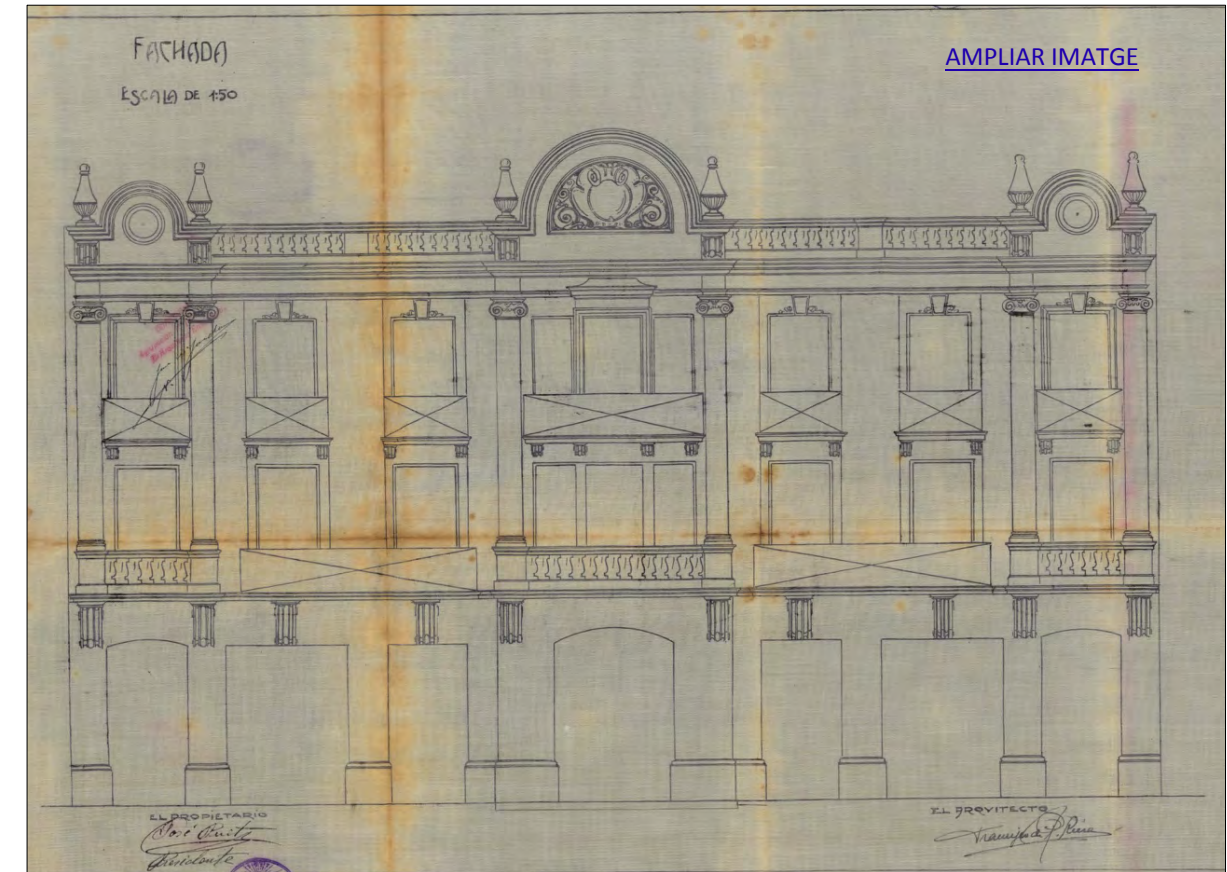
² Pràcticament no hi ha dades d'aquest arquitecte i de l'empresa que constituí amb el seu germà. Les dades han estat extretes principalment de la descripció del fons Riera-Garriga del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar (SAMLML)

³ A la revista Acció Cooperativa del mes d'abril del 1931 es fa un article de la inauguració del nou forn als baixos de Villarroel i s'indica que hi van anar el constructor Riera i el director de l'obra Santiago ([AC, 14-04-1931](#))

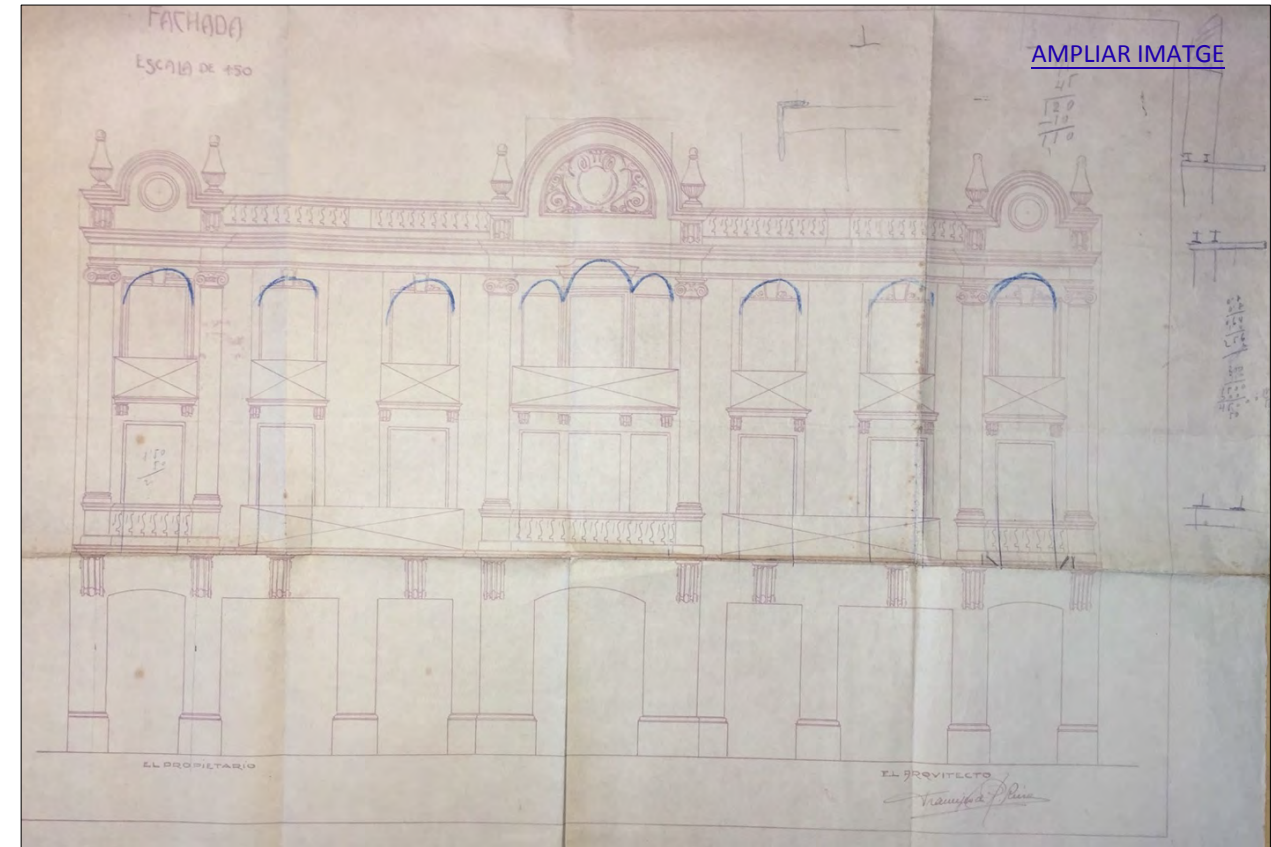
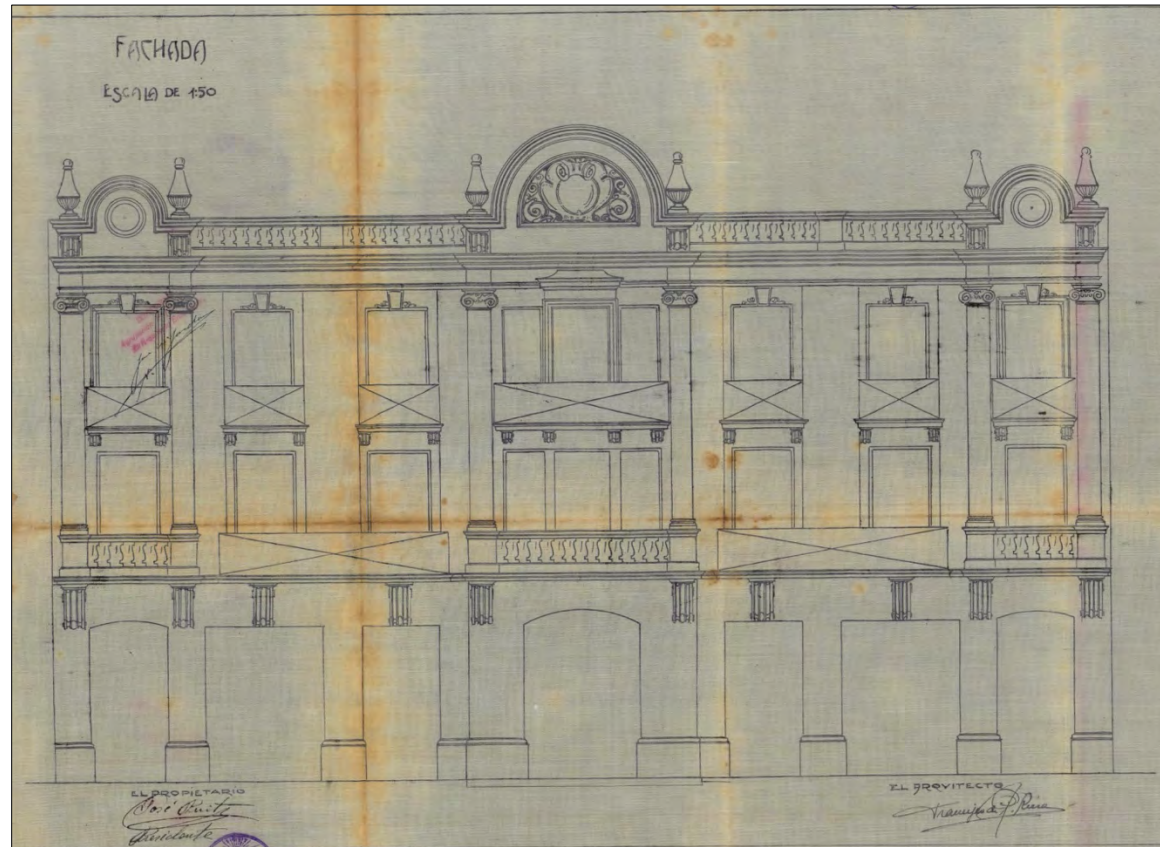
En aquesta edició esmentada de la revista Acció Cooperatista del mes d'octubre del 1931 es fa un article "En Unión Cooperatista Barcelonesa", (la inauguración oficial del local des esta simpática entidad se ha celebrado con los importantes actos que reseñamos)". En aquest article s'explica els actes celebrats al nou edifici de la UCB amb motiu de la seva inauguració el dia 24 de setembre però que s'allargaren també el cap de setmana amb concerts i obres de teatre. Un indicador de la importància que tenia l'acte i del seu significat pel món cooperatiu, fou la presència de membres d'institucions públiques com M. Serra Moret, fundador de la Unió Socialista de Catalunya, de la Generalitat de Catalunya, representants de Govern Civil, d'Acció Cooperatista, de la Caixa, de l'Aliança, etc. (ANC2-103-T-14, 2 setembre 1931). En definitiva, l'acte suposava la visibilització de la unió de dues cooperatives històriques nascudes a principis de segle, "El Reloj" i "La Dignidad", i del seu creixement amb aquesta fusió, que tenia com a un dels resultats més evidents la construcció d'un nou edifici com a seu social que s'unia al preexistent que quedava com a botiga.

El projecte presentat per Francesc de P. Riera fou un edifici de planta baixa, pis principal que acollia un teatre, segon pis i terrat, però proposà una solució pel segon pis que no coincideix del tot amb l'obra finalment feta. Si s'observa el dibuix de la façana, el segon pis té les obertures rectangulars igual que el primer pis, en canvi a l'obra final aquestes obertures són d'arc de mig punt. De fet s'ha localitzat el projecte de les estructures metàl·liques de la construcció de l'edifici i alguns esborranys de la modificació de la façana, fets per l'empresa Torras, Herrería y Construcciones, SA, empresa de foneria que va esdevenir una de les més importants del darrer terç del segle XIX fins ben entrat el segle XX (ANC1-631-T-8200). En aquesta documentació hi ha un dibuix de la façana amb els arcs d'arc de mig punt dibuixats a mà però a més també s'inclou un projecte de façana amb els balcons del segon pis d'arc carpanell i no de mig punt. Aquests tres esborranys fan pensar que s'estaven plantejant diverses opcions en la tipologia d'obertures del segon pis i finalment es decidiren per les d'arc de mig punt. La combinació al final d'una tipologia d'obertura diferent a cada pis generà una façana més dinàmica del que inicialment es projectà.

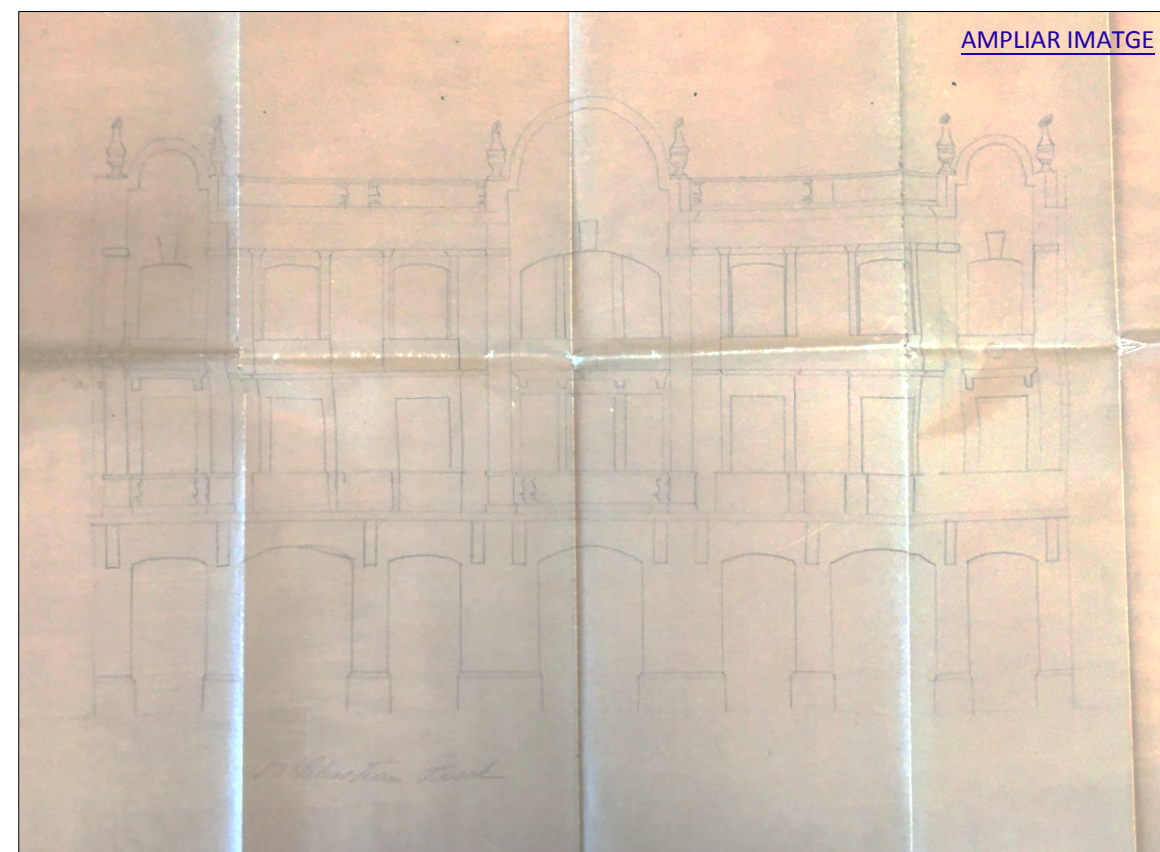
Finalment, tot i que actualment la façana té un cromatisme uniforme en el que no destaquen pràcticament els emmarcaments del balcons ni el contrast de materials, per algunes imatges publicades el 1931 i 1936 a la revista Acció Cooperatista (AC,2-10-1931) tot i ser aquestes en blanc i negre, s'aprecia que existia un contrast més evident entre el revestiment dels murs i les obertures que eren més clares, així com la base de tot l'edifici.

A dalt, projecte presentat en l'expedient de construcció, una proposta modificada posteriorment en el segon pis. A baix, imatge publicada a la revista Acció Cooperatista del 1931 moment de la inauguració i també al 1936. Vegi's com existia un joc cromàtic entre obertures i mur.

A dalt a l'esquerra, projecte de la façana presentat amb l'expedient el 1930, i a la dreta dibuix localitzat al fons Torras, Herrerías, Construcciones SA en el que es dibuixen els arcs del segon pis tal i com es van fer. A baix a l'esquerra, projecte de la façana on els balcons del segon pis són d'arc escarser. Vegi's també la diferència en les obertures de PB, que van acabar essent totes d'arc còncau deprimit, eliminant-se l'alternança. A més la porta central queda reduïa en quant a la seva amplada, trencant en aquest sentit el protagonisme de l'eix central de la façana.

Pel que fa a la resta de la façana actualment es preserva en conjunt tal i com es va projectar, tot i que amb algunes modificacions a planta baixa i coronament que indicarem tot seguit.

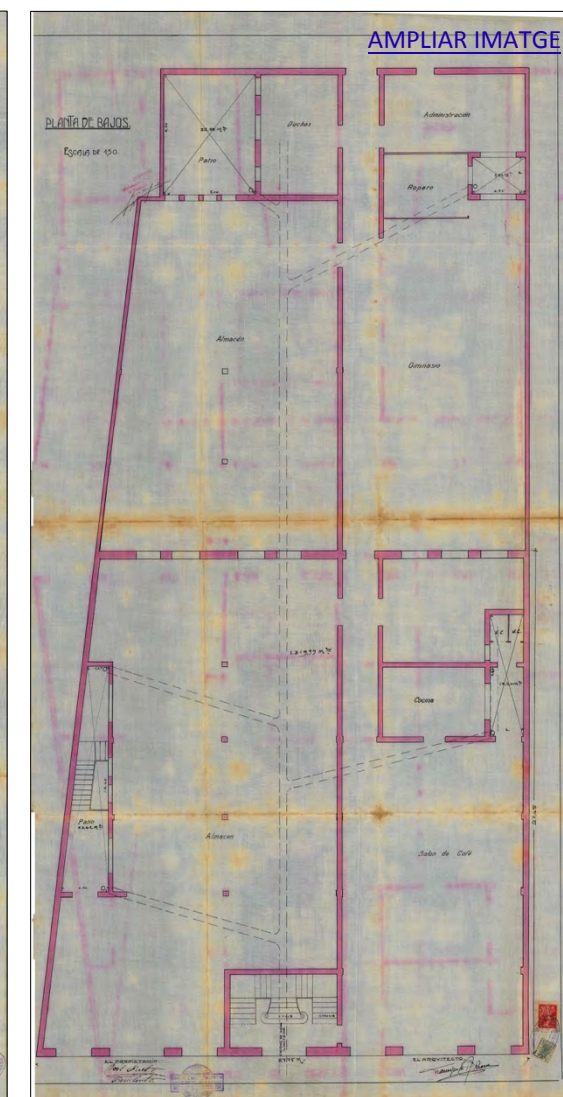
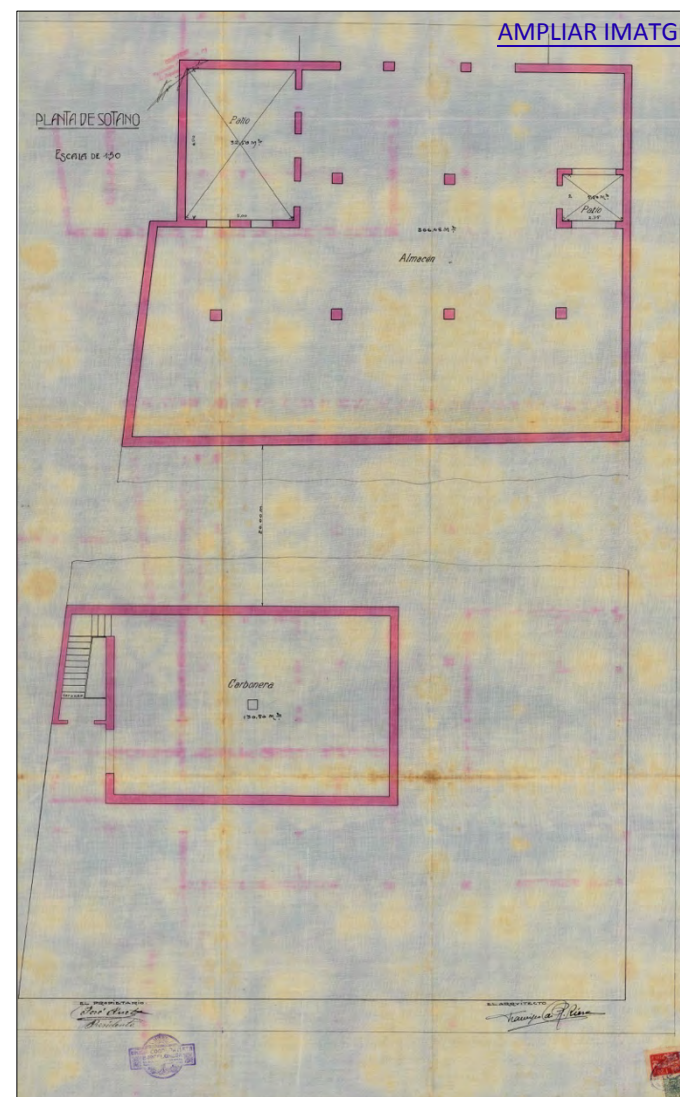
En el projecte original, el coronament del cos central mostra unes ornamentacions vegetals estàndards però per les imatges esmentades del moment de la inauguració i fins que l'edifici passà a ser parròquia, aquest tenia esgrafiat el nom de la cooperativa envoltat de garlandes vegetals decoratives. És un fet habitual que les decoracions siguin diferents entre el projecte i l'obra.

Així mateix, si es comparen les obertures de PB del projecte amb la imatge més antiga localitzada del 1931, s'observa com la proposta era alternar obertures més amples amb d'altres més estretes (partint de la porta central més gran) i alhora que les obertures també alternessin la seva tipologia combinant arc escarser i rectangulars. Aquesta proposta no va anar endavant i finalment es va optar per fer totes les obertures d'arc deprimít còncav, i fer la porta central de la mateixa amplada que les dues portes dels extrems.

Pel que fa a la distribució de les plantes, en el projecte primigeni se situava el magatzem i la carbonera al soterrani, un espai molt modificat tal i com es comentarà més endavant, al qual s'accedia per unes escales situades a la banda nord-oest. La planta baixa estava dividida en dues meitats de tal manera que la banda nord quedava reservada a usos interns de la cooperativa, mentre que la banda sud era destinada als espais d'oci dels socis. A la banda sud s'accedia des de la porta central de la façana del c. Urgell on s'hi localitzava l'inici de l'escala d'estil imperial que conduïa als pisos superiors. Des d'aquest punt, per una porta a la dreta, s'entrava als espais destinats a tots els socis, al gimnàs i dutxes, i al saló de Cafè, un espai que també es podia accedir directament des del carrer, i finalment es reservava una zona per administració. En canvi, a la banda nord només s'hi accedia des de la façana del c. Urgell i quedava ocupada principalment per magatzems, com el soterrani.

A la dreta coronament central del projecte presentat amb elements ornamentals i a l'esquerra una fotografia del 1962, moment que adquireix l'immoble la parròquia de Sant Isidor. Vegi's l'esgrafiat de la Unió Cooperatista Barcelonesa amb garlandes vegetals decoratives, segell de la cooperativa (imatge inferior). Així mateix, també s'aprecia el canvi d'estil de les hidries de coronament.

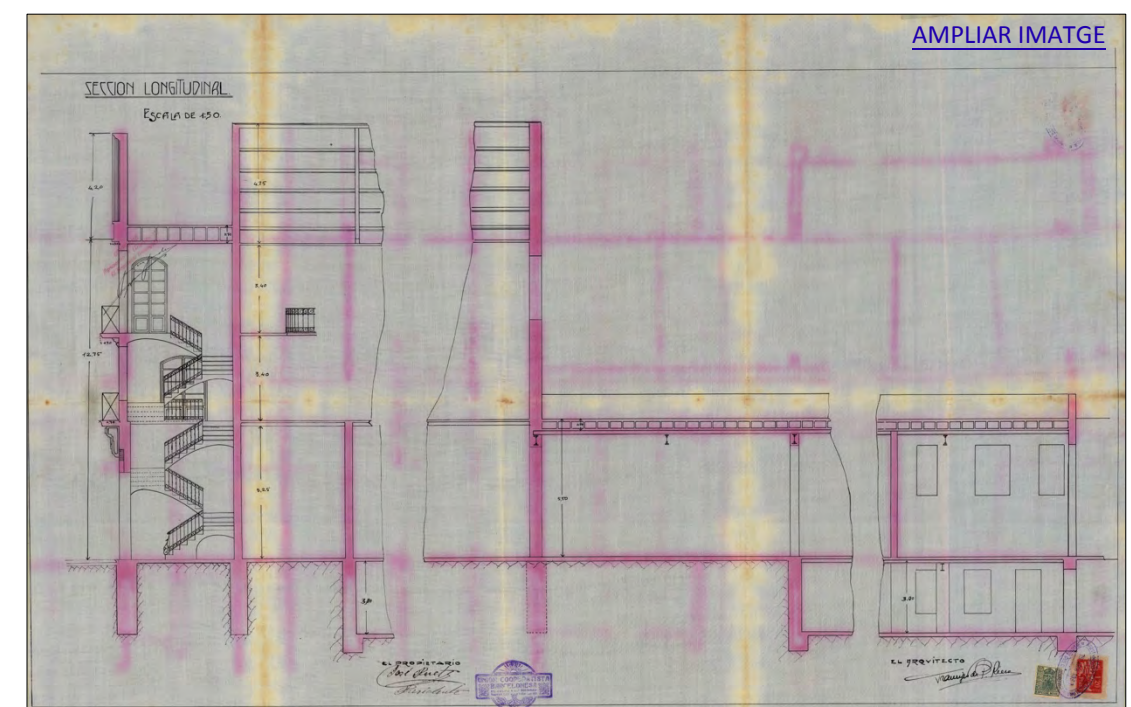
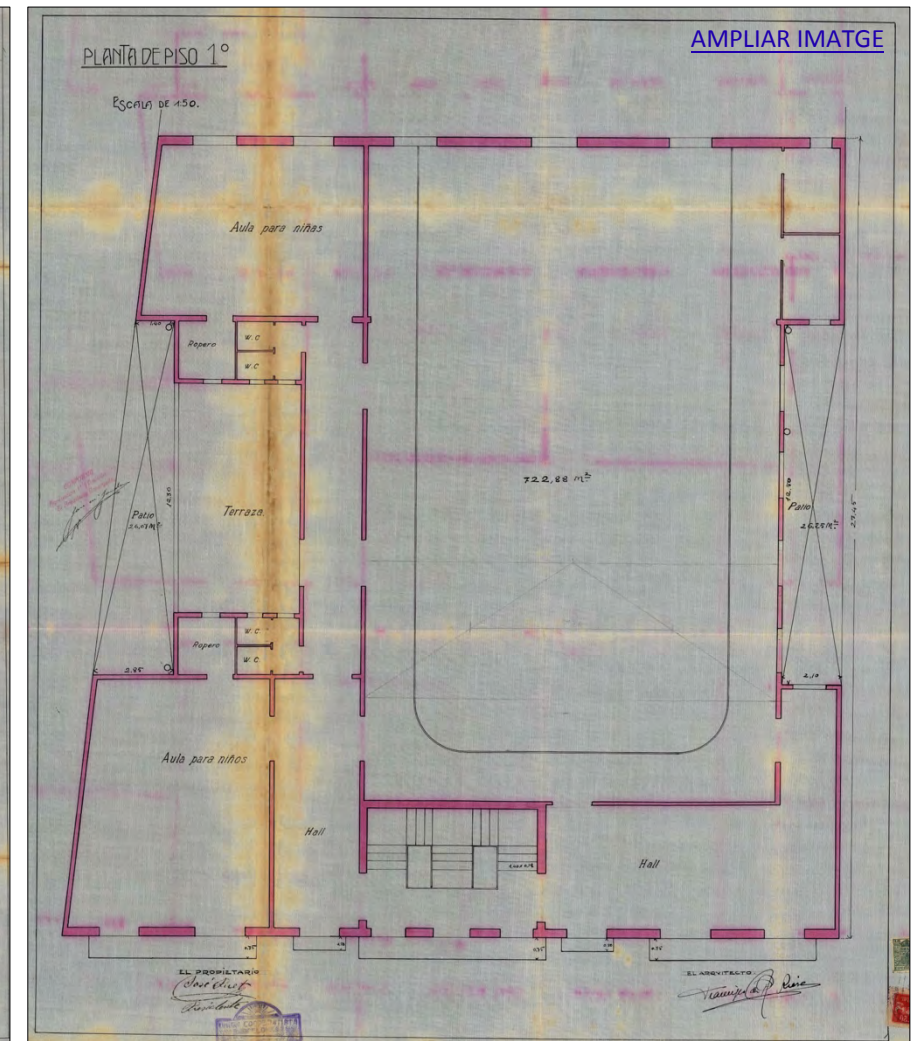
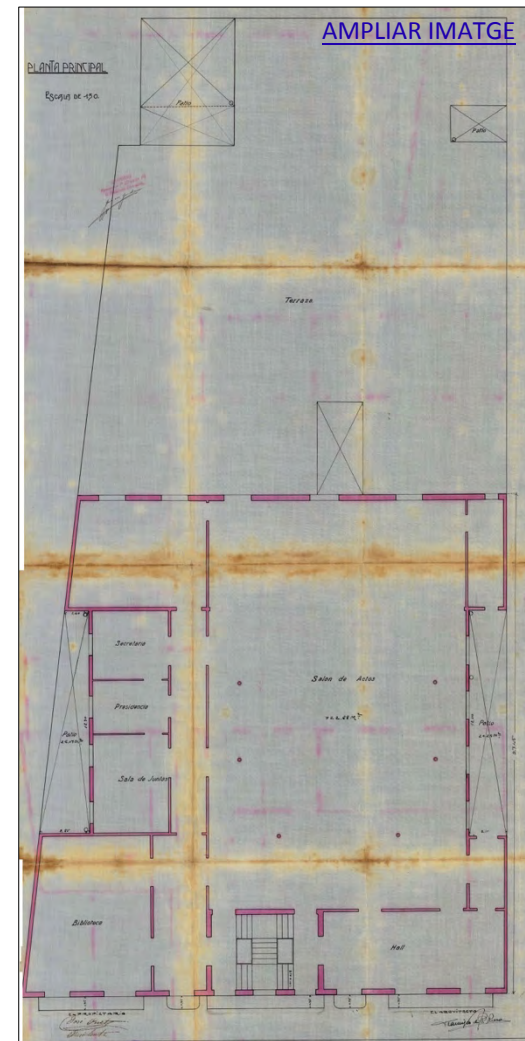
Pel que fa a la planta principal acollia l'espai més significatiu de l'edifici: el Saló d'Actes o Teatre. Des de l'escala central s'accedia directament al Saló, el qual s'obria a la banda sud a un pati interior. A la dreta de les escales, el hall que segons la publicació a Acció Cooperatista era el hall de fumadors, i a la banda esquerra, s'hi localitzava la Biblioteca, la Sala de Juntes i els despatxos de presidència.

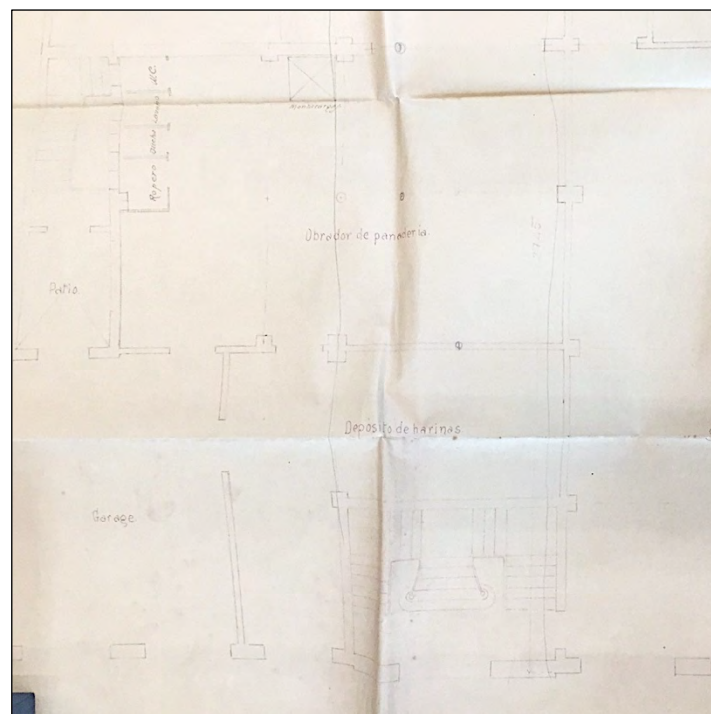
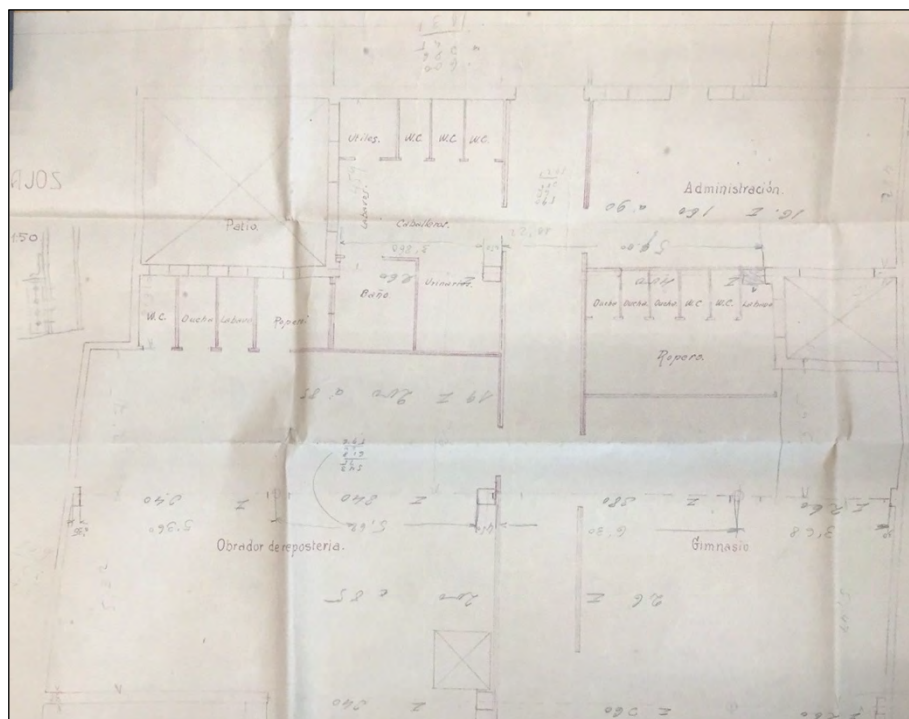
A la revista Acció Cooperatista ([AC,2-10-1931](#)) es van publicar algunes imatges del dia de la inauguració que permeten veure l'interior de l'edifici i tot i que són imatges en blanc i negre i de baixa resolució sí que es pot observar com la fesomia general del teatre és la que es conserva actualment, amb alguna modificació que s'indicarà més endavant, i es pot apreciar la barana que encara avui perviu.

A la planta pis es repetia la mateixa distribució que a la planta principal, des de l'eix central de l'escala permetia la circulació per tota la planta que estava ocupada principalment per l'amfiteatre de la sala d'actes, amb un hall d'accés, i aules per nens i nenes a la banda oest.

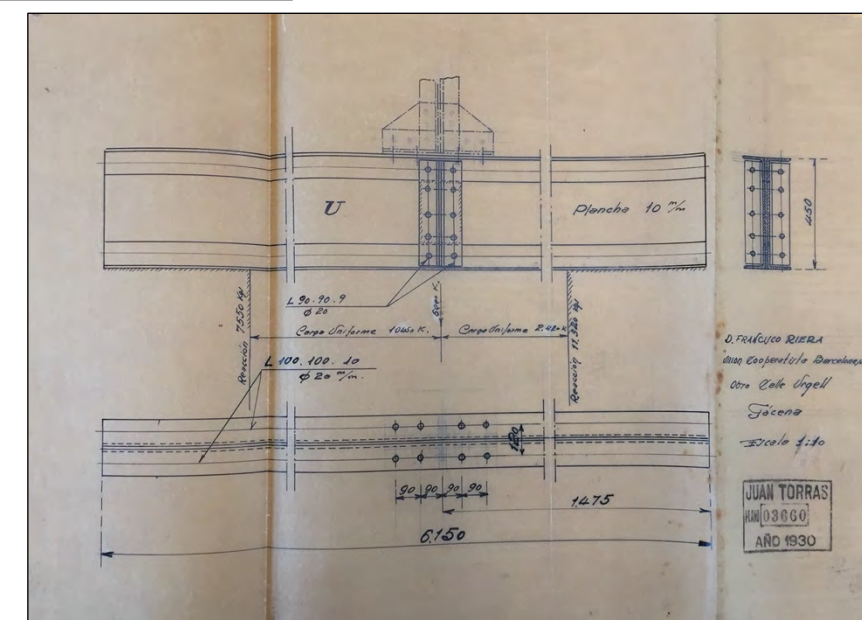
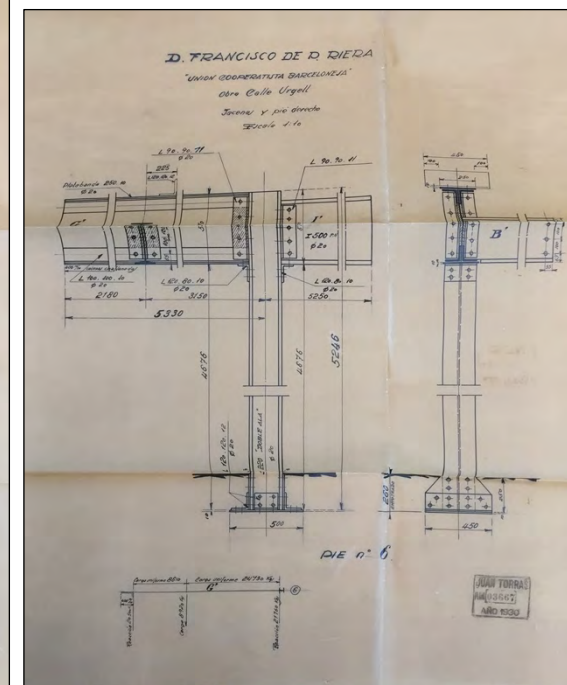
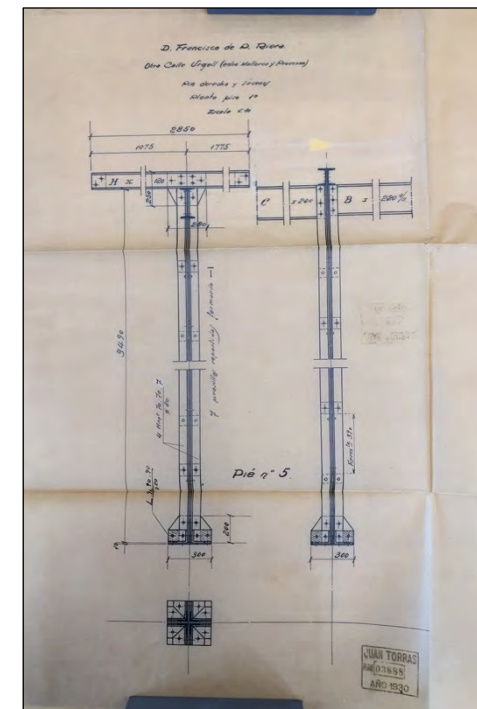
Gràcies altra vegada a la revista Acció Cooperatista ([AC,26-05-1933](#)) es tenen detalls de la distribució de l'interior de l'edifici, ja que es descriu la visita de la cooperativa "La Rubinenca" al nou edifici de la UCB l'any 1933. Primerament cal destacar, tal com s'ha indicat anteriorment, que aquest edifici i el de Villarroel estaven comunitats per la part posterior, i per tant la visita començà entrant per Villarroel, 163. A la planta baixa d'aquest edifici estava establerta la venda de queviures de tot tipus, al primer pis altres objectes de roba i regal, i finalment, al soterrani els magatzems de grans dimensions, on s'indica que s'hi localitza la nevera, el celler, una habitació per a la matança del porc, la cambra per guardar embotits secs. A partir d'aquest punt tot sembla indicar que a través d'un corredor s'accedia al soterrani del nou edifici on s'hi trobava l'obrador de forn i pastisseria, el forn de pa revestit de rajola de València per a produir 2.300 quilos de pa diari i del qual s'indica que "[...] S'escalfa amb vapor d'aigua, havent-hi, per tant, un encreuament de tubs de ferro, per la part de sobre, que contenen el vapor. D'aquest sistema, és el primer que hom mutà a Espanya, i funciona amb una regularitat admirable. Ens cridà molt l'atenció també el forn elèctric de coure les pastes [...]". A continuació hi havia el garatge, amb diversos vehicles per al transport de tot el que es produïa a la cooperativa.

Des del garatge s'accedia a la planta baixa "[...] Per una escalinata de marbre i de construcció artística pugem al primer pis del nou edifici, travessant primerament per un magnífic cafè que dóna al carrer Urgell amb salons de billar, secció d'escacs, etc. Ens impressionà la Biblioteca [...]", i finalment, al costat de la Biblioteca el Saló d'Actes, "[...] Poc distant d'ací, hi ha el saló d'actes, amb un vestíbul, corredís a la part esquerra i una galeria a la dreta. Es de bon gust, ben il·luminat i d'un aspecte atractiu i agradable[...]".

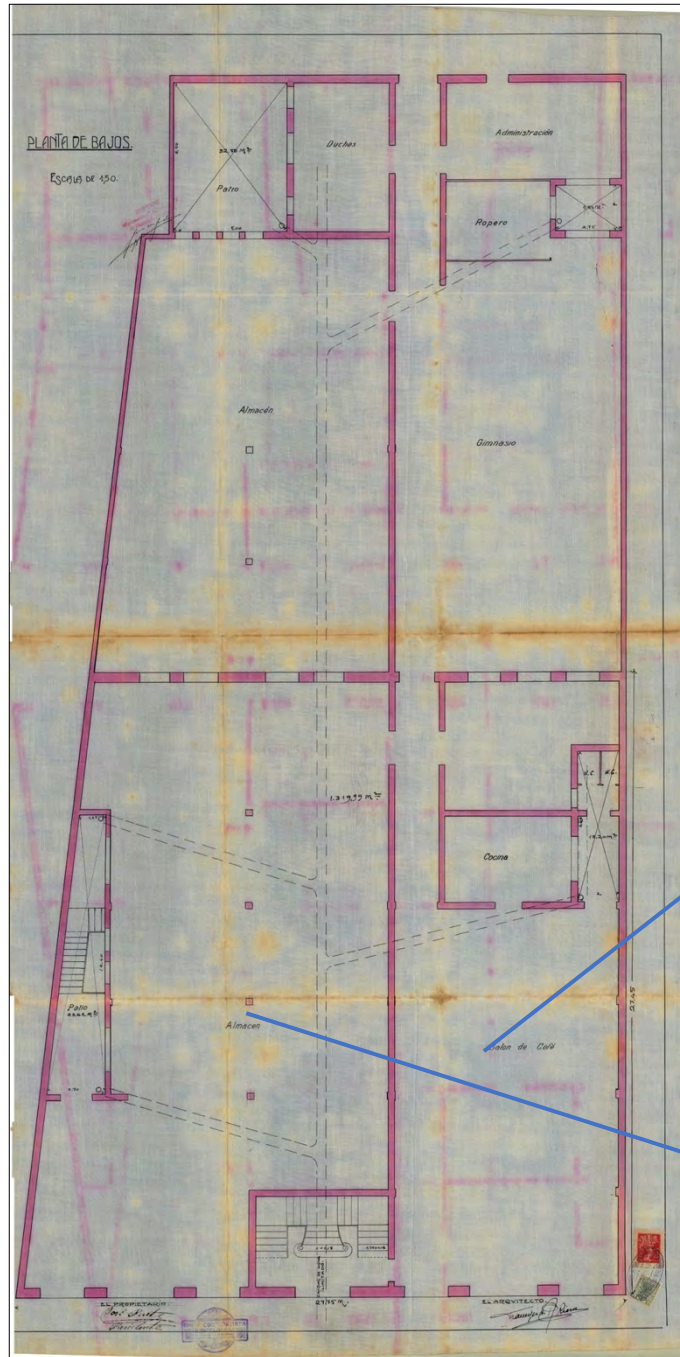

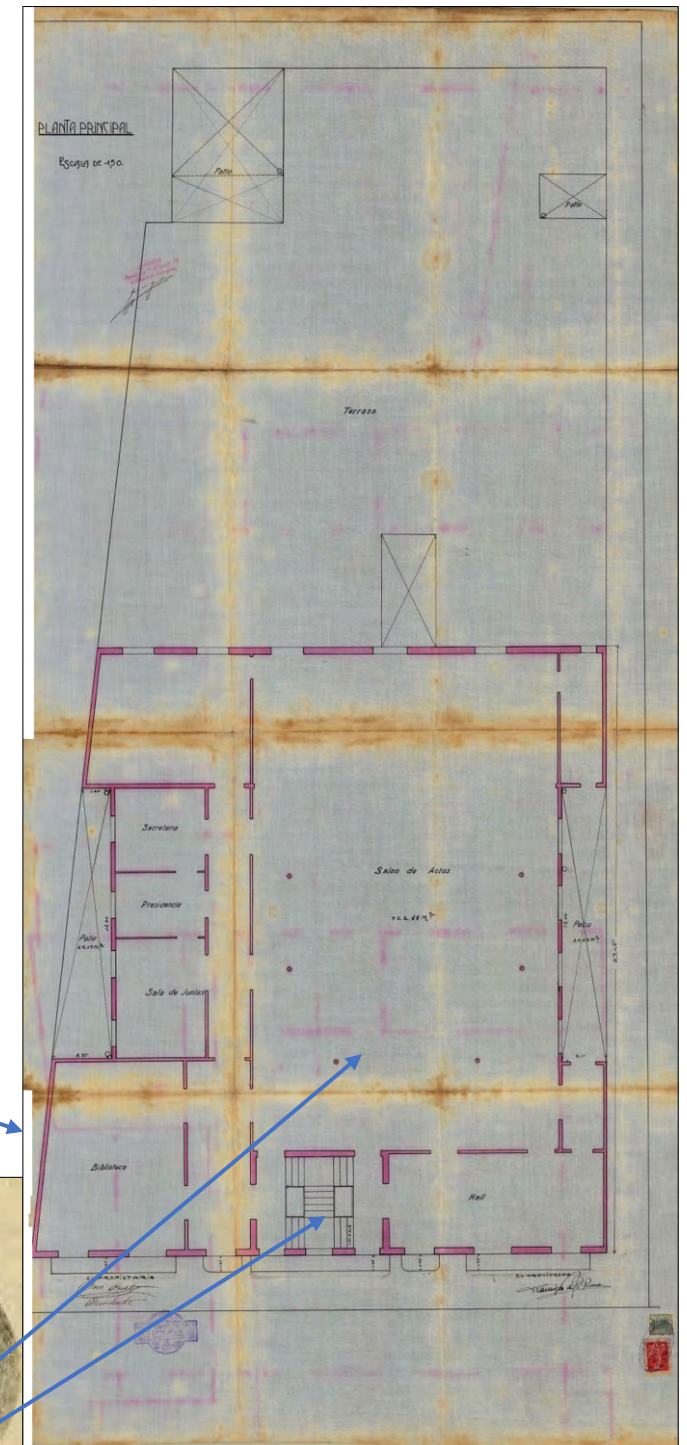
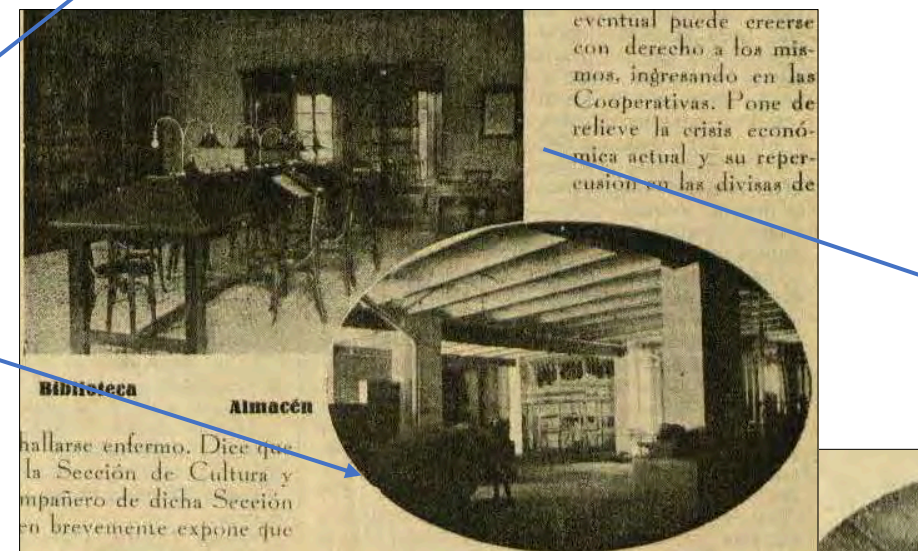
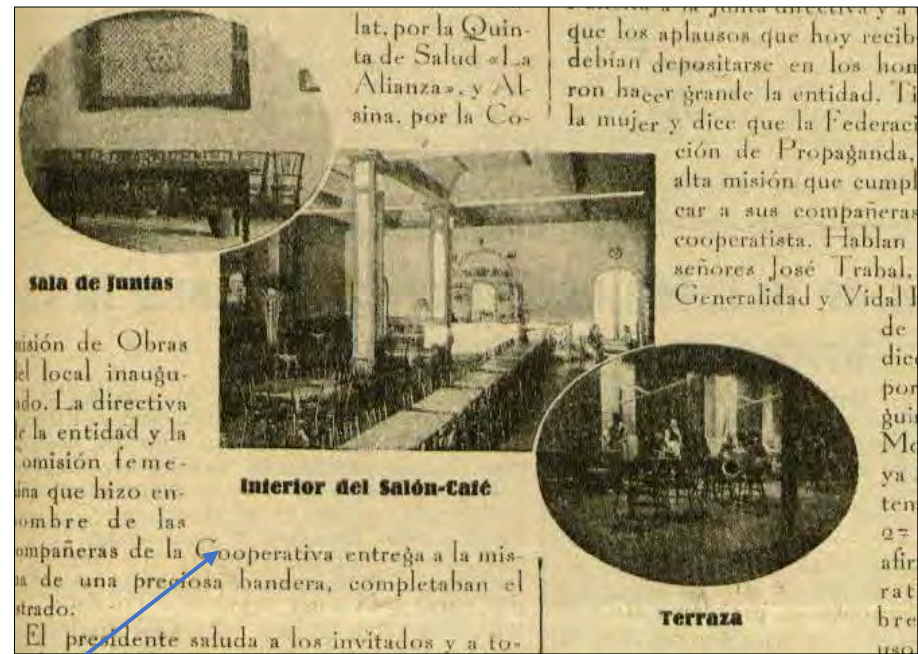
Amb aquests dos plànols del fons Torras, Herrerías Construcciones, SA ([ANC1-631-T-8200](#)), que malauradament han perdut visibilitat, es pot resseguir el recorregut que s'explica de la visita esmentada anteriorment. Començant per la imatge de la dreta, entrant pel corredor s'anava a parar a l'obrador de pa, i a continuació hi havia l'obrador de pastisseria, el forn i el dipòsit de farines per acabar al garatge i accedir a les escales per pujar als pisos superiors.

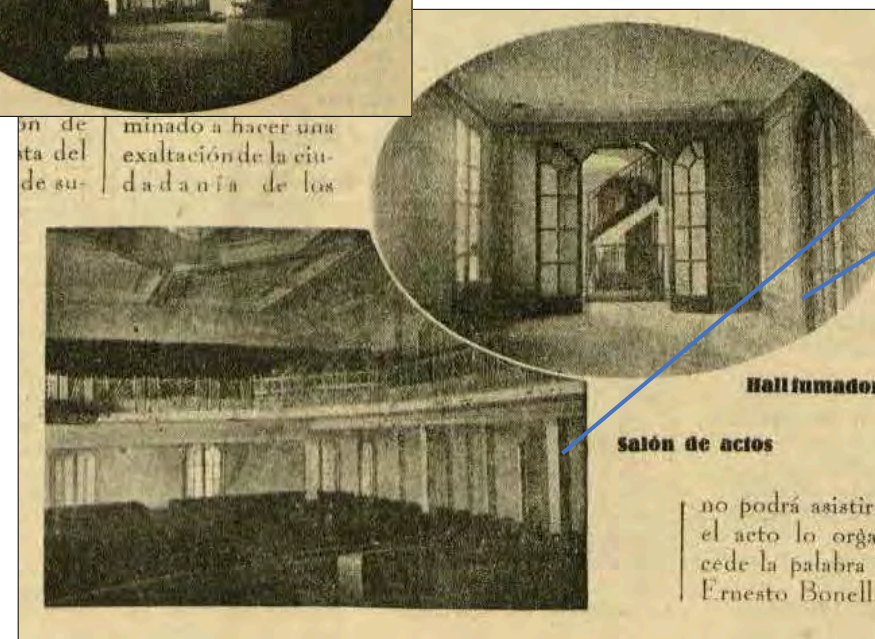
Dibuixos del fons Torras, Herrerías Construcciones, SA ([ANC1-631-T-8200](#)) amb indicació de les bigues i jàsseres de ferro de la construcció de l'edifici, a la imatge inferior algunes de les peces que encara es poden veure a la planta baixa de l'edifici. F. Riera sembla que treballava habitualment amb aquesta empresa tal i com es desprén dels pressupostos presentats i localitzats. El cost total del material encarregat el mes de febrer-juny de 1930 fou de 54.639,14 ptes.

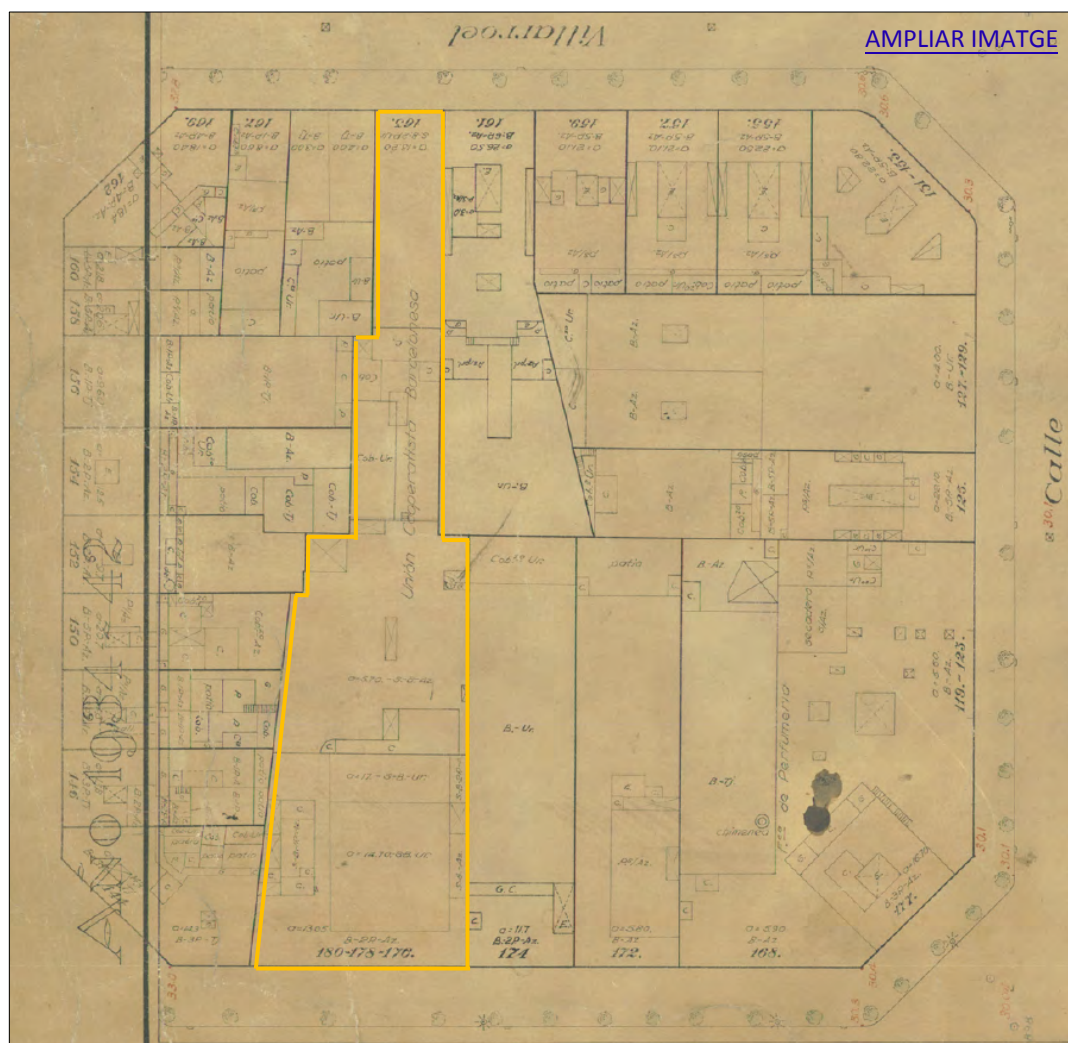
Imatges de l'interior de l'edifici publicades el 1931 a Acció Cooperatista del dia de la inauguració que permet veure el seu estat primigeni (AC,2-10-1931)

Els cooperatistes rubinencs durant llur visita a la Unió Cooperatista Barcelonesa

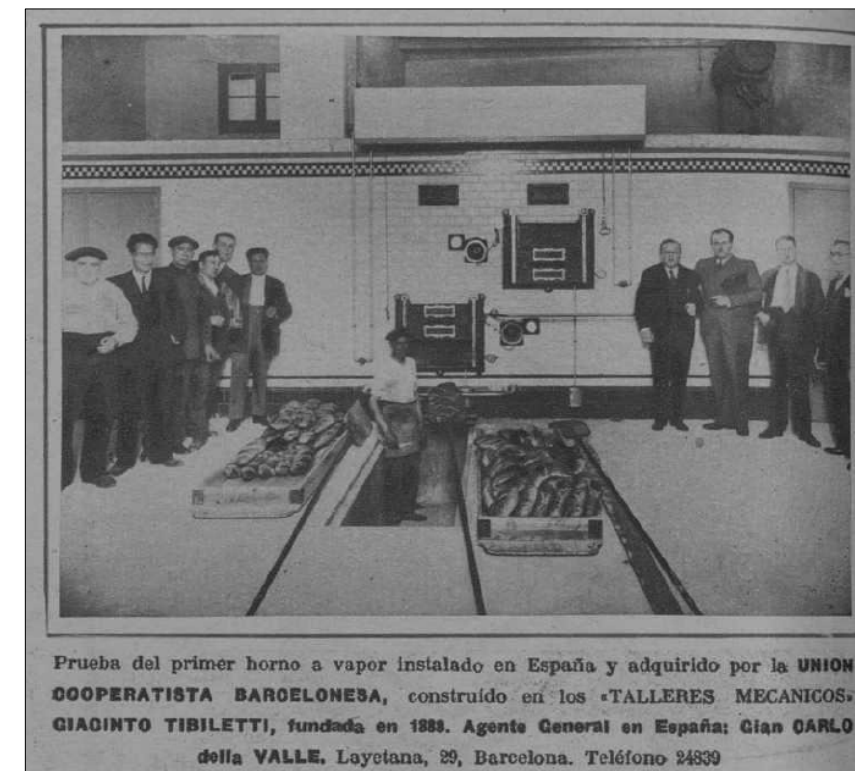

La descripció de la visita d'altres cooperatives posa de manifest la importància que va tenir la UCB com a referent en el món cooperatiu del moment i com a exemple de la força que suposava la fusió de cooperatives. Aquesta fusió suposà el poder ampliar instal·lacions i millorar les ja existents, així com oferir molts més serveis i productes al seus socis, que en aquell moment ja eren 1.200.

Detall de la illa de cases del plànol de V. Martorell (AHCB) de l'any 1934. Vegi's com l'edifici del c. Urgell 176-180 està unit al de Villarroel, 163 i s'indica que tot el conjunt és la Unió Cooperatista Barcelonesa.

A dalt, publicació al diari *El Dia gráfico* el 14 d'abril del 1931 ([DG,14-04-1931](#)) de la instal·lació i prova del primer forn a vapor que es va instal·lar a Espanya i fou al soterrani de la part de Villarroel, 163 de la UCB. A la imatge inferior publicació al mateix diari el dia 26 de setembre del 1931 amb motiu de la inauguració del nou edifici ([DG,24-09-1931](#)). Es fa difícil identificar l'espai que apareix amb les decoracions als murs però en tot cas es podria tractar del cafè ja que les fusteries no es corresponen amb cap dels espais del pis principal o primer pis.

Val a dir que no tothom de l'àmbit obrer i cooperatiu va estar d'acord amb la inversió feta per la UCB en la construcció del nou edifici. Lluís Ardiaca¹, el mes de setembre del 1931 al número 12 de la revista "Justícia Social", va escriure un article d'opinió en el qual criticava obertament la construcció de la nova seu amb un gran teatre i un gran cafè i altres dependències "més pròpies d'un casino que d'una societat econòmica" i va més enllà al dir que "En la cooperativa han vist la possibilitat de realitzar col·lectivament aquell ideal de propietari, de petit burgès, que tot obrer porta dintre seu, i així que han vist un capítol han cuitat a bastir-se un casal, com més gran i com més decorat millor, i empenyant-se amb els proveïdors i amb els bancs per deu o vint anys". Insisteix que la inversió feta no només per la UCB sinó també per altres cooperatives barcelonines en nous immobles o la seva reforma, els ha portat ja en aquell moment, 1931, a un període de declivi. Considera que l'augment de socis i la necessitat d'espai hauria d'haver-se resolt no amb un únic espai, sinó en diverses sucursals a diferents barris o el repartiment a domicili, fet que hagués permès guanyar en afiliats i ampliar el cooperativisme a la ciutat.

En tot cas, el seu concepte de les cooperatives de consum és que només ha de servir per abaixar el cost de la vida i donar el control al consumidor raó per la qual també critica els serveis d'assistència, asil, etc. Immediatament la seva opinió es contestada a la Acció Cooperativa per part de Julio Blanquer de la UCB, indicant que segueixen el model belga de cooperatives, que la UCB no és la més important de consum de la ciutat i que queda estranyament sorprès de la crítica rebuda.

LA VERITABLE COOPERACIO

Quan aquestes ratlles sortiran a la llum pública ja haurà estat inaugurat oficialment el nou estatge que la Unió Cooperatista Barcelonesa, la més important cooperativa de consum de la ciutat, ha fet bastir al carrer d'Urgell.

L'acte haurà tingut una especial solemnitat i en ell s'hauran pronunciat discursos molt enaltadors de l'esforç realitzat per aquella Cooperativa i se l'haurà posat com a model d'organitzacions cooperatives ben administrades i millor orientades. Aquestes afirmacions hauran trobat l'assentiment gairebé unànim dels assistents i tothom haurà sortit convençut que allò era la veritable cooperació i que la inauguració d'aquell gran casal representa un gran pas per a la cooperació barcelonina.

Però tots no hauran pensat així, sinó que hi haurà hagut una minoria que creu que l'execució d'aquest casal en les actuals circumstàncies ha estat un mal pas i la instal·lació d'un gran teatre i d'un gran cafè i d'altres dependències més pròpies d'un casino que d'una societat econòmica, no respon als veritables principis de la cooperació. Però aquesta minoria haurà estat tan petita, per bé que representatiu, que no s'haurà atrevit a oposar-se a la festa amb les seves crítiques agreses—com no ens hauríem atrevit tampoc nosaltres—, i haurà posat les seves paraules a to amb l'entusiasme i l'alegria general.

Per això escric aquestes ratlles, que a alguns semblaran errades i no gaire benivolentes; per a interpretar el sentiment d'aquesta minoria i per a reaccionar contra la creença que el fet de la inauguració d'aquest casal tingui alguna importància per l'esdevenir de la cooperació de Barcelona. Els arguments de què em valdré són ben coneguts dels amics dirigents d'aquella entitat, car en una ocasió decisiva i solenne foren expressats públicament per un company nostre més autoritzat que el que això signa. No foren tinguts en compte, i el projecte es portà endavant i avui ja és veu realitzat. Però nosaltres, per interès de la cooperació i per la responsabilitat—molt minsa, naturalment, que ens pugui caber com a rectors del moviment cooperatiu català, ens creiem en el deure d'expressar la nostra disconformitat amb el mètode seguit per aquella cooperativa, mètode que, per altra part, encara és el dominant en gairebé totes les societats de consum catalanes.

Els nostres obrers han volgut ignorar sempre l'aspecte comercial, la importància econòmica de les cooperatives de consum. Han creat una cooperativa amb el mateix esperit que han creat una associació coral o una penya política. Per un instint d'associació gregari. En la cooperativa han vist la possibilitat de realitzar col·lectivament aquell ideal de propietari, de petit burgès, que tot obrer porta dintre seu, i així que s'han vist amb un capítol han cuitat a bastir-se un casal, com més gran i com més decorat millor, empenyant-se amb els proveïdors i amb els bancs per deu o vint anys. Un cop amortitzat el casal, han volgut completar la seva obra i han creat amb el fons de la cooperativa una sèrie de caixes d'auxili mutu i d'assistència social, com són subsidis a la malaltia, a la invalidesa, a la viduetat, en fi, a totes les xacres humanes.

Amb tot això, els nostres obrers han cregut realitzar l'expressió màxima de la cooperació; però així que les condicions comercials han variat, així que

la competència comercial s'ha fet més aferrissada, les cooperatives, trabades com estaven per llurs inversions immobiliàries i pels compromisos que representaven els serveis d'assistència social, no han pogut adaptar-se al nou ambient i, pel que fa a les existents a Barcelona, han entrat en un període alarmant de declinació.

La fusió realitzada a començaments de 1927 entre les cooperatives veïnes «El Reialme» i «La Dignitat», semblà per un temps que anava a imprimir un nou moviment en el conjunt de la cooperació barcelonina. El fet de la fusió atorgà un gran contingut de socis a la nova entitat, i aquesta arribà ben aviat a una situació financera satisfactòria i sanejada. Aquest era el moment per iniciar el gran canvi. La Unió Cooperatista Barcelonesa associades que s'estenien per tota la ciutat i que es veien obligades a anar-se a proveir en un lloc únic, insuficient per la gran gentada que es reunia allí a certes dies i certes hores. Era evident que calia implantar el repartiment a domicili, o iniciar la descentralització per mitjà d'una cadena de sucursals, no sols per a servir millor els associats, sinó per a atreure nous afiliats i emprendre definitivament la tan desitjada i necessària cooperativització de Barcelona. Aquest moviment implicaria forçosament l'absorció de les minúscules cooperatives que encara fan la viu-viu en les harrades extremes de la ciutat, i amb això la unificació de totes les forces cooperatives de Barcelona. Però a desgrat de les suggestions fetes, dels consells donats, de les pràctiques realitzades, i de les grans facilitats que tenien de realitzar-lo, no han volgut seguir aquest camí, i enduts per un inoportú deliri de grandioses, han bastit aquest casal enciclopèdic, invertint en ell tots els calals de què disposava la cooperativa, amb risc d'impossibilitar la seva acció futura per una llarga temporada.

D'aquesta manera, l'única esperança i l'única possibilitat que hem tingut aquest darrer temps de realitzar la renovació de la cooperació de consum barcelonina, se'ns han esfumats llàstimosament. Cal pensar ara en la creació de quelcom de nou, d'una nova força que, lliure dels prejudicis i de les faltes concepcions que impereu en el si de les nostres societats, inauguri la veritable cooperació de consum a la nostra ciutat, que ja esdevé una necessitat imperiosa, apremiant, per a l'economia del nostre poble.

Malauradament, no sols són els obrers, sinó gairebé tothom que esatura a pensar en ella, qui tenen un concepte erroni de la missió de la cooperativa de consum. Cal precisar i cal insistir en la missió específica i exclusiva de la cooperació de consum d'abaixar el cost de la vida i de posar el control de l'economia a mans dels consumidors, conquistant primer el sistema de distribució i intervenint després la indústria, sola o amb col·laboració amb l'Estat. Per a aconseguir això, les cooperatives han d'usar els mètodes més racionals, més eficaços en l'aspecte comercial i industrial. Una cooperativa de consum no ha de tenir necessitat de grans cafès, ni de teatre, ni d'escoles d'infants, ni pot entretenir-se a mantenir serveis d'assistència social ni convertir-se en asil de vellesa ni orfanat.

Una cooperativa de consum o és una empresa de lluita econòmica o no és res.

Ll. A.

QUEJAS SINCERAS

Como socio de «Unión Cooperatista Barcelonesa», me he sentido hondamente mortificado por el artículo que con el título «La veritable cooperació», aparecía en el número 12 de «Justicia Social», debido, segun referencias fidedignas, al compañero Luis Ardiaca.

Duéleme el artículo, no sólo porque en él se ponen de manifiesto todos los defectos de la referida entidad, sin citar ninguna de sus virtudes, lo cual ya demuestra un incomprensible partidismo, sino porque a la crudeza de la exposición crítica no va unida la solución práctica, el remedio a tanta imperfección, sino la radical conclusión de que la entidad criticada y, en general todas las entidades de consumo de Cataluña, no responden a los principios y finalidad de la Cooperación y precisa comenzar la obra de nuevo, prescindiendo de ellas.

Esto, además de dolerme, me extraña en grado sumo, y me obliga a modificar

mi criterio respecto al articulista y hasta el elevado concepto que me merecía. Por más que he releído el artículo, no hallo en él nada que lo justifique, a no ser un afán de llevar el desánimo a cuantos luchan y se desvelan desinteresadamente en el campo práctico por corregir los defectos citados y también, al parecer, ganas de sembrar la discordia entre los ya bastante desunidos elementos de las entidades, o si no ¿qué pretende al afirmar que U. C. B. es la más importante cooperativa de la ciudad? Los que procuramos con el engrandecimiento de nuestra entidad el de la cooperación catalana — pese a las afirmaciones del compañero Ardiaca — sabemos como él que la primera cooperativa de consumo de Barcelona no es la nuestra, y en cuanto a lo otro, a lo que creo un afán de desanimar a cuantos quisiéramos ver corregidos esos defectos que cita, sólo he de recordarle que a la veintena de socios de U. C. B. que leemos «Justicia Social», no ha hecho más que mortificarnos, herirnos en nuestro amor propio, y aquellos a quienes pudiera in-

teresar su exposición — planteada en esta forma, desde luego — no tienen la suerte de leerla, lo cual tampoco ignora el articulista.

Pero, a pesar de lo indicado, permitame el compañero Ardiaca que le diga que no comparto su opinión en algunos puntos, pues creo que no todo lo que cita son defectos, y en eso más que nada estriba mi extrañeza y mi cambio de criterio respecto de él. Critica acremente los fondos de mutualidad, de previsión, que, aparte de ser el espejuelo en nuestro país — hay que confesarlo — para hacer proselitismo, no es sólo en Cataluña donde se crean al calor de la Cooperación, y sabe muy bien el compañero Ardiaca que en Bélgica, donde el movimiento no está precisamente en mantillas, como aquí, adolece del mismo defecto, según él, o virtud, que dice Gide, en la rovena de las doce bases que expone en su célebre opusculo, en que habla de la propiedad colectiva y, refiriéndose a las cooperativas, dice que «... estas proporcionan beneficios y pueden aumentar indefinidamente sus fondos de reserva: fondos de educación, de asistencia, de producción.» En nuestro país, el mismo Ventosa y Roig, uno de los más prestigiosos cooperativistas españoles, en su *Miscelánea Cooperatista*, afirma bien rotundamente: «A casa nostra, la majoria de les cooperatives s'inclinen pel sistema belga, i crec que fan bé.» Pero, sin estos apreciables criterios, el sentido práctico, la imperiosa necesidad de vivir hoy, para poder laborar para el mañana, y un somero estudio de la psicología de los cooperadores de Cataluña, aconsejarían, hoy por hoy, esta modalidad.

Y para acabar, me permito recomendar al compañero Ardiaca que no nos vuelva a hablar ex-cátedra ni se atribuya responsabilidad como a rector del movimiento cooperatista catalán, que no la tiene, ya que nadie se la confirió. Nosotros no reconocemos, no podemos reconocer otras direcciones ni otras responsabilidades por ellas que las que surgieron de la democrática soberanía de las entidades, que las asumen las Federaciones Provincial y Regional. De cómo piensa la primera, de la noción de responsabilidad de que está poseída, tiene el compañero Ardiaca un buen recuerdo, y del criterio de la segunda, valgan las palabras citadas anteriormente, entresacadas de un opusculo de su digno presidente, el compañero Ventosa y Roig.

Julio BLANQUER

Tres imatges de la sala d'actes de l'edifici del c. Urgell en la celebració dels congressos de la Federació de Cooperatives de Catalunya entre 1933 i 1935. Vegi's com la sala actual preserva pràcticament tots els seus elements .

El 1933 se celebrà el Congrés Regional de Cooperatives de Catalunya a la seu de la UCB al c. Urgell, i el mateix passà en el II i III Congrés de la Federació de Cooperatives de Catalunya, el 1934 i 1935 respectivament. La dècada del 1920 al 1930 fou l'esplendor de les cooperatives, moltes de les quals ja feia mig segle que s'havien configurat, un període que culminaria en el període republicà. Amb l'esclat de la Guerra, les cooperatives passaren a ser més necessàries que mai i esdevingueren impulsores de la lluita social augmentant considerablement el seu número de socis. El mes de setembre del 1936 totes les cooperatives de Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Sant Adrià del Besós es fusionaren en una de sola, la Unió de Cooperadors de Barcelona, amb 63 sucursals, totes les seus individuals, i un còmput de 9.000 famílies associades. Només en dos anys arribaren a les 93 sucursals i més de 93.000 associats⁴. La Guerra i els anys posteriors, tot i no acabar amb el moviment cooperatiu, sí que pararen l'impuls que s'havia iniciat les dècades anteriors i que havia portat al creixement de cooperatives per tota Catalunya. Després de la Guerra cada una de les cooperatives que s'havien unit recuperar la seva entitat jurídica però les pèrdues materials i d'associats eren evidents, i els canvis es confirmaren amb la nova llei de cooperatives del 1942, ja sota el règim franquista.

En aquest anys, la Unió Cooperatista Barcelonesa va anar creixent exponencialment fins arribà a tenir 2.000 famílies afiliades i diverses seus, però la Guerra Civil espanyola frenà la seva activitat i evolució i, al 1939, un cop acabada la Guerra, començà una davallada que culminà amb la venda de la seva seu principal, l'edifici objecte d'estudi, i la desaparició de l'entitat anys més tard.

El mes de maig del 1948 acceptaren la proposta del Gremi de Forners de l'amortització dels forns a canvi d'una compensació econòmica, pacte que suposava que la Cooperativa ja no podia fer pa, un dels seus motors econòmics principals. Aquell any, l'edifici de Villarroel i el d'Urgell que formaven una unitat com hem indicat anteriorment, ja estaven hipotecats, i la UCB estava amb problemes econòmics, raó per la qual decideixen tirar endavant aquesta proposta del Gremi "[...] En las fincas descritas hay construidos dos hornos de cocer pan de dos soleras cada uno[...] En la reunión general de asociados celebrada el día 1 de mayo de este año, se tomó acuerdo de amortizar los hornos existentes por el precio o compensación mayor que le fuere posible obtener a sus representantes.[...] Y habiendo llegado a un acuerdo los representantes de la Cooperativa de Consumo UCB, y el Gremio de Panaderos de Barcelona, respecto a la indemnización a agar para amortizar y destruir los hornos referidos y constituir servidumbre de hipoteca

⁴ Dalmau, M. Gràfica cooperativa a Barcelona: iconografia del cooperativisme obrer (1875-1939). Ajuntament de Barcelona. Barcelona: 2018

sobre el inmueble descrito, de no poder construir en él nuevos hornos para cocer pan ni destinar lo cal alguno de los mismos para la elaboración y venta de dicho articulo, y de no vender ni revender pan en los locales que actualmente tiene instalados ni en ningún otro que en lo sucesivo pudiera abrir al público [...]([ANC2-103-T-92](#)).

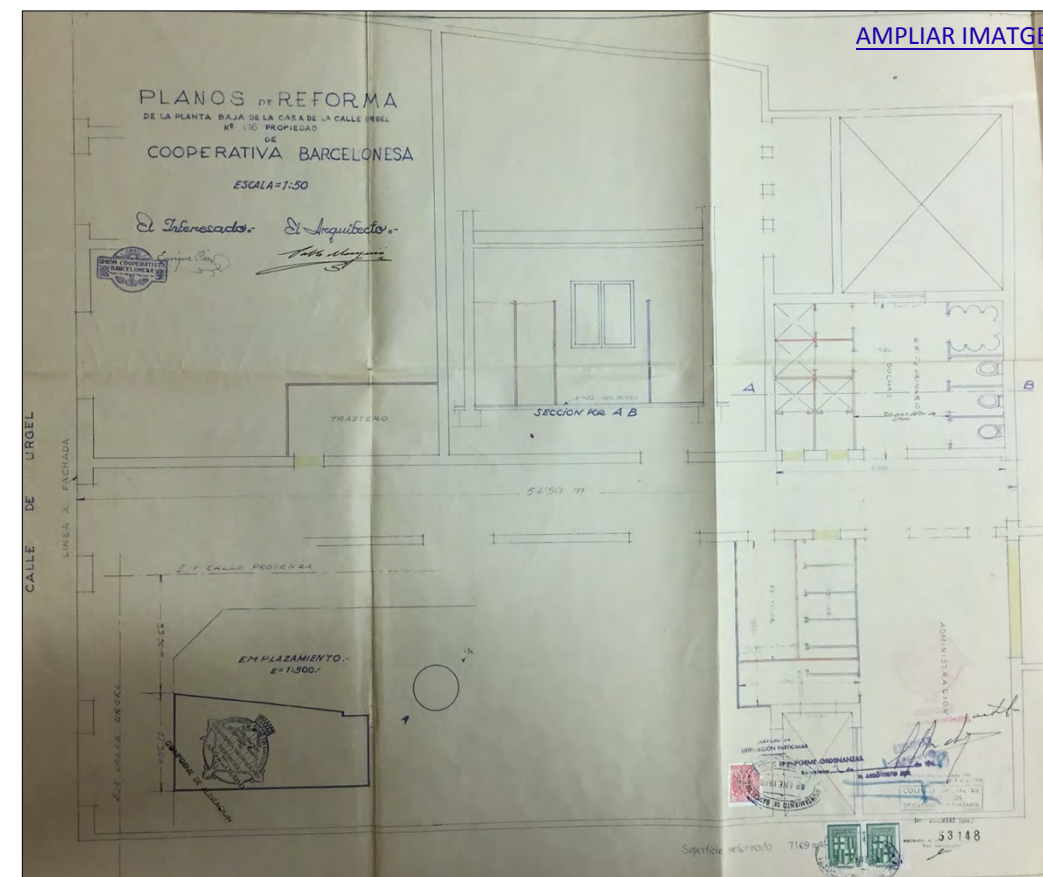
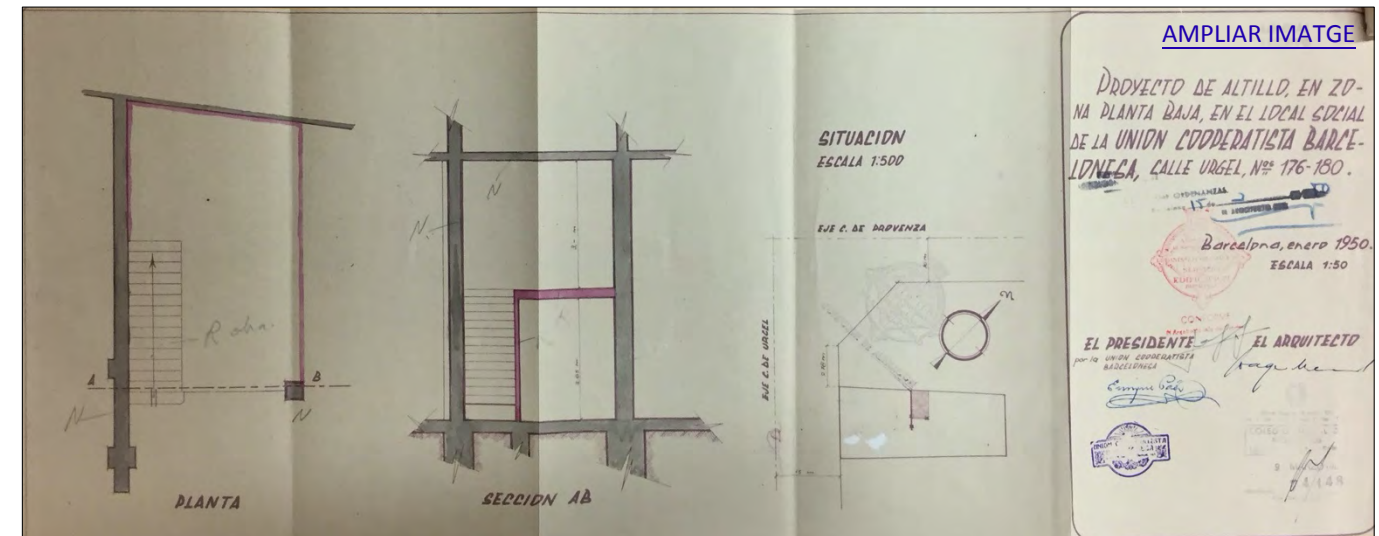
La indemnització pels serveis amortitzats fou d'un milió sis-centes mil pessetes amb la condició que no fessin pa a cap altre lloc, i autoritzant al Gremi a la destrucció dels forns que tenien a la seva seu a excepció, per un període de tres mesos, d'un forn per a pastisseria. En aquest sentit la UCB sí que podrà construir dos forns d'obra i instal·lar els forns elèctrics que necessiti, tots per a ser destinats a pastisseria. Amb aquest mateix document també es produeix la venda d'alguna maquinaria al Gremi de Forners pel preu de 5.000ptes.

La majoria de cooperatives de consum tingueren la seva pròpia moneda, primer de cartró i posteriorment de metall. Aquesta moneda servia per a la compra dels productes a la seu pròpia o bé com a finançament. (imatges de Filatèlia Lopez)

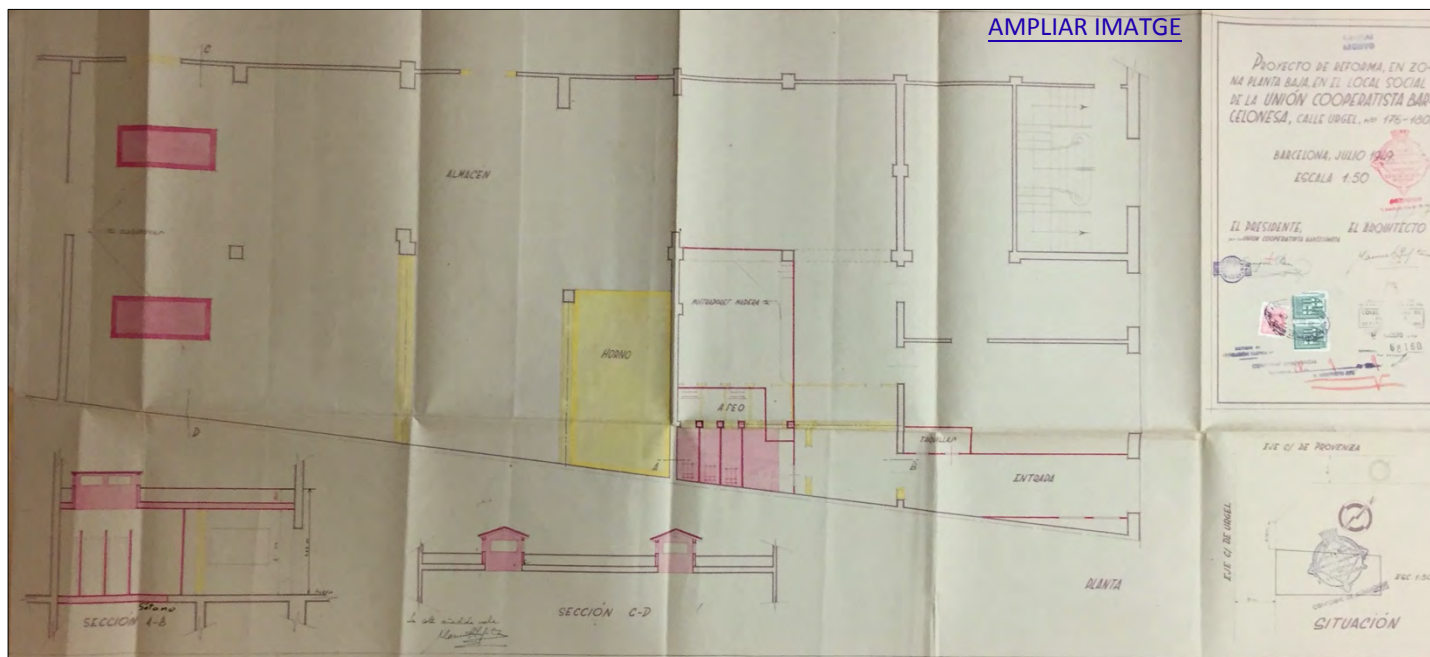
La crisi dels anys 50 a la Unió Cooperatista Barcelonesa

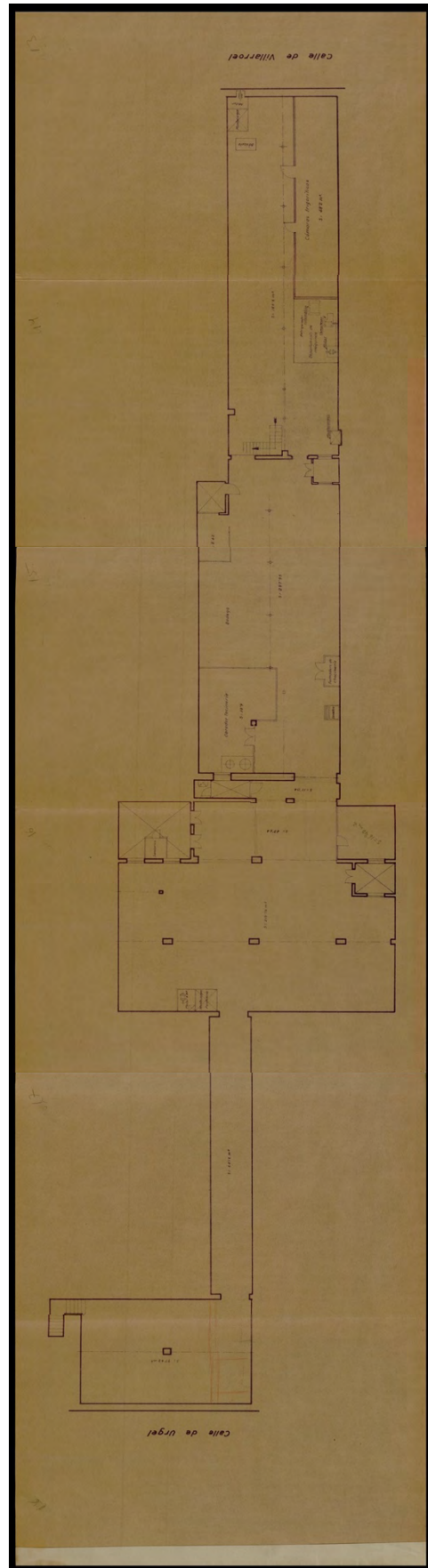
Com és lògic, el creixement de la cooperativa i/o la seva evolució suposà canvis a la seva seu principal, l'edifici del c. Urgell, però tot sembla indicar que la seva fesomia no varià gaire fins als anys 50. Entre el 1947 i 1950 es realitzaren diverses obres de reforma als soterranis i planta baixa de l'edifici per ampliar magatzems, modificar banys i vestidors, etc. L'any 1947 consta que es va fer una reforma interior que va consistir en la substitució del banys per uns vestidors i dutxes i la construcció d'un traster, per aquesta obra era necessari enderrocar alguns envans i variar accessos per la qual cosa demanaren permís d'obres majors, sota projecte de l'arquitecte Pau Maymó. Només un any més tard, l'arquitecte Manuel Infiesta presentà un altre projecte per tal de construir un nou altell per a magatzem. Es tracta d'un altell de 26m² i a 2'85m d'obra i s'accedirà per unes escales també d'obra. Paral·lelament, es fan obres al magatzem per donar més llum i ventilació i un nou accés: es projecten dues claraboies i s'elimina un pati interior [\(AMCB,Exp.37861\)](#).

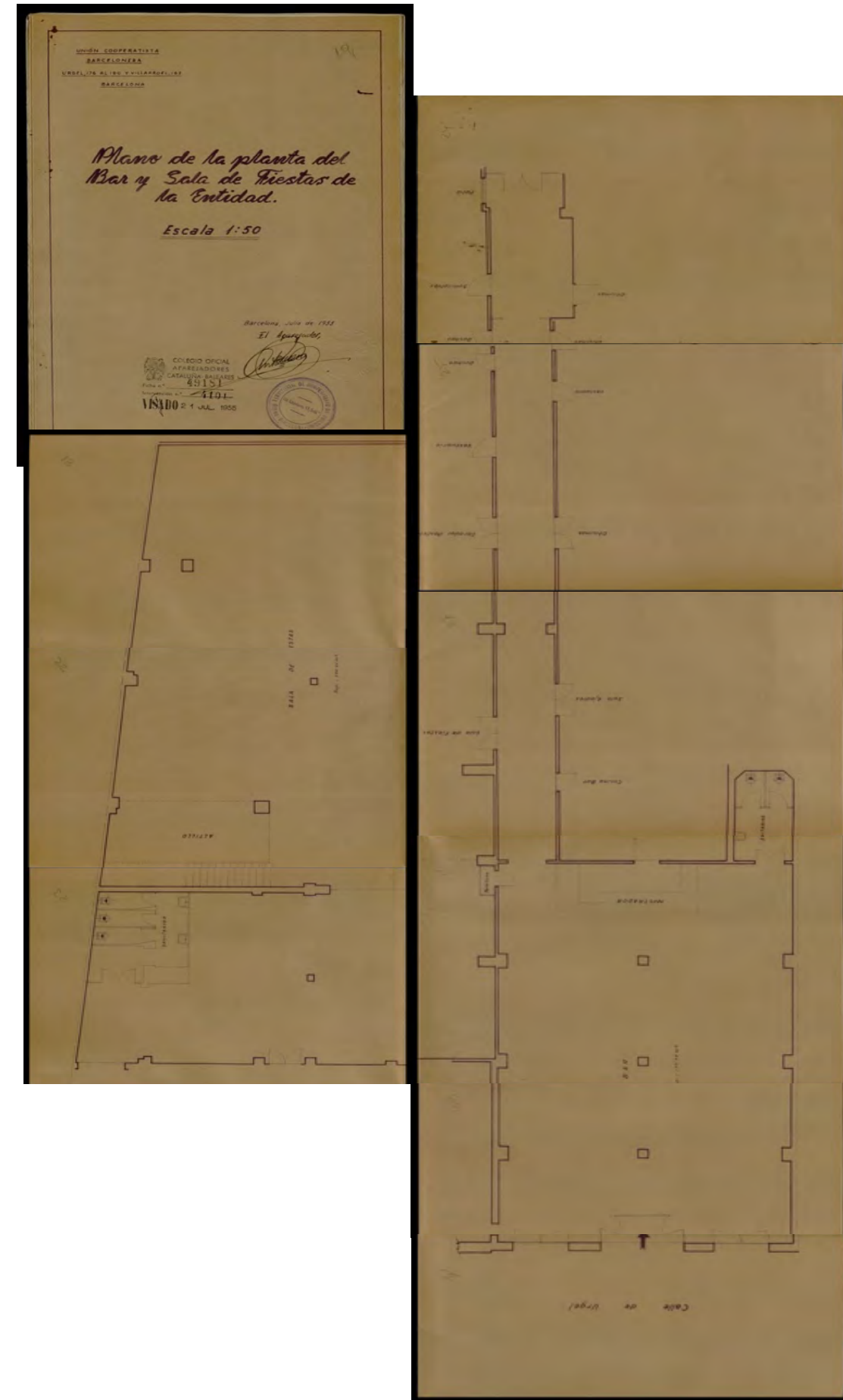
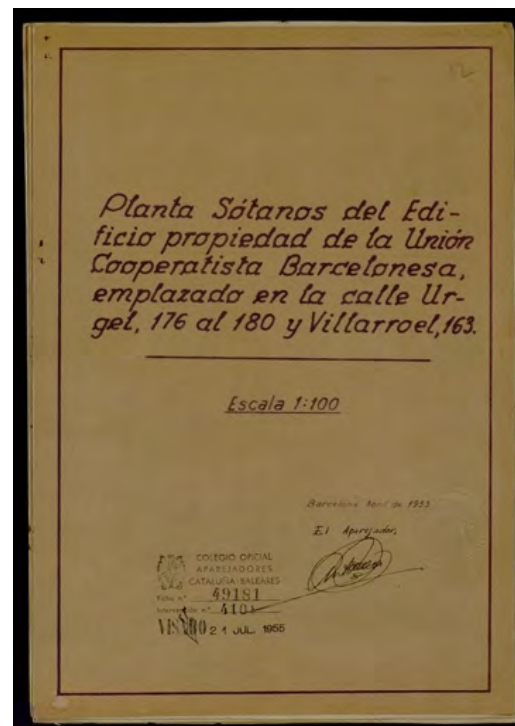
Projecte presentat per M. Infiesta el 1949 per a l'eliminació del forn situat a la banda esquerra de la planta baixa [\(AMCB,Exp.37861\)](#).

A dalt, projecte presentat el 1948-50 per a la instal·lació d'un altell al soterrani i a l'esquerra, projecte per modificar tota la part posterior de PB que tenia dutxes i banys del 1947 [\(AMCB,Exp.37861\)](#).

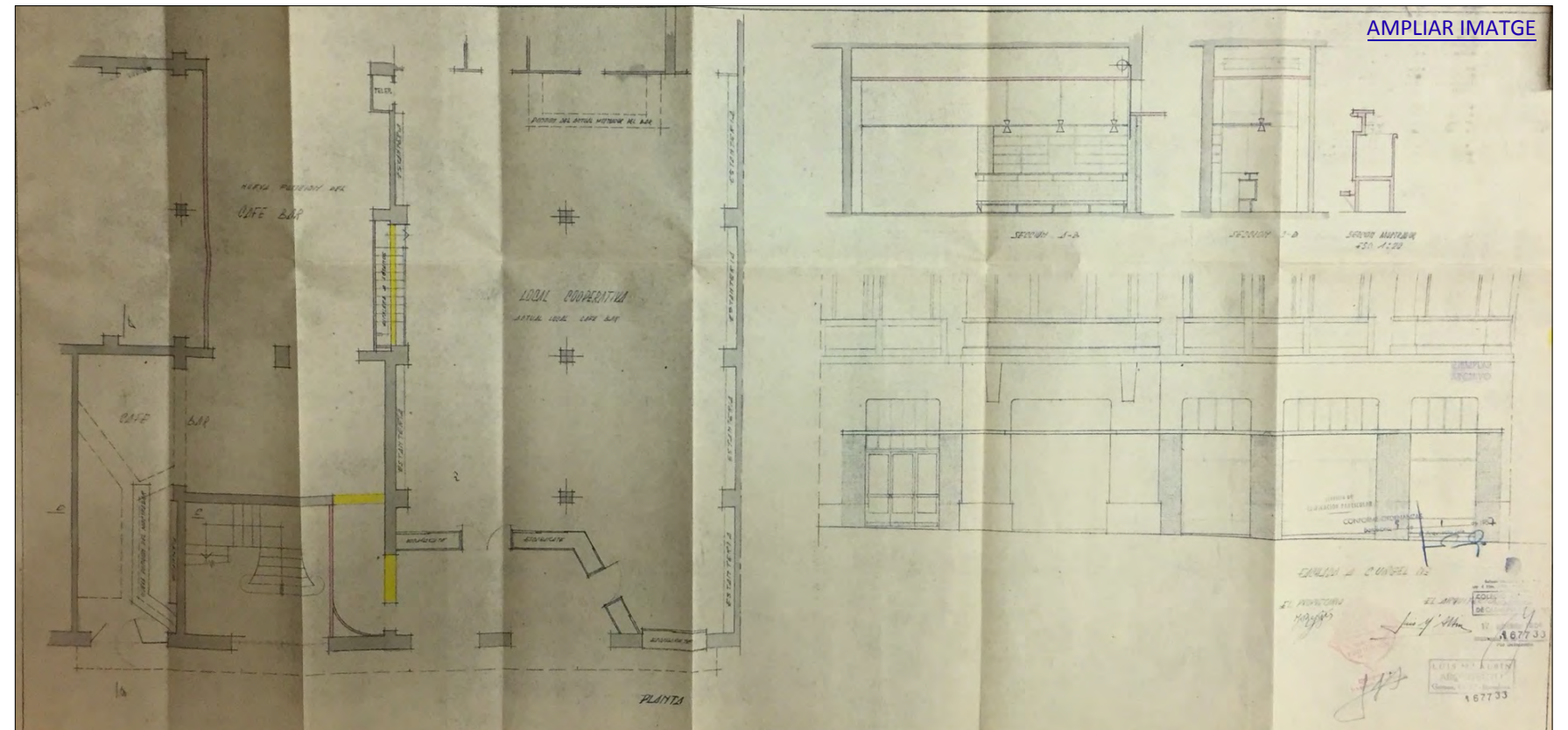
Al fons de la Unió Cooperatista Barcelonesa es preserven aquests dos plànols de l'edifici del 1955 sense cap expedient associat. A la imatge esquerra, plànol del soterrani dels dos edificis, que com s'observa estaven units per la part posterior i ja no tenen cap tipus de forn després de l'amortització del 1948. A la dreta, plànol de la planta baixa amb els espais destinats a Bar ([ANC2-103-T-133](#)).

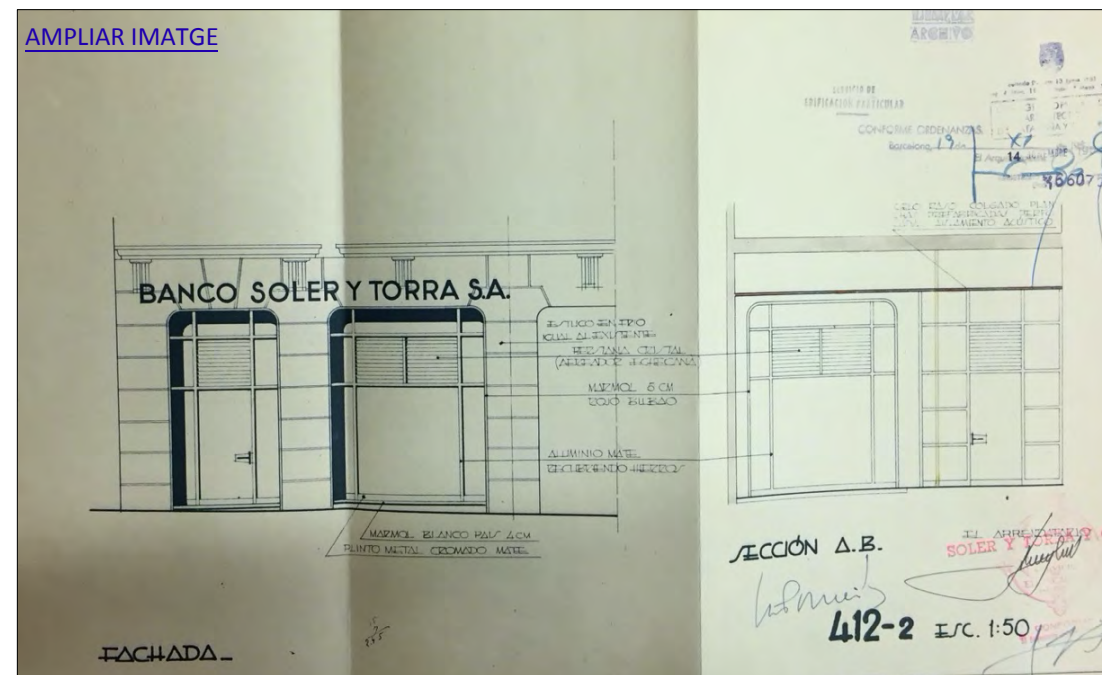
A partir d'aquests anys la UCB començà a tenir problemes econòmics greus, possiblement per una gestió deficient i el context històric del moment, una situació que derivaria en la càrrega d'una hipoteca el 1954, la venda entorn el 1957 de la seu del c. Villarroel i posteriorment, el 1961, la venda també de la finca objecte d'estudi. Les obres més destacades que transformaren la planta baixa i soterrani de l'edifici van tenir lloc el 1956 amb el canvi d'ubicació del cafè-bar i la instal·lació d'una sucursal bancària a un dels locals en règim de lloguer. Possiblement el fet que a la banda esquerra de la finca es llogués l'espai per a una oficina bancària, va obligar a redefinir els espais de la Cooperativa, ja que perdien zones de magatzem, l'espai dels forns etc., i per això es canvià la ubicació del bar.

Es conserva el projecte presentat per Lluís Albín del mes de desembre del 1956 referent al canvi d'ubicació del bar per tal de deixar més espai útil a la cooperativa ([AMCB,Exp.37861](#)). Així, el bar es trasllada a la zona de magatzems de la part central de planta baixa. Pel que fa a l'espai que queda lliure per a la Cooperativa es proposa la construcció d'uns aparadors i l'ampliació de la porta que comunica l'escala amb aquest nou espai, porta amb la qual es comunicarà el cafè amb el carrer, passant a tenir el bar dues portes.

Al nou local del cafè-bar, a la part que s'obre a façana, es construeix un cel ras per unificar alçades, i un mur corregut, i pel que fa a la façana s'instal·la una marquesina de formigó translúcida de volada 70cm per tal de separar l'obra nova de l'antiga des del carrer. A la part central del local es construeix una escala per baixar al soterrani, per això s'ha d'obrir un mur i es fa una arcada per a les càrregues existents. Paral·lelament, s'inicià el projecte de la sucursal bancària del Banco Soler y Torra, SA que modificava el soterrani i la vessant nord-oest de la planta baixa, una transformació de l'espai que és la que perviu actualment ([AMCB,Exp.37861](#)). L'obra anà a càrrec de l'arquitecte Miquel Ponsetí Vives (1920-2009) el qual a la memòria del projecte detalla que la nova sucursal ocuparà 98,55m² del soterrani i 143,70m² a planta baixa, amb un total de 242,25m². A PB es farà lògicament la part oberta al públic i oficines, i als soterranis la cambra cuirassada i dependències auxiliars.

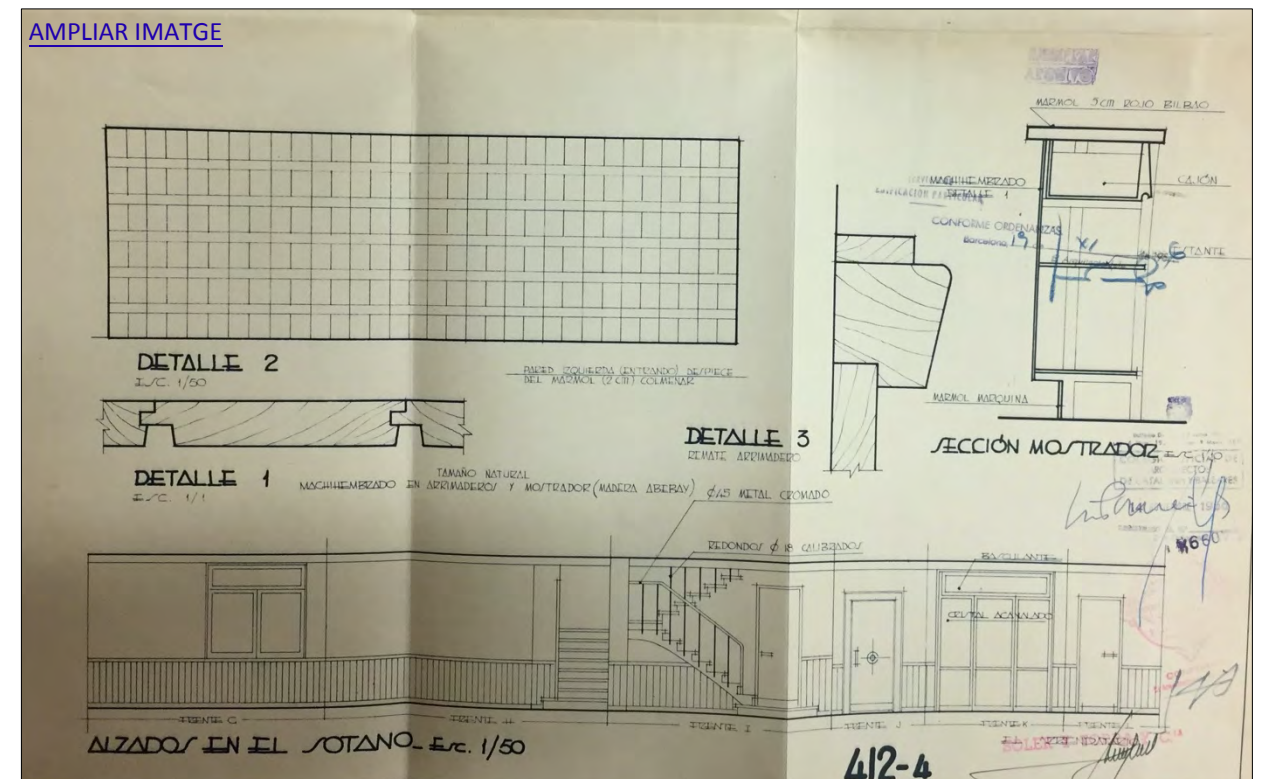
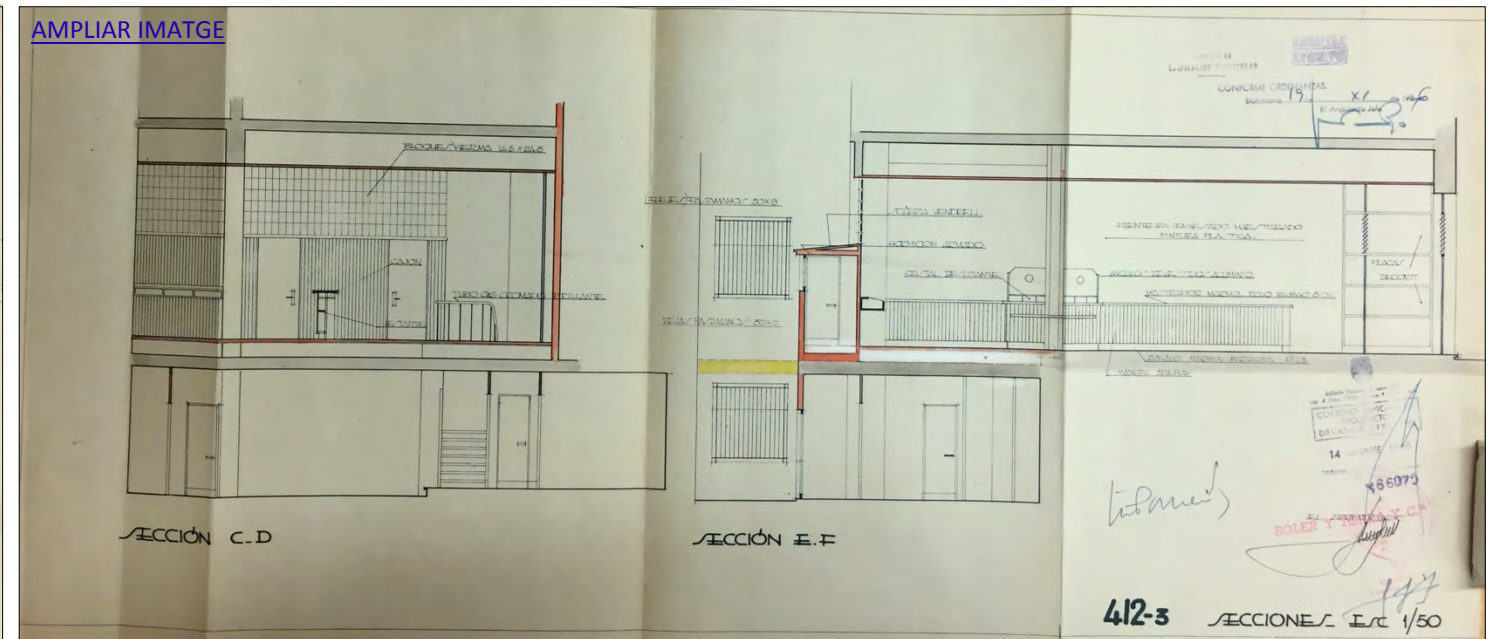
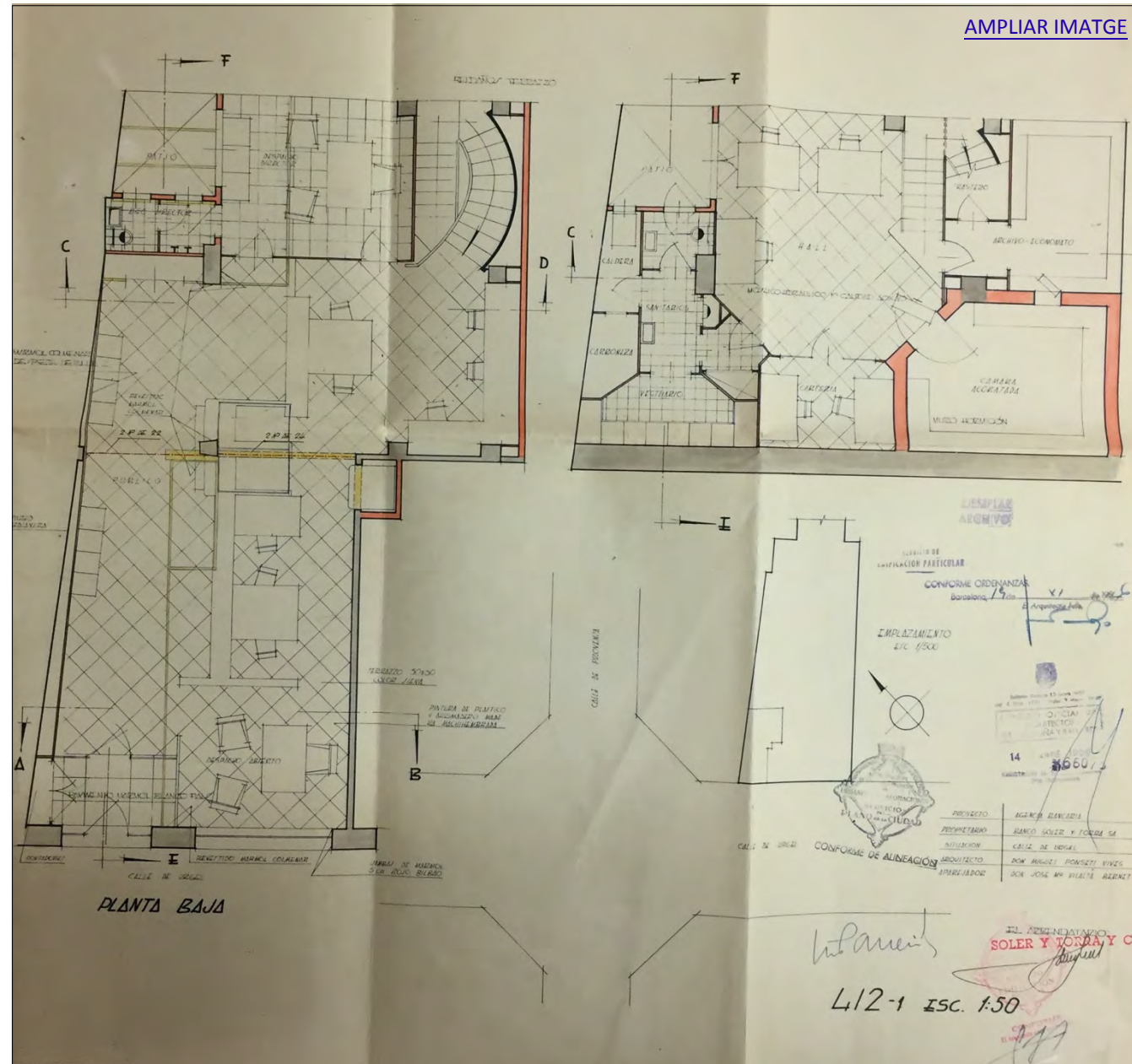

Projecte del 1956 del trasllat del cafè bar al local de la banda nord per tal de donar més espai a la Cooperativa. Vegi's la construcció de l'aparador, l'enderroc d'alguns murs i l'accés per dues portes al cafè, una des de façana i l'altre des de l'aparador mateix. La porta situada a l'esquerra és on es construiria la marquesina ([AMCB,Exp.37861](#)).

Projecte de la façana de la sucursal bancària Soler y Torra, SA, a càrrec de M. Ponsetí ([AMCB,Exp.37861](#)). Vegi's com ja en aquest moment es modifiquen les dues obertures de façana.

Aquestes obres suposaren la construcció d'una nova escala per baixar al soterrani, l'aïllament dels murs, canvi de forjats, reforma del pati interior, etc. Aquesta obra també modificà les obertures de façana al subdividir la part superior i col·locar-hi vidres i alumini.

Plànols del projecte de la façana de la sucursal bancària Soler y Torra, SA, a càrrec de M. Ponsetí ([AMCB, Exp.37861](#)). El Banco Soler y Torra, creat a Barcelona a finals del segle XIX, l'any 1956 fou comprat pel Banco de Santander tot i que mantingué la seva independència i nom fins als anys 60 aproximadament.

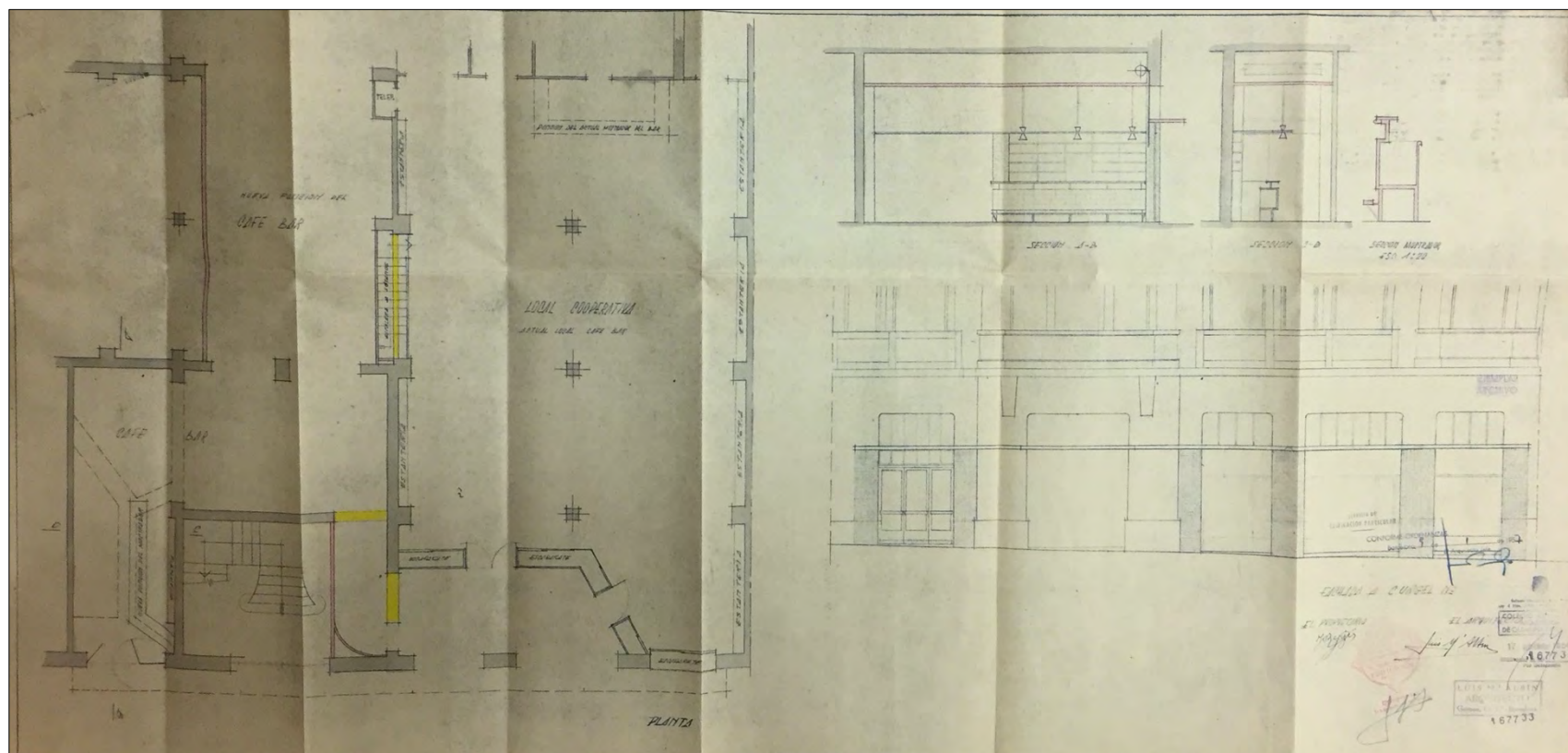
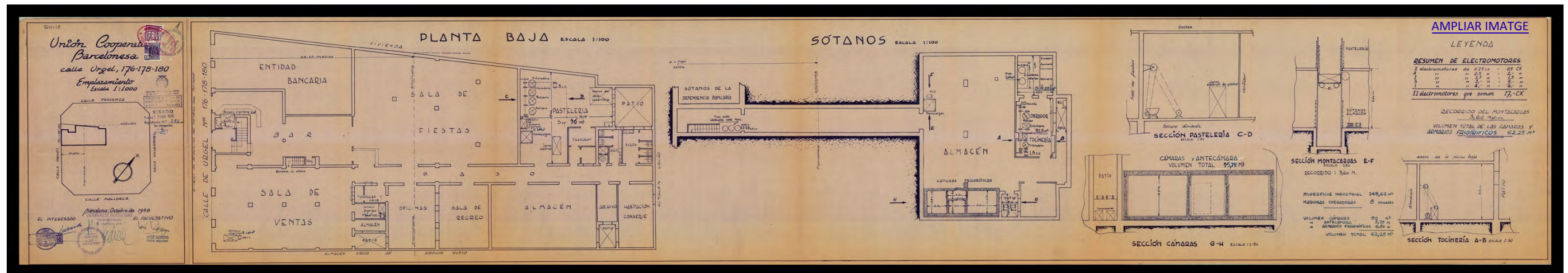
A dalt, transformació de la planta baixa i soterrani amb l'enderroc d'alguns envans i el regruix d'altres, sobretot el de la cambra cuirassada. A la dreta, alçats i detalls dels forjats i elements decoratius. Aquesta distribució de les escales circulars i sobretot al soterrani és la que es manté actualment.

En el mateix fons de la UCB es conserva un plànol del 1958 sense cap expedient associat però que devia ser possiblement per a la demanda de permís de la instal·lació d'electromotors als baixos i soterrani pel que es pot deduir. En tot cas ens permet veure l'estat de PB i soterrani després de les varies reformes fetes a la dècada dels anys 50 i prèviament a la compra de l'edifici per part del Bisbat.

Feia només un any que ja no tenien la seu del c. Villarroel raó per la qual havien fet obres al c. Urgell per tal d'acollir la botiga i algun magatzem. Així es va fer el trasllat del bar projectat el 1956, l'escala d'accés al soterrani i així es pogué col·locar la botiga i reubicar alguns espais de la part posterior. Pel que fa al

soterrani aquest seguí tenint funcions de magatzem principalment però també es mantienien els obradors, xarcuteria i forns per afer pastisseria.

Pel contrari, no sembla que s'arribés a fer l'aparador a la façana principal que permetés accés directe a la cafeteria tot i que sí s'obrí una porta d'accés.

A dalt plànol de planta baixa i soterrani del mes d'octubre del 1958 (ANC2-103-T-134) que permet identificar les obres fetes als anys 50 al comparar-lo amb projectes anteriors.

De Cooperativa a Parròquia

La pèrdua progressiva de solvència econòmica de la Unión Cooperatista Barcelonesa provocarà finalment la venda de la seva seu del c. Urgell a l'Església la qual la comprà per ubicar-hi la parròquia de Sant Isidor [\(ANC2,103-T-129\)](#)⁵. La Parròquia de Sant Isidor, fundada el 1848 tenia la seva seu en un edifici del c. Rosselló primer i posteriorment, el 1945 obtingué el dret d'erecció juntament amb altres parròquies. L'abril del 1957 el mossèn de la parròquia, Pau Vives, demanà a la Diputació de Barcelona poder ocupar part dels jardins de de l'Escola Industrial del c. Rosselló /c. Urgell per aixecar el temple de la parròquia, argumentant la necessitat d'un temple religiós per als alumnes de l'Escola així com pel veïns del barri, ja que es trobaven en un immoble provisional. La iniciativa no va anar endavant i l'abril del 1961 el bisbat va concedir permís al mateix Pau Vives per la compra de l'edifici de la Unión Cooperatista Barcelonesa, tot i considerar que les obres no s'havien d'iniciar fins que la compra fos en ferm i s'haguessin cancel·lat les hipoteques que tenia l'immoble.

Cal dir que el pacte de la venda va tenir lloc el mes d'agost del 1961, però aquesta no es va formalitzar fins el 2 d'abril del 1962, per causes que no es detallen a l'escriptura definitiva de la venda, la qual va tenir lloc davant el notari Federico Tries de Bes entre el representant de la UCB, el president Salvador García Lluís, i el bisbe, Gregorio Modrego Casaus. El 2 de juliol del 1962 l'edifici s'obrí al culte i uns dies més tard es feu el trasllat del Santíssim al nou temple del c. Urgell.

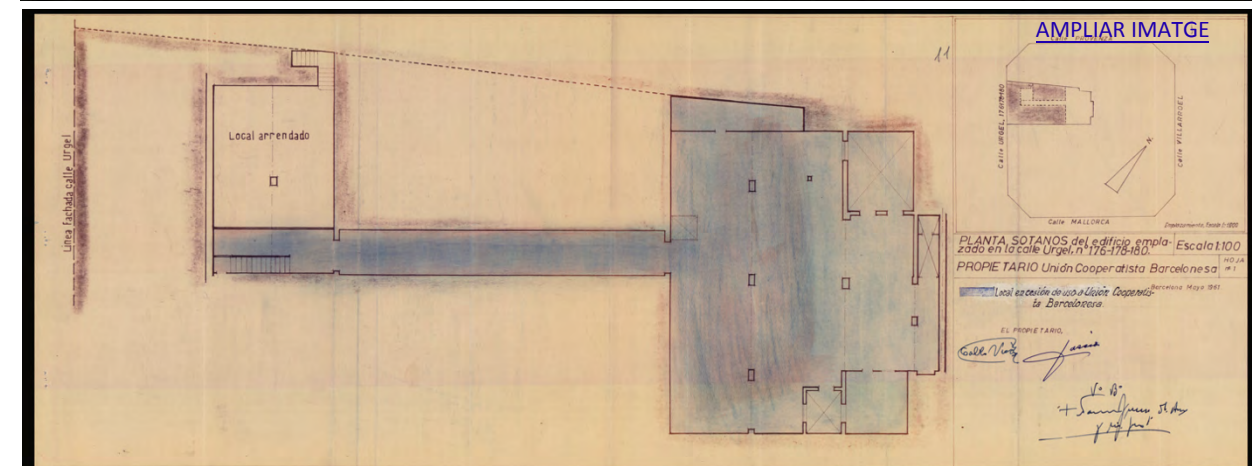
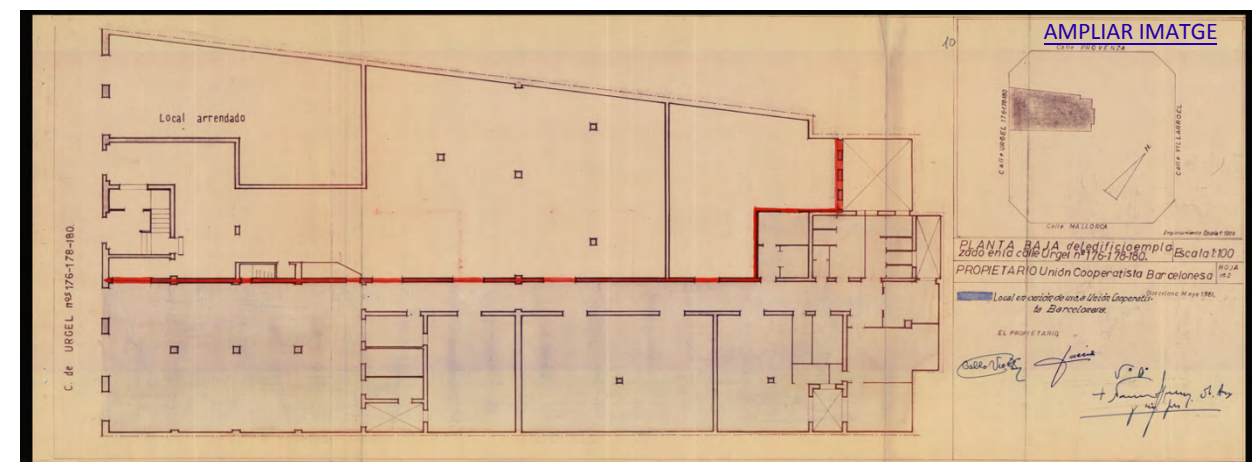
A l'escriptura de venda es descriu la finca sense gaires canvis respecte a les descripcions que es tenen d'anys abans: *“ Casa sita en esta ciudad [...] constando de una parte de sótanos, planta baja y dos pisos, estando ya construida ex profeso para local social de una cooperativa. El sótano está destinado principalmente a almacén, la planta baja contiene en la parte de fachada y al lado derecho de la misma, la sala de café, a continuación varias salas de reunión y gimnasia; al lado izquierdo existe el horno de pastelería y almacenes, siendo el horno a vapor; en los pisos primero y segundo existe el teatro cuya sala de espectáculos consta de platea y una galería o piso, estando situado al lado derecho; en el lado izquierdo, y en ambos pisos, existen varias salas destinadas a biblioteca, sal de juntas, secretaría y clase; la cubierta es terrado y la clase de construcción es buena, reciente y envigada de hierro[...]”*. La venda és

⁵ La cooperativa desaparegué definitivament el 1977 (Fundació Roca Galés)

del total de la finca però s'indica que hi ha el lloguer d'una part a la sucursal del Banc Soler i Torra i una altra part que es va cedir a la mateixa UCB, tal i com s'indicarà tot seguit.

Cal fer esment que al parlar de la propietat de la finca es diu que aquesta va ser inscrita el 1957 com a separació d'una altra designa, probablement fa referència a la finca del c. Villarroel 163 amb la qual van formar una única finca, i que segons les dades que es donen en l'escriptura de la venda, cal suposar que es procedirà a la seva divisió el 1956-57, moment que també es fan les reformes a planta baixa i es cedeixen locals al banc.

S'indica també que la finca té, d'una banda, la càrrega d'una hipoteca des del 1954, moment que es va hipotecar la totalitat de la finca, és a dir, dels dos edificis, però que ara només quedava la càrrega de la meitat dels préstec. D'altra banda, té una segona hipoteca més recent del mes de gener del mateix any 1962. El preu de la venda és de 7.100.000ptes i l'Església farà el pagament de la següent manera: 3.100.000 ptes. en el moment d'acceptació escriptura, 400.000 ptes. durant deu anys, 860.000 ptes. en liquidació d'hipoteca. Tot partint d'uan hipoteca que demanarà la cooperetica però que se' farà càrrec la Parròquia.

Plantes adjuntades en el contracte de cessió a la UCB amb indicació en blau dels espais cedits. Vegi's que PB i soterranis quedaran ocupats per la Cooperativa d'una banda, i pel banc, d'altra [\(ANC2,103-T-47\)](#).

Sobre aquestes línies fotografia de l'edifici del 1962, moment que l'adquirí la Parròquia de Sant Isidor (ADB, fons Parròquia Sant Isidor). Vegi's com encara es manté al coronament central el segell de la Unió Cooperatista Barcelonesa i es detecta uns revestiments més contrastats. Així mateix pel que fa a les obertures de planta baixa les de la banda oest presentaven el seu aspecte primigeni i a la banda esquerra vegi's el rètol del Banc que s'havia instal·lat el 1956.

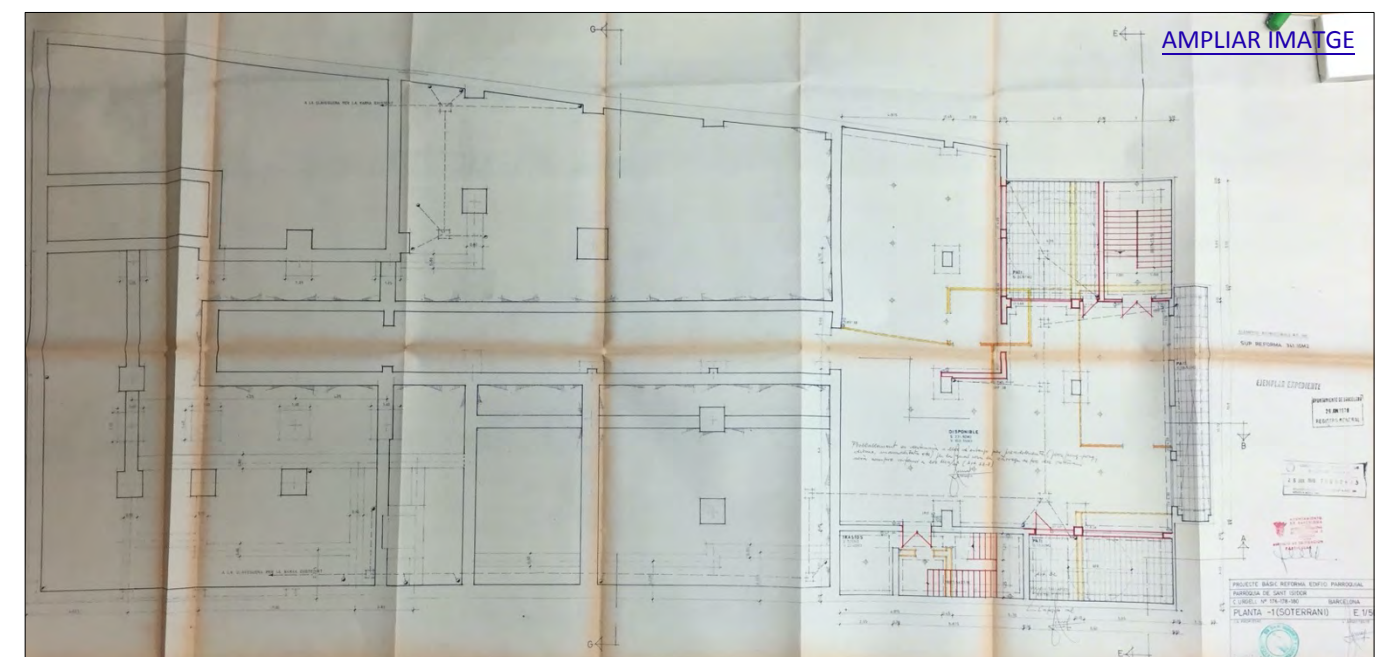
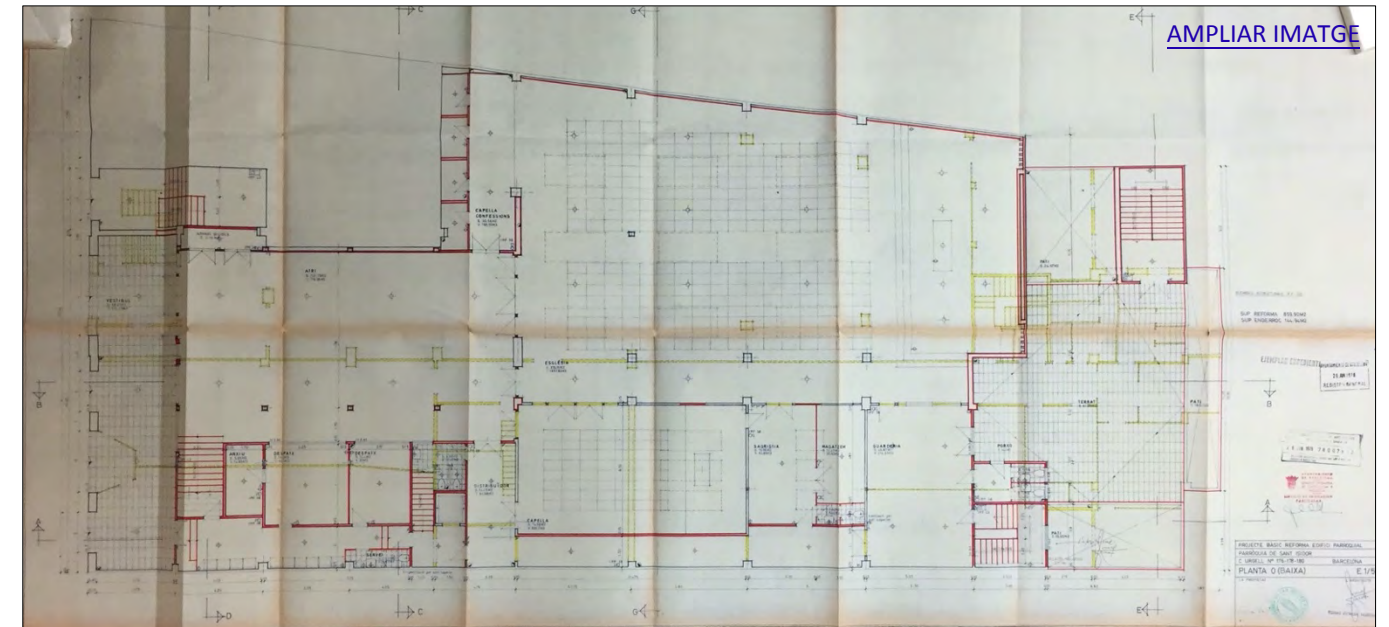
Tal com s'ha indicat anteriorment, tot i que la venda no es va fer efectiva fins l'abril del 1962, el pacte de venda ja estava fet des de l'agost del 1961 ([ANC2,103-T-47](#)). En aquell mateix moment, Pau Vives com a representant de la Parròquia, fa cessió d'una part del local a la UCB durant deu anys, és a dir, fins el 31 d'octubre del 1971. Es construiran un seguit d'envans per tal de dividir l'ús d'una part del soterrani i de la planta baixa de la vessant sud-oest, és a dir, de la dreta des de l'eix de l'escala principal fins als patis de la part posterior de la finca, mentre que la resta de planta baixa i soterrani estava cedida al Banco Soler y Torra. La resta de la finca, planta principal i primer pis quedarà per a la Parròquia. En els pactes de la cessió s'indica que la Cooperativa no podrà fer cap acte de caràcter polític, religiós no catòlic o contraris a la moral o principis cristians, que tampoc podrà fer obres o modificar la configuració de l'interior de la part que se li cedeix sense prèvia aprovació de la Parròquia, nova propietària. Així mateix, també haurà de demanar permís per a qualsevol element publicitari exterior a façana i, finalment, es trona a repetir que no podrà construir forns de pa, ni fabricar o vendre pa en els locals.

Tot i que no tenim cap constància documental, en el moment d'adquisició de la finca per part de la parròquia i/o els anys posteriors es devien fer algunes modificacions a l'edifici, tal com s'aprecia si es comparen les planimetries dels anys 50 i les del 1978 quan es demana permís per a fer una gran reforma. No s'ha localitzat cap document del moment de la venda que faci referència al fet que l'Escoa IPSi s'inicià en aquest edifici abans de traslladar-se a la seva seu definitiva. Possiblement fou al 1962 quan l'edifici esdevingué temple dedicat al culte que s'amagà o eliminà l'esgrafiat amb el nom de la UCB al coronament central de la façana principal i s'hi col·loca una creu.

El mes de juny del 1978 es va constituir una comissió d'obres de la parròquia per tal de trobar alguna solució als problemes d'espai i manteniment que tenien en l'edifici i només uns mesos més tard, al desembre, es va fer una exposició amb el projecte de reforma de l'arquitecte que també era feligrès de la parròquia, Tomàs Estrada Nubiola (1929-1992).

No s'ha localitzat cap altra dada referent a l'edifici fins aquell any, quan Pau Vives rector de la Parròquia demanà permís per a fer obres a la finca ([AMCB, Exp.9505](#)). Cal recordar que la UCB tenia la cessió d'ús d'una part de la planta baixa i soterranis fins l'octubre del 1971. En aquell moment però tot l'edifici era ja d'ús exclusiu per a la Parròquia excepte el local de PB que s'hi ubicà una sucursal del banc de Santander.

A la memòria de la demanda de permís es detalla que hi ha algunes modificacions de l'estructura de l'edifici però no s'augmenta el volum de l'actual finca que encara és inferior al que es podria edificar. S'indica que "A la PB es disposa un ampli atri que dona accés a l'església, a una petita capella, a la capella

Plànols de soterrani i planta baixa presentats el 1979 en la demanda de permís d'obres a l'Ajuntament de Barcelona. En vermell es marquen totes aquelles obres que es volen fer de nou i en groc els enderroc. ([AMCB, Exp.9505](#))

de confessions i a les dependències de sagristia, serveis i guarderia infantil només durant les celebracions litúrgiques. Des d'aquesta planta hi ha dues escales, els principals des del vestíbul i unes altres més noves, i es projecta una tercera escala i ascensor d'ús privat per accedir a les vivendes projectades, una pel porter i una pel sacerdot. A P1 hi haurà la sala de conferències, les aules i dependències per a la catequesi

d'infants. La planta segona es destina la part corresponent a la façana del carrer Urgell a sales de reunions, juntes, secretaria, arxiu i rober, mentre que la part posterior a les esmentades vivendes”.

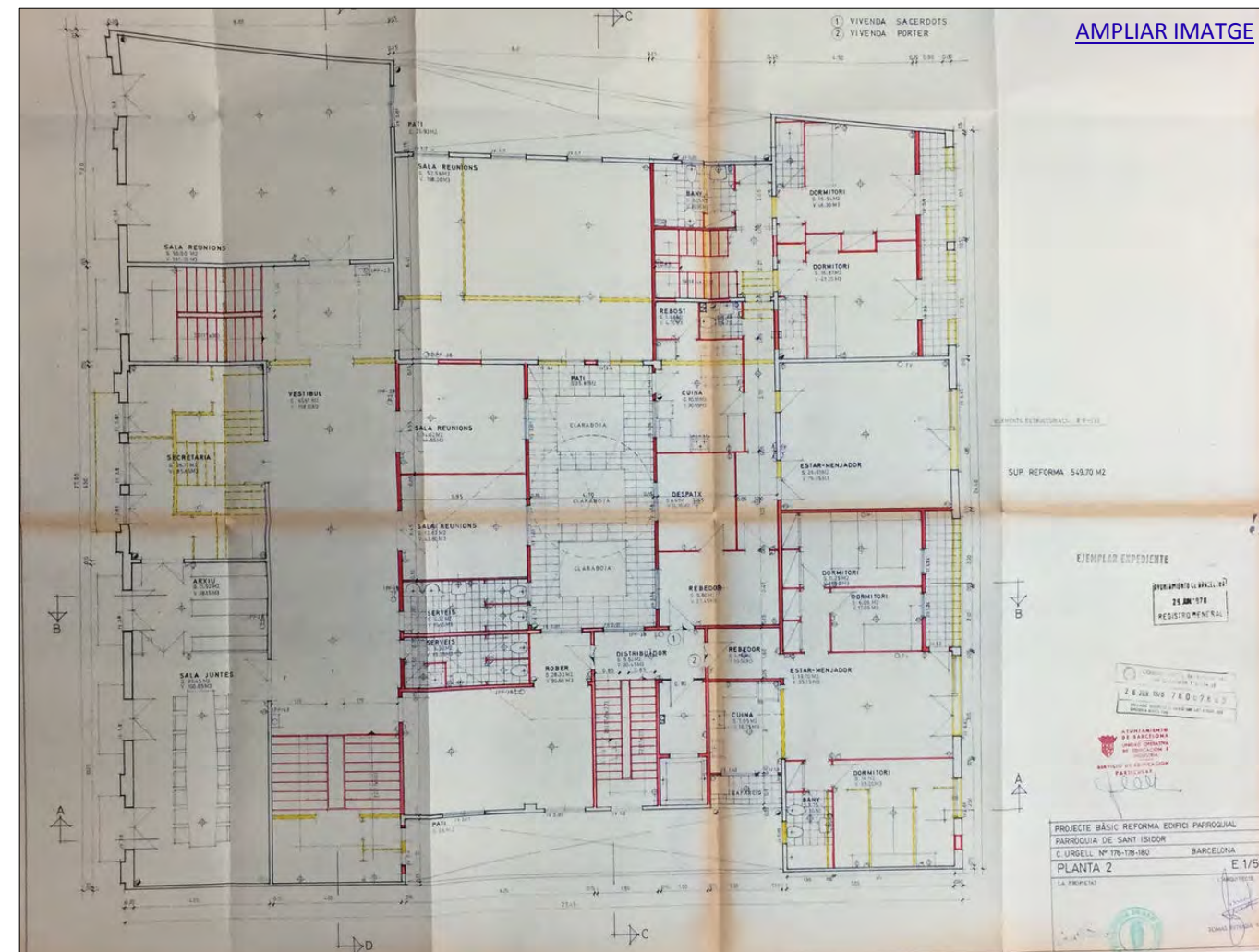
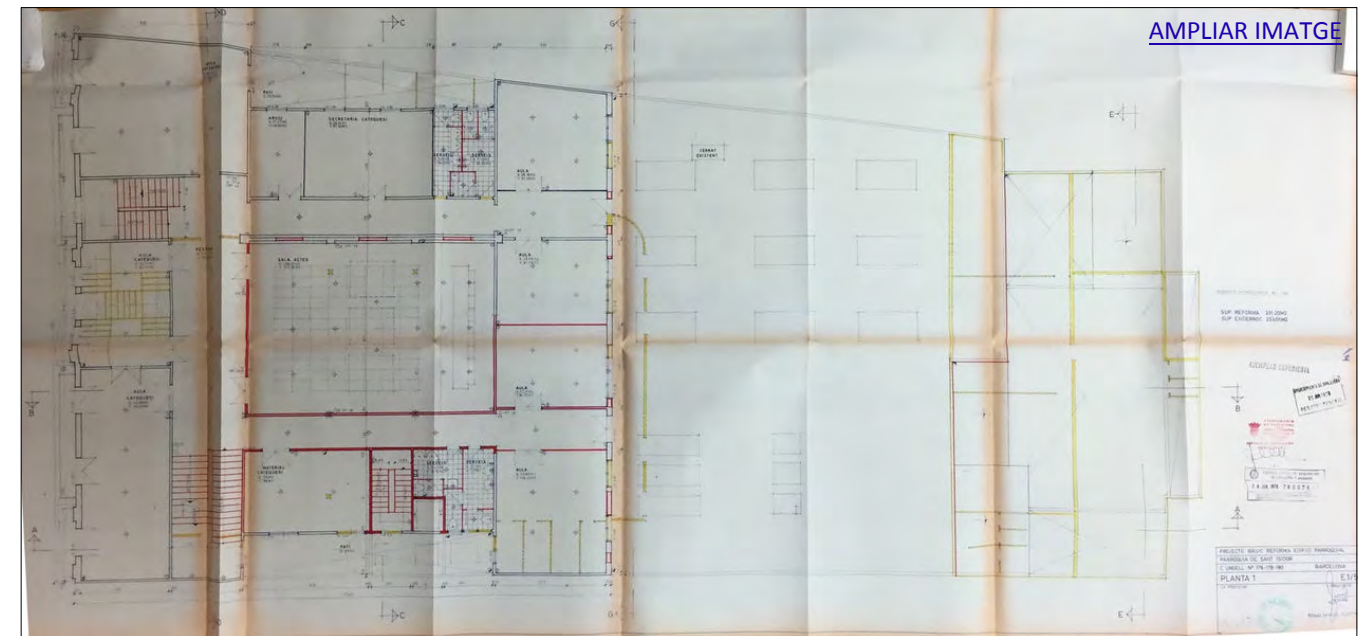
Tal com s'ha vist anteriorment fins aquell moment l'edifici havia patit diverses reformes, principalment a la planta baixa, però serà en aquest moment quan es farà una reforma més extensa, tot i que el pis principal i el seu teatre romandrà pràcticament intacte.

Segons les planimetries adjuntades en el document del 1961 de venda de l'edifici i cessió d'una part de la planta baixa a la UCB, encara es mantenia l'escala principal primigènia al centre, tot i que potser modificada, però a les planimetries presentades al 1979 per indicar les reformes que es volen dur a terme aquesta escala ja no apareix però sí que hi ha una nova escala a la obertura situada a la seva esquerra.

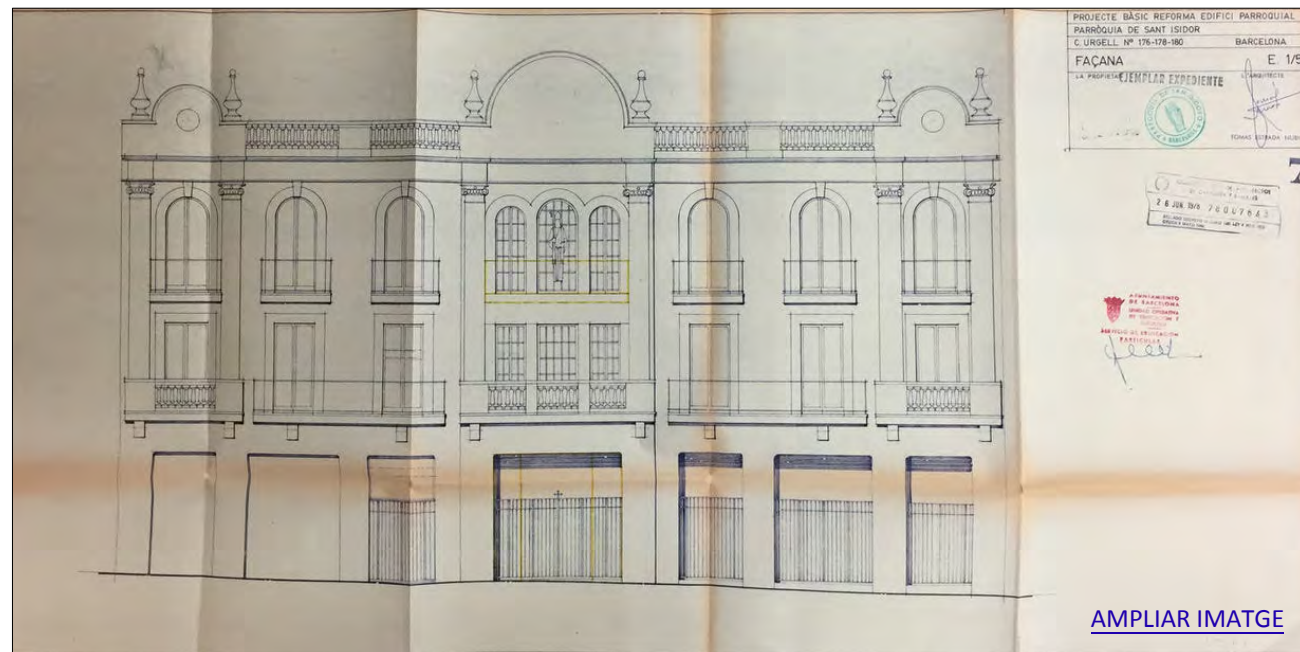
Així doncs és molt possible que en el moment que l'edifici passà a ser propietat de la Parròquia també es fessin algunes modificacions estructurals de les quals, o bé no es va demanar cap permís o bé no s'ha conservat cap expedient.

En tot cas la proposta presentada per la Parròquia suposava canvis importants en l'edifici que es van realitzar parcialment, tot i ser aprovats i obtenir les llicències pertinents. Un dels canvis més destacats és la modificació de l'eix vertical de comunicació entre tots els pisos ja que es proposa l'enderroc de l'escala principal primigènia, la qual ja havia desaparegut a PB, i la construcció d'una escala a la crugia més a l'esquerra, dues més a la part posterior de la parcel·la d'accés des del pati central i una cambra de la banda de ponent, que comunicaven el soterrani i PB. Així mateix al soterrani, s'identifiquen diverses construccions de compartimentació que semblen ser ja preexistents i les quals no semblen modificar-se. La proposta a PB se centra sobretot en l'enderroc dels murs centrals que dividien l'espai en dues parts, així com la desaparició d'algunes cambres petites de la part central per a configurar-ne de noves a les crugies més properes a façana. A més, un dels canvis importants és la construcció de noves escales als patis posteriors, tal com es veu als plànols, i la modificació de les escales d'accés als pisos superiors per la porta més a llevant.

En el projecte presentat la modificació més important de la finca es produïa a la planta principal i primer pis amb l'eliminació del gran saló d'actes i de l'amfiteatre del 1931. El projecte, tal com s'ha indicat, proposava l'enderroc de l'escala principal traslladant l'eix vertical de comunicació a una escala situada a la banda més de llevant, a més, es construïa una segona escala per comunicar P1 i P2 entre el hall i el que era la sala d'actes primigènia, la qual desapareixia i tot l'espai que ocupava era destinat a habitacions

Plànols presentats el 1979 en la demanda de permís d'obres a l'Ajuntament de Barcelona. En vermell es marquen totes aquelles obres que es volen fer de nou i en groc els enderroc. A dalt Planta principal i a baix primer pis (AMCB, Exp.9505)

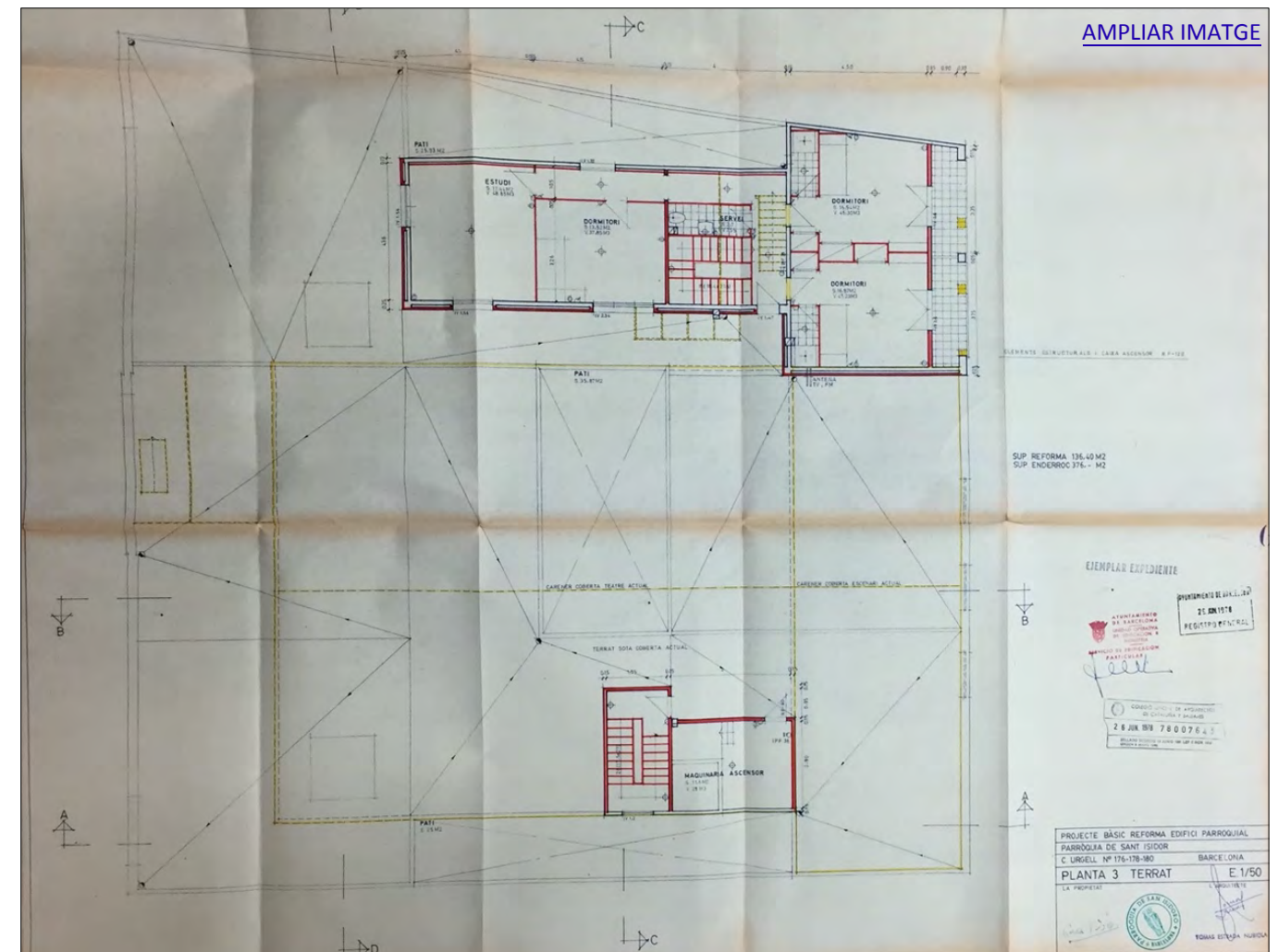
Plànols presentats el 1979 en la demanda de permís d'obres a l'Ajuntament de Barcelona. En vermell es marquen totes aquelles obres que es volen fer de nou i en groc els enderrocs. Façana principal amb la modificació principalment de la porta central i el balco del primer pis. A la dreta, planta terrat. (AMCB, Exp.9505)

més petites i una sala d'actes. A més, s'eliminaven algunes estructures que s'havien construït al pati posterior al llarg dels anys.

En el projecte el primer pis (planta 2) passava a ser un espai destinat a habitatges a la banda de meridional, un pel porter i un pel sacerdot, i la resta de la planta mantenia algunes dependències a la banda septentrional, mantenint un gran vestíbul i les aules més grans.

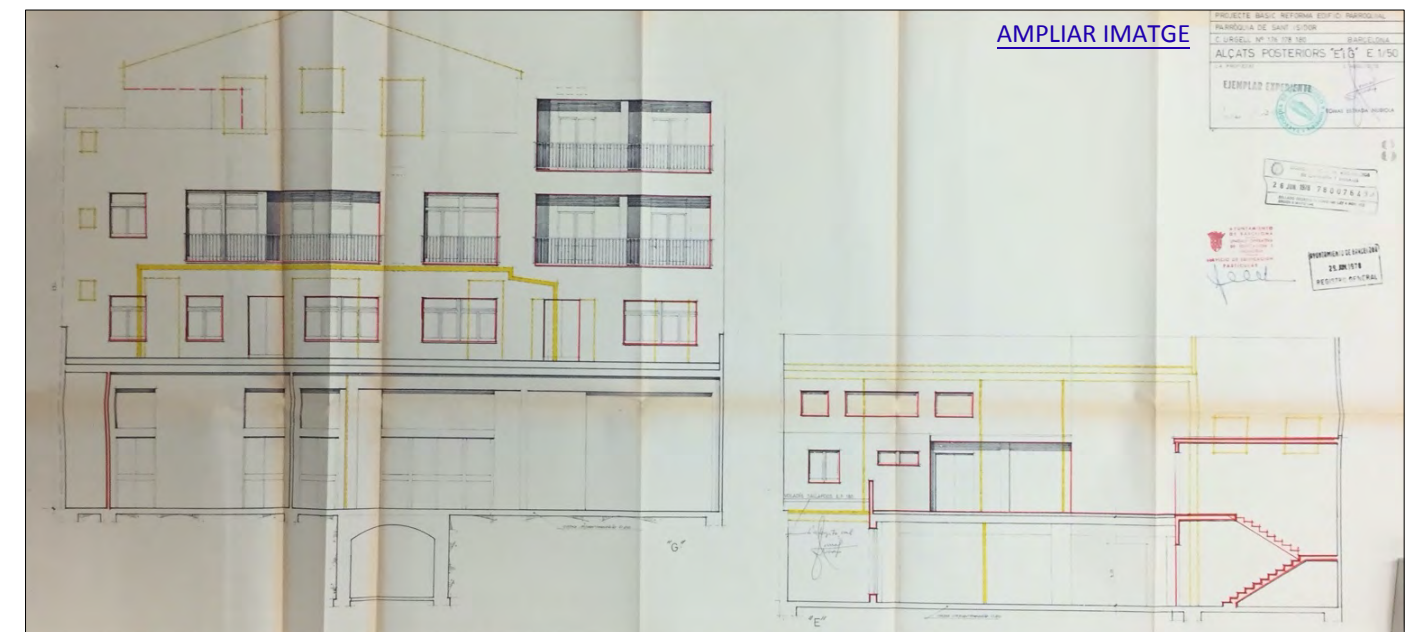
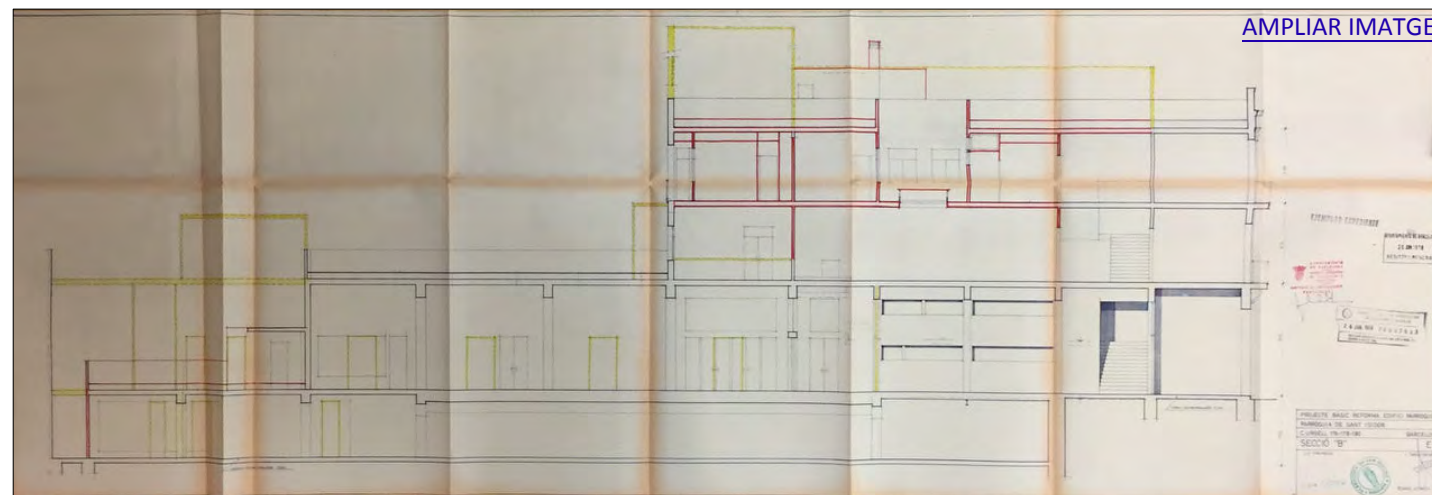
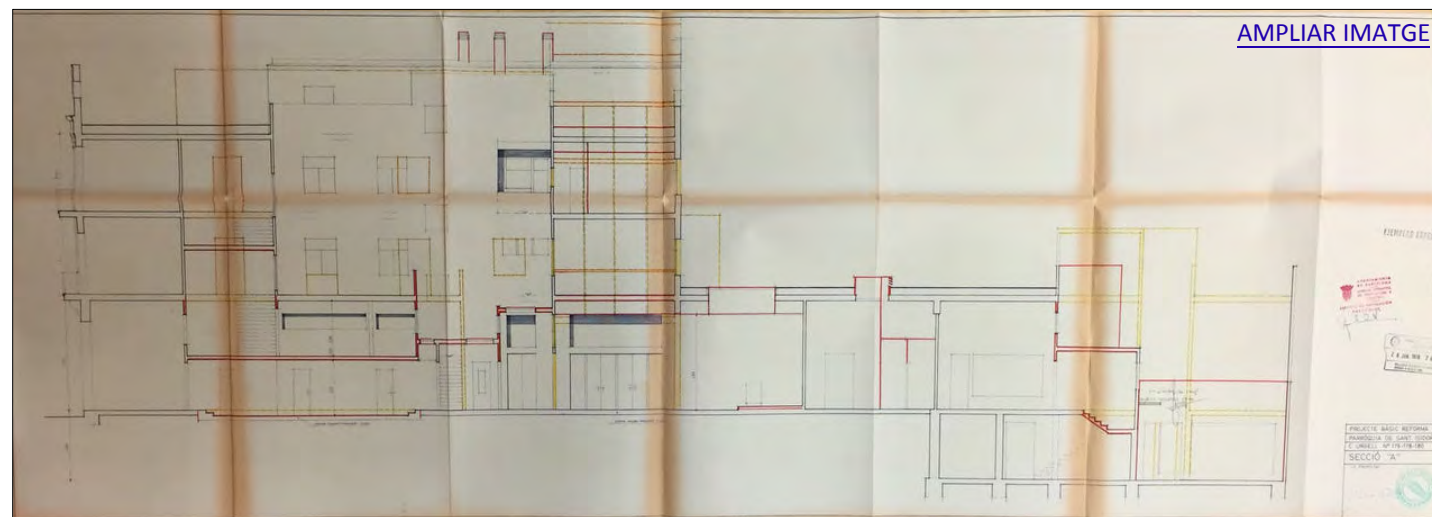
Cal dir que tot i que les obres de reforma implicava superar la profunditat edificable permesa que és de 25,60m, se'ls hi concedeix el permís perquè no s'augmenta el volum del conjunt de la finca. En tot cas es fa referència a les construccions que es fan en els patis posteriors de la finca que no estaven ocupats i que en origen comunicaven amb la finca de Villarroel 163. Així mateix, també quedaran exempts del pagament de les taxes per obres donat que es tracta d'un edifici propietat de l'Església que té com a objectius afers socials.

Finalment, es presentà una modificació a la part central de façana que havia de suposar l'eixamplament de la porta principal i la conversió del balcó del primer pis en finestrals amb la col·locació d'una figura religiosa al centre. Aquesta proposta fou aprovada pel cap del servei de protecció del patrimoni artístic i ambiental, Ignasi M. Serra Goday, el desembre del 1978, indicant que aquesta modificació milloraria la façana existent.

Tot i que l'expedient s'inicià el mes de juny del 1978 amb la presentació de les planimetries i demanda de permisos, i les obres començaren el mes de març del 1979, una comparativa entre el projecte presentat i l'edifici actual permet veure que no es van arribar a fer totes les obres projectades. Aquelles propostes que haguessin modificat completament l'immoble no s'arribaren a realitzar: enderroc de l'escala principal, del teatre i de l'amfiteatre. Desconeixem si al terrat es van realitzar les obres proposades ja que no disposem de planimetries actuals i tampoc s'hi ha pogut accedir per a fer el treball de camp.

Aquesta reforma parcial potser va venir condicionada per la falta de diners per a les obres, ja que consta que el mes de desembre s'estaven recaptant fons amb el muntatge d'una inauguració, o potser la mort de Pau Vives a principis del 1980 deixà el projecte a mitges.

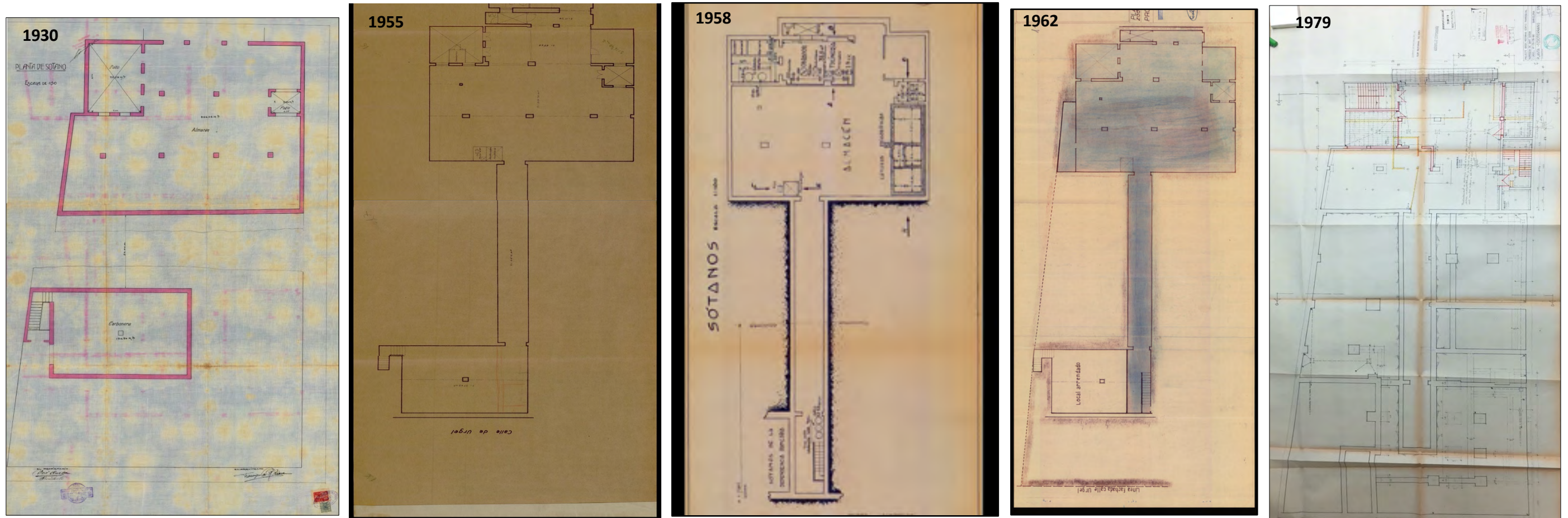

A l'esquerra les dues seccions i sobre aquestes línies les façanes posteriors, plànols presentats el 1979 en la demanda de permís d'obres a l'Ajuntament de Barcelona. En vermell es marquen totes aquelles obres que es volen fer de nou i en groc els enderrocs, una obra que no es va arribar a realitzar en la seva totalitat. ([AMCB, Exp.9505](#))

Des del 1979 fins a l'actualitat, lògicament, s'han anat fent diverses obres a l'edifici per a la seva adaptació als nous usos i pel seu manteniment, sobretot a planta baixa i soterrani. Aquestes reformes han consistit principalment en modificacions d'envans i canvis d'accessos però no s'han modificat els elements més destacats de la seva configuració primigènica, l'escala, el teatre i l'amfiteatre, i tampoc ha sofert importants transformacions la façana, més enllà de modificacions a les fusteries de les obertures i canvi de revestiment. A l'arxiu del Districte de Sant Martí consta un avís del 2007 indicant que les façanes interiors i els patis interiors es trobaven en molt mal estat i era necessari revisar el seu revestiment, però no consta cap altre document de reformes en aquests anys tot i que creiem que en aquest darrer projecte es devien modificar façanes interiors.

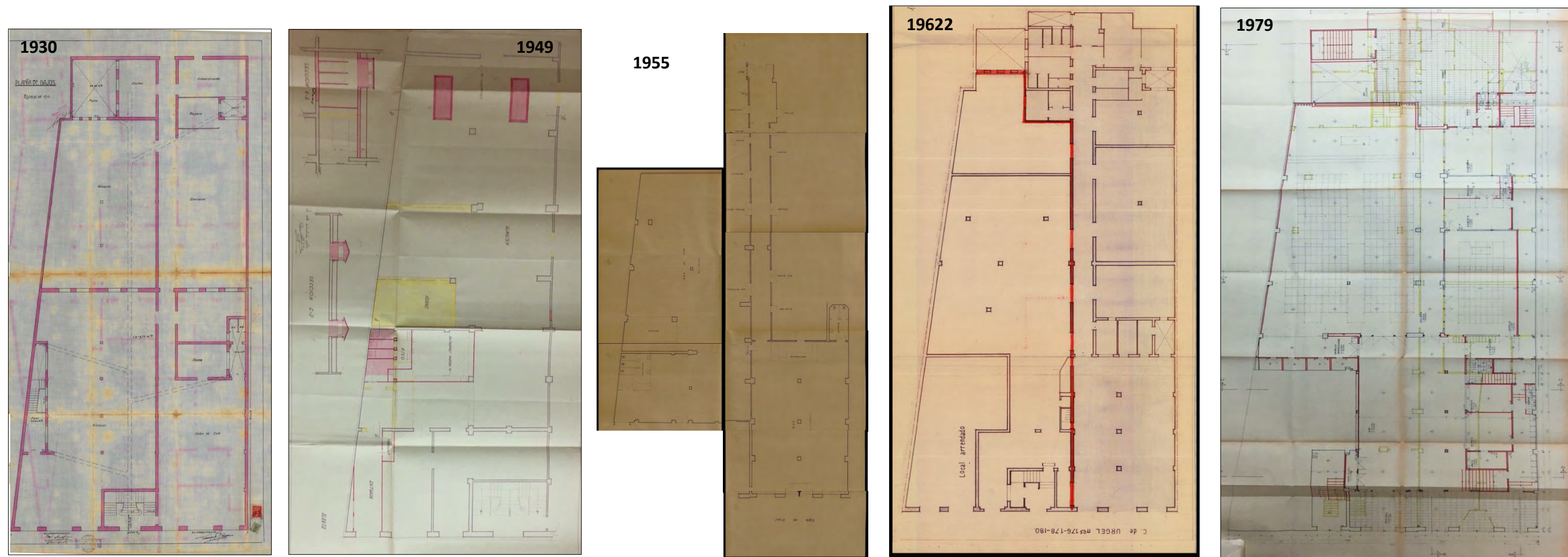
PLANIMETRIES HISTÒRIQUES. COMPARATIVA

PLANTA SOTERRANI

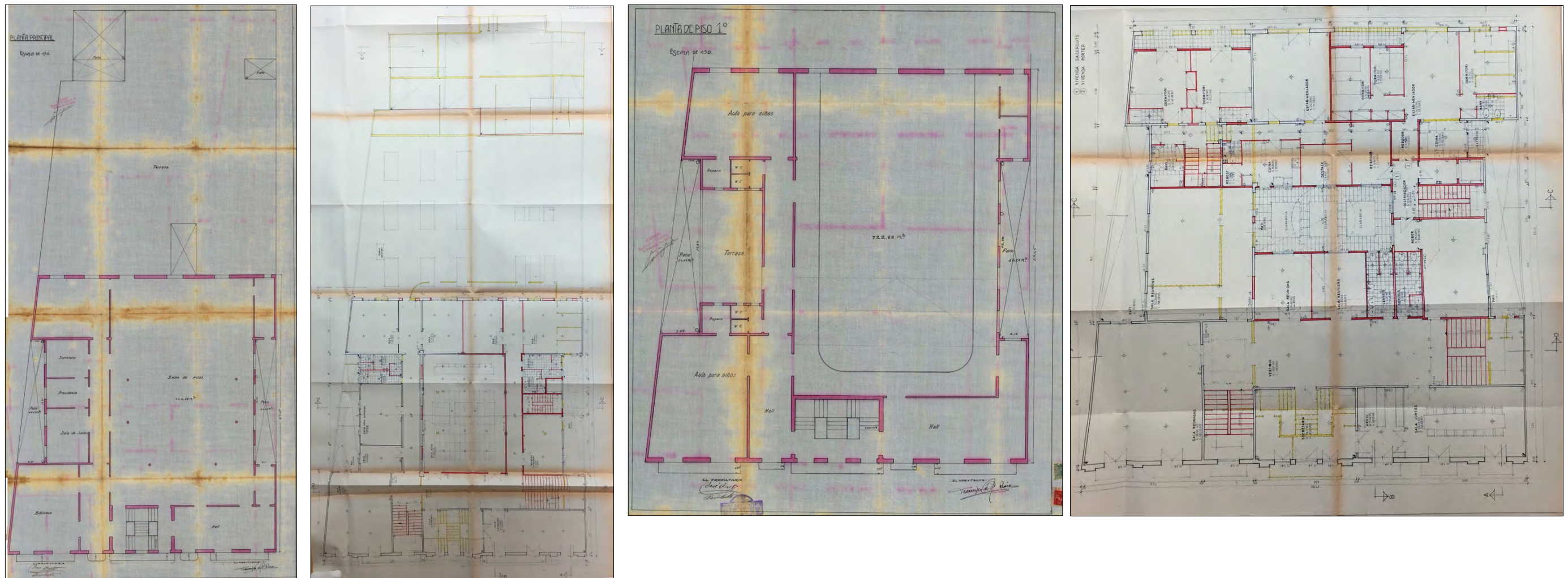
Evolució de la planta soterrani des de la seva configuració fins a les reformes del 1979 que es realitzaren parcialment. Vegi's com és la part destinada principalment a magatzem i espais de manipulació - obradors, frigorífics, etc.- i que en origen, i fins el 1957, tenia comunicació amb l'edifici posterior de Villarroel propietat també de la cooperativa. En el moment de la compra per part del Bisbat de Barcelona el soterrani es mantingué en cessió per a la cooperativa, i possiblement les modificacions i ampliacions es van realitzar a partir del moment que la cooperativa deixà l'espai cap als anys 70. L'accés es feia des de la vessant més propera al c. Urgell, i el canvi més destacat és l'ampliació del pati a la vessant meridional amb accessos a la planta baixa que encara es mantenen.

PLANTA BAIXA

Evolució de la planta baixa de la finca des de la seva construcció fins al 1979. Des del projecte primigeni aquesta estava dividida en dues parts amb un eix central i vertical de comunicació que era l'escala principal, avui desapareguda en aquest nivell d'alçat. Es tractava d'una planta força diàfana en ambdues bandes, amb els elements de suport visibles i destinats a magatzems i bar cafè. La vessant nord va estar destinada a magatzems des del principi i posteriorment a locals comercials, a partir del 1956 amb l'arrendament al Banc Torras Soler que es mantingué com a Banc de Santander fins a l'actualitat. La resta de la planta, amb el pati posterior, s'ha anat compartimentant en petites cambres amb el decurs dels anys i els canvis d'usos, unes obres de modificació fetes a partir d'envans o elements separadors no fixes. Els canvis més importants han estat d'una banda, l'accés des del carrer, que en origen era per la porta central, i a partir dels anys 60 es canvià a la porta lateral i per tant s'eliminà el primer tram de les escales originals. D'altra banda, el mur central divisor entre les dues parts que queda mutilat. Altres canvis substancials tingueren lloc al pati posterior i l'accés al soterrani, que es traslladà a la part més sud-est de la planta.

PLANTA PRINCIPAL I PRIMER PIS (ACTUALS PRIMER I SEGON PIS)

Comparativa de la planta primigènia amb la presentada per a la reforma del 1979, malauradament no s'ha localitzat cap altra planimetria dels anys centrals i tampoc s'ha disposat per aquest estudi d'una planimetria més actual. En tot cas, tal com s'ha indicat anteriorment, les reformes proposades no es van arribar a realitzar ja que hagués desaparegut totalment el teatre i amfiteatre que encara es conserven amb la mateixa fesomia originària. Així mateix, tampoc es va produir l'enderroc de l'escala central, només a nivell de planta baixa, per la qual cosa l'aspecte actual d'aquests dos nivells d'alçats es correspon més al plànol primigeni que al del 1979 tot i que a la part posterior de la finca sí que existeixen noves compartimentacions per acollir lavabos i espais més petits així com alguna escala era accedir a habitacions del terrat.

CRONOLOGIA

- **1927** CREACIÓ DE LA UNIÓ COOPERATISTA BARCELONESA
- **1929** COMPRA DEL TERRENY A C. URGELL, 176-180
- **1930** GUANYA EL CONCURS PER A LA CONSTRUCCIÓ L'EMPRESA FRANCESC RIERA, SA
- **1930** ABRIL –1931, SETEMBRE, CONSTRUCCIÓ DE L'EDIFICI (INAUGURACIÓ 24 DE SETEMBRE DEL 1931)
- **1947** OBRES A PLANTA BAIXA. ARQUITECTE PAU MAYMÓ
- **1948** CONSTRUCCIÓ D'UN ALTELL A PLANTA BAIXA. ARQUITECTE MANUEL INFIESTA
- **1949** OBRES A PLANTA ABAIXA, NOUS ESPAIS I OBERTURES. ARQUITECTE MANUEL INFIESTA
- **1954** HIPOTECA DELS EDIFICIS
- **1955** INSTAL·LACIÓ ELECTROMOTORS SOTERRANI I PLANTA BAIXA
- **1956** CANVI D'UBICACIÓ DEL BAR. ARQUITECTE LLUÍS ALBÍN
- **1956** ARRENDAMENT LOCAL A BANCO SOLER TORRA. ARQUITECTE MIQUEL PONSETI
- **1957** VENDA DE L'EDIFICI DE VILLARROEL, 163
- **1961-62** VENDA DE L'IMMOBLE A LA PARRÒQUIA DE SANT ISIDOR- BISBAT DE BARCELONA
- **1962** CESSIÓ DE PLANTA BAIXA I SOTERRANI A LA UNIÓ COOPERATISTA BARCELONESA
- **1979** OBRES DE REFORMA I ENDERROC
- **2021** CESSIÓ DE L'EDIFICI A L'HOSPITAL CLÍNIC PER UBICAR-HI CENTRE DE RECERCA SANITÀRIA

VALORACIÓ PATRIMONIAL

Segons les dades que s'han pogut obtenir en el present estudi, l'edifici del c. Urgell, 176-180, és un testimoni del moviment cooperativista del primer terç del segle XX a Catalunya. La seva construcció és el resultat de la tendència unionista de les cooperatives per tal de tenir més força i poder assolir el màxim d'associats i oferir el màxim de serveis. Aquesta tendència fou secundada per altres cooperatives tot i que no va arrelar tal com es preveia. La Unió Cooperatista Barcelonesa fou la primera unió entre dues cooperatives històriques i des del principi d'aquesta unió, el 1927, va invertir esforços en tenir un nou edifici social. Ubicats primer en la seu del c. Villarroel, 163 aprofitaren l'oportunitat de la venda del solar posterior per tal de construir un nou edifici que és pugués comunicar amb l'existent i així tenir una gran seu social.

Per la documentació s'intueix que el responsable de les condicions tècniques del concurs per a la construcció de l'edifici fou l'enginyer Sr. Santiago, personatge que no s'ha pogut identificar, i el projecte guanyador fou el de l'empresa constructora Francesc Riera per ser la proposta més econòmica. L'arquitecte Francesc Riera, membre de l'empresa, és qui signà els plànols però no es pot establir l'abast de la seva aportació en la proposta. La documentació ens informa que durant el procés de construcció de l'edifici des de la Junta Directiva s'incentivava la visita a altres teatres de centres i entitats similars per tal d'obtenir idees per a la seva obra. En aquest sentit es visità els teatres del Foment Martinenc i Flor de Maig, i algun més a la zona de la Pineda del Prat, però en cap dels casos en tenim imatges per tal d'establir paral·lelismes. En tot cas les dimensions i riquesa del teatre construït va suposar fos escollir per acollir els tres primers congressos de la Federació de Cooperatives de Catalunya entre 1933 i 1935, així com de molts altres actes importants del cooperativisme.

Així doncs, tot i que des del 1962 fou un edifici de culte al ser adquirit per la Parròquia de Sant Isidor, l'immoble és un testimoni històric del moviment cooperatiu barceloní i de la seva puixança en els anys previs a la Guerra Civil.

Actualment a la ciutat resten altres edificis de cooperatives històriques, alguns d'ells recuperats i en ús com La Fraternitat de la Barceloneta, La Lleialtat de Sants o la Flor de Maig a Poble Nou, però en cap dels casos existia una sala d'actes o teatre principal de semblants característiques al que es preserva en aquest cas, i és en aquest sentit que esdevé un exemple singular.

Certament des del punt de vista arquitectònic i artístic, tot i les importants modificacions sofertes en gran part dels espais com per exemple a la planta baixa, l'immoble preserva al pis principal i primer pis, la

configuració primigènia i més rica des del punt de vista històric i patrimonial: el teatre i la disposició dels espais adjacents.

Aquest teatre es configura a partir d'un estil propi dels anys 30 del segle XX, entre Noucentista i Art-Decó, amb la presència de formes geomètriques aplicades tants als elements ornamentals com als estructurals, expressions de les quals no existeixen gaire exemples a la ciutat. Aquests elements es detecten en les formes geomètriques dels sostres, el llum central, l'ornamentació de la barana i el fris que l'envolta i, finalment, per les formes hexagonals de totes les fusteries.

Existeixen diversos edificis a la ciutat realitzats als anys 30 que presenten formes que es poden incloure en aquest estil artístic dins l'arquitectura racionalista com la fàbrica Myrurgia, l'edifici de la clínica Barraquer o al casa Vehils, per citar-ne alguns. Certament el cas de l'edifici objecte d'estudi, no és des del punt de vista de la façana i la disposició dels interiors, un edifici innovador ni destacable en el context del moment de construcció com els citats anteriorment, així com tampoc és una obra destacada dels arquitectes més pioners, però en canvi sí que preserva, com hem dit, un espai principal a dos nivells d'alçat que com a conjunt resulta d'interès i que té el valor afegit dels seus promotors, una cooperativa de consum històrica.

Més enllà d'aquesta reflexió referent als orígens de l'edifici, aquest ha estat des del 1962 fins el 2020 la Parròquia del barri oferint tots els serveis socials, esplais i de culte, tenint per tant una important presència en l'entorn, per la qual cosa, tot i que els elements més destacats de l'edifici són el resultat d'una iniciativa molt diferent del primer terç del segle XX, pel ciutadà actual del barri és aquesta la seva identitat.

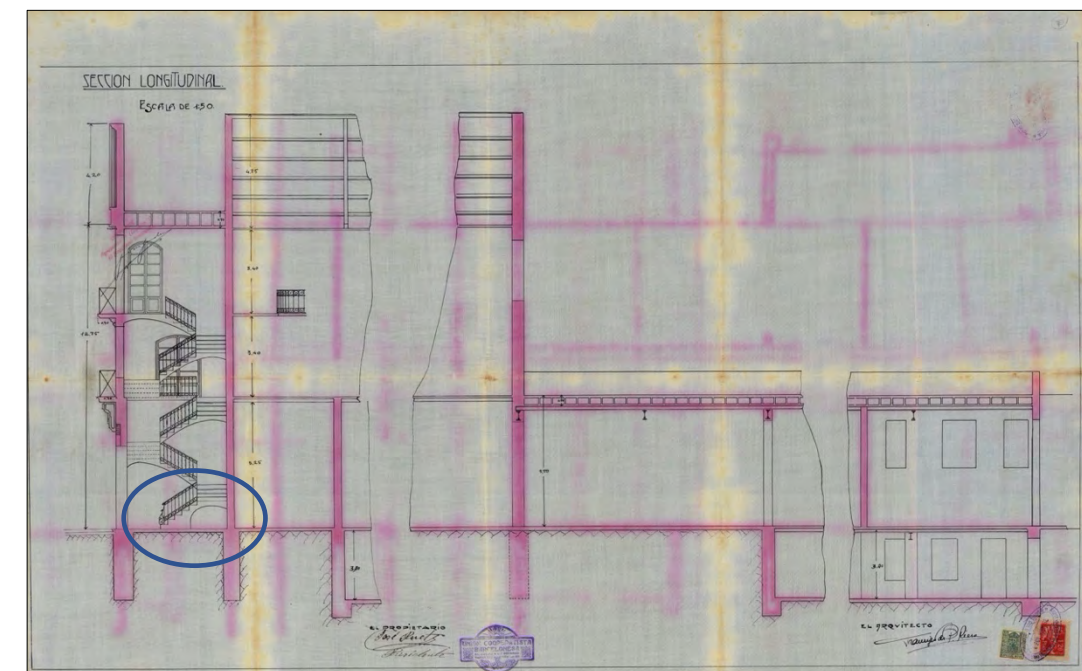
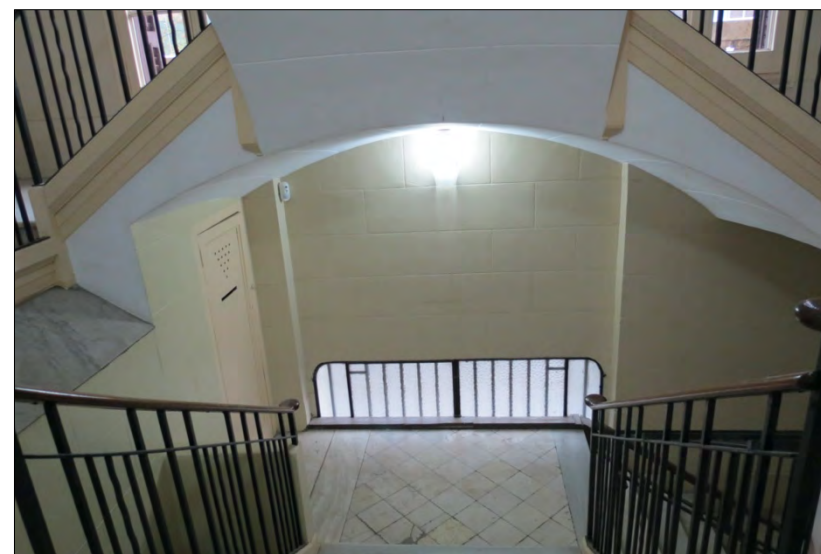
A continuació destaquem aquells elements que després de l'anàlisi i treball de camp realitzat, es podrien considerar d'interès patrimonial.

Imatge superior de Acció Cooperatista i imatge inferior extreta de la web de Catequesi de St. Isidor.

Escala

L'escala arrencava des de la planta baixa amb una graonada senyorial de tres trams que va desaparèixer possiblement amb les primeres reformes fetes per la Parròquia de Sant Isidor al 1962, ja que en les planimetries del 1979 aquest tram ja no existeix però sí que es mantenia al 1958. En tot cas actualment es preserva en els altres tres pisos i dona l'accés principal al teatre, tant a platea com a l'amfiteatre, i als espais adjacents.

Visió des de l'interior de la solució del primer tram de l'escala al qual s'accedeix des de la porta lateral ja que s'enderrocà aquest accés entorn el 1962. A la dreta, secció de l'estructura original amb indicació de la part de l'escala desapareguda.

Teatre- Sala d'Actes

En aquestes pàgines es vol posar de manifest com l'espai destinat a sala d'actes/teatre -que va ser un dels més grans del moviment cooperatiu raó per la qual s'hi celebraren els diversos congressos de la Federació de Cooperatives de Catalunya i altres esdeveniments destacats-, preserva pràcticament en la seva totalitat l'estructura primigènia.

A la imatge inferior esquerra del 1935 s'identifiquen les mateixes fusteries, però amb vidres translúcids enlloc de fustes com està actualment. A la banda dreta, les portes centrals tant a platea com a l'amfiteatre, eren cegades mentre que ara donen accés als passadissos laterals, però mantenen la mateixa fesomia.

Vegi's també com el revestiment de les pilastres que es veu actualment a l'amfiteatre, també es localitzava a la platea, i en ambdós casos sembla que estava cobert amb algun tipus de revestiment brillant, daurat o platejat possiblement. Un altre element que també es preserva és la barana de l'amfiteatre ja descrita a l'inici de l'estudi.

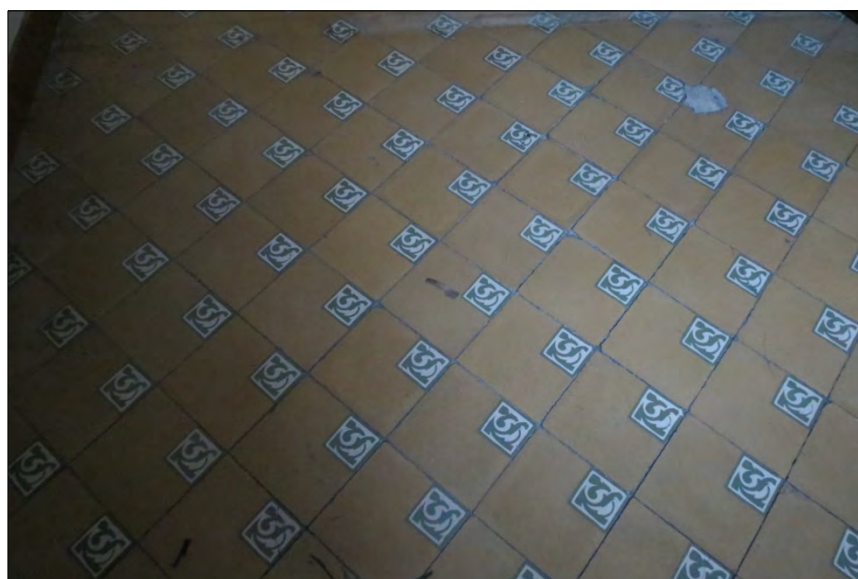
Detalls dels elements més destacats, la barana amb la decoració força habitual en l'Art Decó de línies a manera de raigs, el llum central de formes octogonals en relació a l'estructura del cel ras o bé les fusteries de totes les obertures.

Biblioteca (Pis principal)

Al pis principal, a la vessant septentrional es destinà la primera sala a biblioteca, tal i com es pot observar en aquesta imatge publicada a la revista Acció Cooperativa del mes de febrer del 1936 ([AC,7.02.1936](#)). Aquest espai preserva actualment el seu paviment, el cel ras i les fusteries originals, fins i tot la tipologia de llums.

PAVIMENTS hidràulics que es preserven a l'immoble al pis principal i primer pis. A l'esquerra els que es localitzen al passadís dels dos pisos i en algunes de les aules de façana de la vessant oest. A l'esquerra, detall del que es localitza a les aules que es troben sobretot a la part posterior, les més modificades.

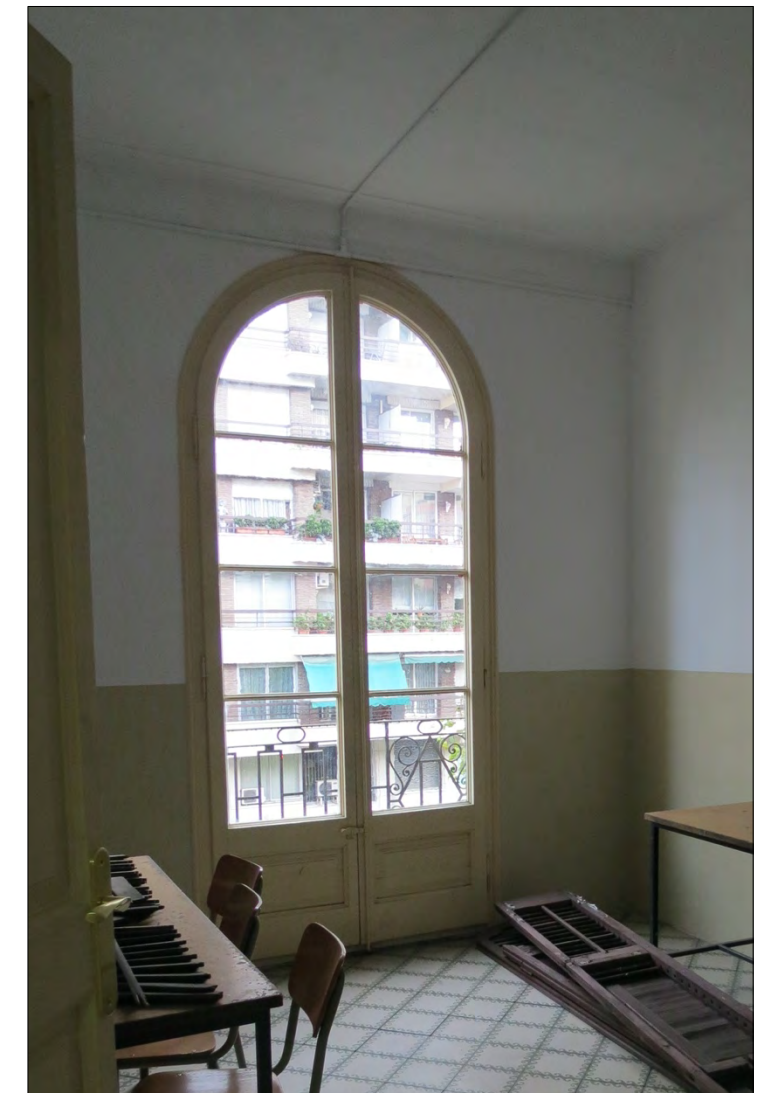

SOSTRES La majoria de sales preserven el cel ras original i en alguns casos aquest es possible que es mantingui encara sota els falsos sostres més recents. A planta baixa, són visibles les grans jàsseres de ferro que sostenen biguetes metàl·liques amb revoltó a la primera crugia però no a la resta de la planta

FUSTERIES Tant a la façana com a tots els espais interiors es conserven les fusteries originals, amb la llinda d'arc deprimits en les d' accés a totes les aules. En el cas de la comunicació entre l'aula i el teatre actualment es presenten tapades amb fusta mentre que en origen eren de vidres translúcids.

DOCUMENTS CONSULTATS

ADB, Arxiu Diocesà de Barcelona

AFB, Arxiu Fotogràfic de Barcelona (consulta en línia)

AMCB, Arxiu Municipal Contemporani de Barcelona

AMDE, Arxiu Municipal del Districte de l'Eixample

ANC, Arxiu Nacional de Catalunya (consulta en línia)

EXPEDIENTS

ADB, Fons Parròquia de Sant Isidor

- Parròquia St. Isidor, num.101
- Parròquia St. Isidor, num.47

AMCB

- AMCB, Q127-EIX-Exp.46123, 1930
- AMCB, Exp.9505, 1980
- AMCB, Exp. 37861, diverses dates

ANC, Fons Unió Cooperatista Barcelonesa. Revisió de 204 unitats documentals. S'adjunten a l'estudi:

- ANC2-103-T-5
- ANC2-103-T-6
- ANC2-103-T-11
- ANC2-103-T-14
- ANC2-103-T-29
- ANC2-103-T-47
- ANC2-103-T-88
- ANC2-103-T-92
- ANC2-103-T-99
- ANC2-103-T-125
- ANC2-103-T-128
- ANC2-103-T-129
- ANC2-103-T-132
- ANC2-103-T-133
- ANC2-103-T-134
- ANC2-103-T-138

BIBLIOGRAFIA ESPECÍFICA

- *Acció Cooperatista* (AC, diversos números)
- Celada, R. *Aproximació a l'Atlas Cooperatiu de Catalunya fins 1936*. Generalitat de Catalunya. Departament de treball. Institut per a la Promoció i la Formació de Cooperatives. Barcelona, 1989
- Dalmau, M. *Un barri fet a cops de cooperació. El cooperativisme obrer al Poblenou*. Ciutat Invisible, La/ Arxiu Històric de Poblenou. Barcelona: 2015
- Dalmau, M. *Gràfica cooperativa a Barcelona: iconografia del cooperativisme obrer (1875-1939)*. Ajuntament de Barcelona. Barcelona: 2018
- Garau, M. *Entre la utopia y la supervivència. El desarrollo y la diversidad de las cooperativas de producción y Trabajo en la Catalunya urbana e industrial (1864-1936)*. Tesi doctoral. Departament d'Història Contemporània. Universitat de Barcelona. Barcelona: 2015
- Joaniquet, S. "Historia del Movimiento Cooperativo en Cataluña" a *Estudios cooperativos*, Nº. 7, 1965, págs. 3-20
- Martinez-Rodriguez, S. (Estudi Aposta, sccl) *Catalunya, un país de cooperatives. Recuperació i digitalització del patrimoni cooperatiu de Catalunya. L'Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona*. Barcelona, octubre 2010.
- VVAA. *Cooperatives de Barcelona , 1842-1939*. Guia d'Història Urbana. MUHBA, 2012

